

Nd 20.

1
RODOLPHI
GOELENII
SVMMI PHILOSOPHIAE DOCTORIS, PROFESSORIS ACADEMICI,

PARTITIONVM DIALECTICARVM ex Platone, Aristotele, Cicerone, Philippo, Bernardo Copio & alijs; in usum discipulorum suae fidei commissorum, concinnatarum;

LIBRI II.

OMNIBVS IIS, QVI ARISTOTELICA, & Ramea simul intelligere, nodosq; difficiles expedite dissolvere cupiunt, multum profuturi.

ACCESSIT *De ratione, disputandi brevis & Methodica Introductio.*

FRANCOFVRTI
Ex Officina M. Zachariae Palthenij. 1595.

535

Ob. 6. II. 3372

CLARISSIMO

ET DOCTISSIMO VI-

RO, D. M. RODOLPHO GO-

CLENIO, SUMMO PHILOSO-

phia Doctōri, Professore Academico, Meccæ-

nati ac fautori suo plurimum

colendo. S. P.

VOTIES mihi in mentem tui venit, Vir clarissime, toties admiratione veræ virtutis, & exactæ eruditionis tuæ, tacitus obstupesco. Nec alius in uideo celeberrimi nominis tui singularem gloriam: sed in circulis, & quavis diatribæ vnum te dignissimis laudibus, atq; utinam te, viro incomparabili dignis effero. Fit igitur ut familiares mei te familiarius, quam me norint. Et quis non laudet, celebret & præconio nequaquam seruili, eum extollat? qui humanitate, mortaliū cedit nemini? humaniorum literarum studio, & rerum omnium magnarum scientia, non modo sui, verum

E P I S T O L A

Heroici etiam temporis omnes superat? Sunt homines literis tincti, sed moribus agrestes aut lasciui. Vtrumque indignum est, & literatorum nomine & literarum studio. Sed ita viuatur. Quod autem tu ita viuas, vt nec comitas in leuitatem, nec grauitas in inhumanitatem aut fastum desinat; Charites amare, non docere tantum iudicaris. Atque hæc de moderatione animi tui, quæ theatra implet, paucis dicta sunt: vereor enim, vt castas aures tuas, & lenociniis blandiendi impollutas offendam. De eruditione, vir apprime eruditus sit qui dicat. Nã talem vnumquemque credere debemus, qualem nobis imago repræsentat. Ac propterea Alexander non a quouis pingi ac sculpi voluit, & Homerum, qui res eius gestas celebraret, optabat reuiuiscere. Quamobrem ego te ab eruditione non laudo, sed vt dixi, admiror te omnium, quorum excellens memoria est, omnium præstantissimũ. Constringunt orationem numeris alij: in numeros alij orationem dissoluunt liberius. Tu vtraque scriben-

D E D I C A T O R I A.

scribendi facultate polles. Scribunt alij non indocte: docent alij stylo admodum ieiuno. Tuam scribendi vbertatem, docendi copia non exest. Profitentur alij alias artes liberales. Tu in omnibus ita versaris, vt cæteris nequidquam reluctantibus eripias palmam. Ita ego de solida, quam in cyclo veteres collocant, absolutaq; doctrina tua sentio. Quod si dicendo possem exprimere, quæ cogitando non assequor, efficerem vt te familiares mei nõ modo noscerent, sed etiam colerent atq; venerarentur. Sed tibi opus non est vllijs encomio. Calamus tibi est, quo nominis famam clarissimam, clariorem reddas. Ego quæ calamo meo ex ore tuo eloquētissimo inter docendum & disputandũ obiter excepi, cum magnam mihi, spem facerem, fore e re literariæ Reipublicæ eorum editionem, ea per hanc hyemem in typos digessi, vt non modo, qui te audiũt, verum etiam, qui hæc lecturi sunt, te & melius norint & cupide fruantur. Vtinam qua tu grauitate dictabas, ego cõcepissem: sed quis flumen orationis

EPIST. DEDICAT.

tuæ hauriat? consultum esset rei literariæ. Nunc tua, non tua euulgo; quod mei officij est facio; & tibi dedico, non tantũ quod χάρις χάρις requirat, verum propterea quoq; , quod lima tua, hoc quidquid est operis, indigeat. δευτέρα φροντίδες, sic vos Græci soletis dicere, ego non intellexi quam vere, antequã meditationes tuas æternitate dignas prælo committerem. Tum enim cognoui primum quam non sim affectus, quem sum secutus. Urgebant nundinæ. Tu in proximas nundinas fac, cuius te rogo, & iterata diligẽtia consule honori nominis tui celeberrimi & vtilitati omnium. Quod iam vnum mihi in optatis est, si foetum tuũ agnoueris, gaudebo: ego certe magistrum te agnosco: cui nõ modo hanc opellã, sed si quid in me cultioris ingenij est, refero acceptũ: vt enim esset, tibi fuit curæ. Vale vir eruditissime. Datæ Francofurti Cal. April. Anno 1595.

*M. Zacharias Paltbenius
Typographus Francofurtensis.*

GENE.

GENERALIA PRO- LEGOMENA.

GENERALIA *prolegomena in omnes artes, in quibus præcipue explicantur tres leges Aristotelica de materia præceptorum artis, & unica de forma seu methodo.*

Antequam ingrediamur amplissimum artium campum, operæ pretium facturi vide-
mur, si de disciplinarum causis differuerimus. Scire enim, teste Aristotele, est rem per causas cognoscere. Primum ergo de efficiente, secundo de materia, tertio de forma, quarto de fine artium, quinto de literarum & philosophia partitione dicemus.

DE PRIMO: SCILICET *artium inuentione.*

Artium instrumenta seu principia, quorum scilicet beneficio sunt inuentæ, numerantur ab Aristotele 1. *post.* 14, quatuor; *Sensus: Observatio; Experientia; Inductio.* Primum enim homines studiosi sensilium & singularium omnia præcepta per sensus inuenerunt; *Grammatica ex bene loquentium singularibus exemplis, quo sensus deprehenderunt, initium suum sumsit. Physicus a sensu primum tactus habuit, cur uniuersale hoc axioma constituerit, ignis est calidus.* Secundo mens indiuidua a sensibus animaduersa, diligenter obseruat & componit in Grammaticis. *Hoc primi illi artifices, qui de pure loquendo scripserunt exempla, ex pure loquentibus, a sensibus ad mentem transmissa, obseruarunt & ani-*

GENERALIA

mauerterunt. Tertio, cum iam sensus perceperunt res singulares, intellectus vero obseruauit, experientia & usus veritatem illarum comprobatur. *Quare nullum præceptum in artibus tradendum aut recipiendum est, quod abusu verorum exemplorum confirmari non potest.* Quarto inductio singulatia exempla colligit, ad constituenda *ἡγεγνηµατα*, seu præcepta generalia; *Grammaticus*, quia videt, *ouile*, *cubile*, *monile* neutrius esse generis, nec dissimile exemplum ei occurrit, facit canonem, in *E. neutra* sunt. *Physicus* quia videt *vinum Rhenanum*, *Hispanum*, *Maluaticum*, *Italicum* calefacere, facit canonem, *omne vinum calefacit.* Per hæc omnia artes collectæ sunt. *Cum primum Physicus in siderite percepisset, obseruasset, & expertus esset vim ferri attrahendi, nouit tantum uno sed omnibus, qui haberi poterunt, singulis per inductionem collectis, uniuersale thema statuit, Magnes trahit ferrum.*

Collatio cum Melanchthone.

Non multum ab his discrepat P. Melanchthon, qui tria facit artium philosophicarum *ἄρτηρα*, id est, normas certitudinis & regulas iudicij tres: *Principia a natura orta: Experientiã uniuersalem seu regulam: & intellectum ordinis atq; consecutionis.* Principia Græce *ἀρχαί*, sunt notitiæ nobiscum nascentes, quæ sunt semina singularum artium (*& virtutum diuinitus insita nobis*) cuiusmodi sunt, *Totum est maius qualibet sua parte, causa non est suo effectu posterior. Homines nascuntur ad societatem certo ordine tucendam.* Experientia est eorum, quæ sensu percipiuntur,
ut fœ-

PROLEGOMENA.

ut foemina parit, ignis urit, homo est mortalis. Intellectus ordinis est *iudiciū consecutionis & connexionis axiomatum.* Patefactio diuina pertinet ad *Theologica.* Iam principia, etsi non acquiruntur dicendo, tamen ad inductionem & observationem plurimum conferunt.

Ad experientiam vniuersalem Philippi, *sensus, observatio & inductio,* simul referri possunt. A sensu enim oritur experientia, & ab experientia efflorescit inductio. Comparatis enim omnibus vel multis singularibus exemplis per experientiam fit regula.

DE MATERIA.

Materia artium sunt ipsa præcepta. Huius præparandæ, purgandæ, dolandæ, poliendæ, artificiosèq; informandæ instrumenta sunt nobis relicta ab Aristotele in posterioribus analyticis, quæ toties a Ramo inculcata sunt.

Suæ fabris regulæ sunt fila & amussès: ita artem confirmantibus sua axiomata & leges necesse est esse, ad quæ præcepta dirigant. Hæ tres sunt, prima *veritatis*, secunda *iustitiæ*, tertia *sapientia.*

LEX I.

Omniū artium præcepta sunt $\chi\tau^1$ πάντων, id est, de omni & generaliter vera.

Explicatio legis.

Vis huius regulæ vel legis est, ut prædicatum omni vel toti subiecto insit perpetuo ita, ut nullum vnquam tempus, nullus vsquam locus

existere possit, cui non insit. Ut enim proba moneta omnibus locis & temporibus valet, adulterina vero & plumbea repudiatur, sic quod semper & ubiq; verum est, in arte legitimum, contrarium contra. Ut cum dico, *Homo est animal*, prædicatum animal, non alicui tantum homini, sed omni in vniuersum inest, adeo vt de quocunq; verum est dicere, *eum esse hominem*, de eodem verum sit, *eum esse animal*, & quidem non solum hoc tempore, sed perpetuo. In hac vero enuntiatione, *Omnes ordines Imperij sunt in Comitibus Augustanis* nõ est $\kappa\tau\mu\upsilon\tau\omicron\varsigma$. Et si enim subiecti vniuersitatẽ habet, tamen nullam habet temporis perpetuitatem, hodie enim sunt Auguste, post mensem alibi. Ex quo liquet duas $\kappa\tau\mu\upsilon\tau\omicron\varsigma$ esse conditiones, subiecti vniuersitatem & temporis perpetuitatem. Nec moueat quenquam Grammatices materia, cum propter crebras exceptiones omnium artium maxime refractaria sit, & sub hanc regulã non cogi posse videatur. Nam in Grammatica exceptiones ipsis regulis subnexæ, id est, anomalia analogiæ statim addita & coniuncta legem $\kappa\tau\mu\upsilon\tau\omicron\varsigma$ explent. Item, quamuis Astrologia singularum corporum cœlestium, non vniuersalium, affectiones vt plurimum docet, hac lege tamen tractanda est. Corpora enim cœlestia cum non sint caduca sed æterna, quemadmodũ alioqui singularia caduca sunt, pro vniuersalibus, quæ perpetua sunt, merito habentur. Apparet & hoc, lege hac recludi axiomata falsa, incerta, contingentia, mutabilia. Peccant contra hanc

¶ I.

» $\kappa\tau\mu\upsilon\tau\omicron\varsigma$ explent. Item, quamuis Astrologia singularum corporum cœlestium, non vniuersalium, affectiones vt plurimum docet, hac lege

» tamen tractanda est. Corpora enim cœlestia cum non sint caduca sed æterna, quemadmodũ alioqui singularia caduca sunt, pro vniuersalibus, quæ perpetua sunt, merito habentur. Apparet & hoc, lege hac recludi axiomata falsa, incerta, contingentia, mutabilia. Peccant contra hanc

¶ II.

PROLEGOMENA.

hanc Grammatici cum docent, *verba neutra non recipere R.* non est hoc $\kappa\tau\epsilon$ παντός, cum non sit perpetuum. Dicitur enim, *ego tellus habitator, Bacchus bibitur. Ego terra aror.* 2. Cum dicunt, *nomina in V S rerum inanimatarum carere vocatiuo.* falsum hoc esse dicit Rhetor, qui per prosoopœian Lanum alloquitur, & parietes, Corylos. 3. Cum dicunt nullum Latinum habere diphthongum. Et hoc non est vniuersaliter verum sed particulariter, Latina enim sunt ceu, *nauus, neutrum.* Præterea lex de omni monet, vt artium axiomata sint affirmata. Definitur enim ab Aristotelicis de omni, *Propositio affirmata vniuersalis, in qua consequens ita antecedenti tribuitur, vt $\epsilon\sigma$ semper $\epsilon\sigma$ omnibus eius partibus insit.* Vnde liquet definitiones vitiosas esse, quæ sunt negatiuæ. Si quis igitur definiret accidens quod sit, neq; species neq; *sensus* neq; proprium nec differentia, ei dices, non est $\kappa\tau\epsilon$ παντός, quia quod affirmari debuit, per negationem enuntiatur. Colligitur etiam hinc, eiusmodi regulas, quæ de singularibus sunt, non esse artificiosas. *Prepositio ad regit accusatiuum: Adiectiuum amicus $\epsilon\sigma$ similis regunt datiuum.*

Obiectiones contra legem primam.

Primum argumentum. *Conditio $\kappa\tau\epsilon$ παντός est de rebus perpetuis. Nihil autem in tota rerum natura est perpetuum. E. lex $\kappa\tau\epsilon$ παντός nulla est.* Respondeo, Primū assumptio non est generaliter vera. *Sol enim Luna $\epsilon\sigma$ eiusmodi alia corpora sunt posita extra corruptionis aleam.* Deinde respondeo, per distinctionem, *aliud est loqui de integris*

¶ III.

Accidentis vitiosa definitio.
// genus //

¶ III.

propositionibus, quæ sunt perpetuæ, ut hæc ruta est planta, aliud de subiectis propositionū, quæ possunt esse mutabilia, ut hæc ruta est subiectum corruptioni obnoxium. Lex autem $\kappa\epsilon\ \pi\alpha\upsilon\tau\omicron\varsigma$ quandam perpetuitatem veritatis requirit, immotā certitudinem, omnium rerum, theorematum, &c.

2. Nulla regulata firma est, quin habeat exceptionē. E. ξ Pax in Repub. Aristotelis, Platonis, inane nomē est, ξ ut $\kappa\epsilon\ \tau\omicron\varsigma\ \delta\iota\omega\mu\alpha$ Stoicorū teneri nequit. sic ξ lex hæc obseruari nequit. Antecedens probat Grammatica, quæ nullam fere analogiam uniuersalem siue anomaliā recipit. Itaq; ait, urbium nomina sunt generis fœminini. Excipe, &c. Respondeo, ad antecedens. Si antecedens simpliciter intelligatur, cōtinet hyperbolen. Nam multi etiā canones sunt, sine vlla exceptione uniuersales. Quod si regula aliqua generaliter vera esse non potest, adiungenda est regulæ exceptio, & sic illud $\kappa\epsilon\ \pi\alpha\upsilon\tau\omicron\varsigma$ constituitur.

3. Mathematicus Proclus ait, necesse esse, principia negatione definiri, ut punctum est, cuius pars nulla est, seu quod nullam habet magnitudinem. E. non necesse est, omnia artium præcepta esse affirmatiua. Respondeo, Est elenchus auctoritatis, quia ab Herone signum seu punctum affirmative definitur terminus linea. Imo cum Ramo, linea potest definiri magnitudo, longitudinis tantū particeps, ut non necesse sit definiri ita: *Linea est magnitudo, quæ non habet latitudinem*. Potest & Aristoteles opponi Proclo, Ille enim hanc definitionem, linea est longitudo sine latitudine reprehendit, quia negatione fiat, cap. 3. top. 6.

PROLEGOMENA.

4. *Rhetorū præcepta de disponendo & inueniendo non sunt perpetua, sed mutabilia. E. pr. ma lex in Rhetoricis seruari non potest.* Respondeo, doctrina de disponendo & inueniendo non est propria Rhetorum, sed dialecticorū. *Secundo* Respondeo, consilia & opiniones hominum a legitimis artium præceptis separandas esse, easdem scilicet holorum vice esse, & ab explicatoribus tradi posse. *Tertio* si quid tradatur, quod regulare est, non vniuersale, addendam esse restrictionem, ita enim τὸ καὶ παντὸς explebitur.

Aliud Ars, aliud Scholia.

L E X I I.

Quodlibet præceptum artis debet esse καὶ αὐτὸ, id est, arti essentielle & cognatum.

Hæc lex iubet singulis artibus sua, eaq; omnia, nullo præterito ac omisso attribui, præcepta congregari homogenea, segregari ac reiici heterogenea. Ut enim Chymicus beneficio ignis aurum a scoriis purgat, ne terrestres feces sordesq; admixtæ sint auro, vel etiam aliorum metallorum partes permixtæ; ita etiam artes purgari oportet, vt nihil nisi suum habeant. Et vt Imperator de finibus regendis præcipit, vnumquemq; suo contentum esse, & vt rustici habent agros limitibus distinctos, ne huius ager incurrat in illius aut illius, aut huius: sic artium fines constituendi & discriminandi sunt, vt nihil irrepat alienum. Hac igitur lege ars artem exiure manu confertam vocabit, quod in alienam possessionem irruerit, id quod piacu-

GENERALIA

lum est. Probat & ostendit nobis hanc legem Aristot. lib. 5. Rhetoricorū, cum ait, nos dicere *ex finibus dialecticæ, cum aliarum disciplinarum locos proprios attigerimus*. Wefenbecius, cum vult *ex sententia Aristotelis, negantias, præcidi, errores falsarum opinionum, quod infinitum & inutile quiddā sint, a doctore prætermitti, separari vitia a virtutibus*. Philippus, cum in prima editione dialectices ait, *equipollentias, cum plane ad Grammaticos pertinere intelligamus, quid attinet in Dialectica repetere?* Et Camerarius, *Nolumus, confundere fines professionū, sed grammatica proprium opus attribuere*. Item Philippus alibi, *non temere vagandum, & Græci dicunt, τὰς ἐν τῷ λόγῳ ἀλλοτρίους, nec currendū, ἐκ τῆς ὁδοῦ, discernendas materias proprie ad aliquem locum vel artem pertinentes a peregrinis disputationibus, quæ nihil ἄλλοθεν ἔπος seu ad institutum faciunt.* Falsorum quoque errorum refutationes, quantumvis veræ, in legitima tamen artis descriptione non feruntur, sed per hanc legem tolluntur, quia vitia sunt heterogenea virtuti, & quia cognita virtute, facile etiā per se cognoscuntur vitia. Tollenda igitur ex Dialectica Sophistica, nam non minus ridiculum est, in Dialectica tradere elenchos Sophisticos, vel fallacias quam in grammatica tradere vitia. Verum hic aliquis quærat, vnde ego sciam *an res aliqua possit præstare euictionem, id est, ostendere præcepta esse sua*. Respondeo, de hoc si dubitas, finem artis considera. Omnia artis præcepta debent esse directā ad finem vltimum consequendum, in dia-

PROLEGOMENA.

in dialectica ad bene differendum. Iam si tradatur aliquod præceptum Dialecticum, quod ad illum finem non spectat, illud non est *κατ' αὐτὸν*. Quo circa Plinius alicubi rectè existimat, *primum scriptoris officium esse titulum instituti operis sæpe legere, seque itentidem interrogare quid caperit scribere*. Deniq; Horatius in arte poetica *κατ' αὐτὸν* nobis commendat.

*Humano capiti cervicem pictor equinam
Iungere si velit, & varias inducere plumas,
Undiq; collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem, mulier formosa superne,
Spectatum admitti risum teneatis amici.
Credite Pisones isti tabula fore librum
Per similem: cuius velut agri somnia vana
Finguntur species, ut nec pes nec caput uni
Reddatur forma, pictoribus atque Poetis: &c.*

Et paulo post:

Deniq; sit quodvis simplex dumtaxat & unum.

Monet Horatius, res natura inter se convenientes esse coniugendas, aliena non immiscenda, ne corpus orationis monstruosum efficiatur, simili sumto a pictoria. Pictores enim vnius generis animantis vel corporis membra, apta quadam *συμμετρία* seu proportionem conformant. Eadem lex nobis a Poeta repetitur, cum verat nos.

*Delphinum sylvis appingere fluctibus aptum?
Et, Simulare cupressum*

—id est, ex cupresso aliquid adiicere cum naufragium depingendum est

Item cum ait. *Deniq; sit quodvis simplex dum-*

GENERALIA

taxat & unum, id est, quicquid scribitur constet ex partibus, vel rebus natura convenientibus. Sed bone Deus quam grauer saepeq; in hanc legem peccatum est.

Axioma $\kappa\alpha\iota\ \omega\tau\omicron$ est, cuius partes inter se sunt essentielles, & quod artis, in qua exprimitur, proprium est.

Verum quam multa axiomata apud multos inuenies, quæ ab arte aliena sunt, vel certe $\pi\alpha\epsilon\sigma\sigma\epsilon\gamma\omega$. Vt vulgo Grammaticen diuidant in Methodicen & Historicen, Fabium credo sequuti. Lex iustitiæ $\kappa\alpha\iota\ \omega\tau\omicron$ hanc diuisionē e Grammatica reiiicit. Primū enim methodus in docēda Grammatica, forma quædā Grammaticæ est, nō species. Deinde interpretatio auctorum, quæ tribuitur Historicæ, nō tantū Grammaticæ est, sed potissimum ex cognitione Poeseos, Historiarū & Astrologiæ, & aliarum disciplinarum cōstat, & explicatio ista quodammodo effectū Grammatices dici potest, species vel pars dici nō potest. Et si aut̄ interdum per synecdochen Grammaticus pro enarratore omnium scriptorum, præsertim eius linguæ, quam profitetur accipiatur, tamen proprie loquendo est emendati sermonis magister, teste Camerario. A quibusdam Rhetoricæ figuræ in Grammaticis docentur; in dialecticis doctrina nominis & verbi. In Physicis diuisiones causarum. Sed lex $\kappa\alpha\iota\ \omega\tau\omicron$ Rhetorices figuras a Grammatica exterminat. Ex dialecticæ finibus doctrinam nominis, & verbi, eiicit. E physicis doctrinam causarum ad Dialecticam relegat.

Methodus
est forma.
Vid̄ infra
signum (!)
4. lin. 2
a fine.

OBIECTIONES CON-
tra I I. Legem.

Principia sunt duplicia, teste Aristotele lib. 1. cap. 8. Alia sunt communia, alia Propria. Communia, quae pluribus ac diversis scientiis accommodari possunt, ut totum est maius qualibet sua parte. Eidem aequalia inter se sunt aequalia. Propria, quae certis scientiis inserviunt & destinata sunt, ut in Ethicis, virtus consistit in mediocritate. In Iurisperudētia: nihil tam commodum est vite, quam servare homines illa, quae inter se pacti sunt. E. non omnium artium decreta ita possunt esse propria, ut ad unicam artem tantum pertineant. Respondeo, non valet consequentia. Aristoteles enim vult quidē principia esse communia quod ad praxim & applicationem attinet: Totum est maius qualibet sua parte. Commune principium dicit, quia usus huius principij diffunditur ad multas artes. Hoc igitur tantum sequitur, Ergo multa superiorum artium documenta generalia, possunt ad subalternas inferioresq; artes accommodari, ut hoc axioma logicum, contraria sunt inter se corruptiva, id est, mutuo se expellunt, applicatur etiam medicina, unde medici dicunt; Axioma dialecticū est. Si parium unum tertio convenit, & reliquo conveniet, Hoc mathematicis explicandis accommodatur, nec docetur ita generaliter in mathematicis, sed specialius: ut, si parium numerorum, &c. Si aequalium magnitudinum, &c. Sic Geometricum $\tau\epsilon\iota\sigma\epsilon\mu\alpha$, vel $\alpha\epsilon\delta\alpha\mu\alpha$ esse potest, cuius usus cum Opticis, Astronomicis, Mechanicis communica-

GENERALIA

tur, aut quod etiam in his disciplinis specialibus adhibetur.

2. Artes sunt cognatae & sororio vinculo copulatae. E. nihil prohibet, quo minus alia ars ab alia interdum praecepta mutuatur. Respondeo, ad antecedens, *artes quidem inter se coniunctae sunt usu, sed tamen praeceptis & doctrina distinctae. Et si interdum aliae artium cum aliis communicantur, tamen praecepta nequaquam confundi debent. Manus quidem manum lauat sed tamen tua manus non est mea manus. Idem iudicium est de artibus. Cic. 2. de Orat. recte inuentionem & dispositionem prudenti viro tribuit, sed eloquentiam oratori, & tamen orator cum orationem habet, non tantum Rhetorica elocutione & pronuntiatione, sed & Dialectica inuentione & collatione utitur.*

3. Nos pueri docebamur artes, easque ad usum aliquem vitae bene solideque accepimus, & tamen illae leges $\kappa\epsilon\theta\lambda\iota\varsigma$ praesertim & $\kappa\epsilon\theta\delta'$ $\omega\iota\tau\omicron$ reiciebantur. E. non necesse est, illas leges ad artes reformari.

4. Sic obiicit Brendenlius; *Materiae artium communes sunt alia atque alia ratione, ut lana atque ferrum alio modo atque alio a diuersis artificibus tractatur; ita etiam materia huius artis aliter in illa proponitur & consideratur. Sic causarum motuque consideratio generatim ad logicam, spectatim & proprie ad Physicam, seu quatenus in naturalibus rebus spectantur. Sic iustitia ab Ethico & Physico consideratur. E. lex $\kappa\epsilon\theta\delta'$ $\omega\iota\tau\omicron$ de materiis cuiuslibet arti propriis assignandis, seruari nec debet nec potest. Respondeo, ad antecedens, *artifices mecha-**

nici

PROLEGOMENA.

nici non sunt solliciti de origine ferri aut lana, non de caliditate aut frigiditate ferri, non de humiditate & siccitate lanae, dicent, hac ad nos non pertinent, sed specialis usus lanae aut ferri ad nos pertinet. Rhenus alio atq; alio modo usurpatur & quidem aqua Rheni usurpari potest in Germania, Italia & Gallia, & tamen Rhenus est fluvius proprius Germania. Sic doctrina causarum varie adhiberi potest, & quidem in Physica, Jurisprudentia. Interim vero propria est Dialectica. Etsi usus præceptorum ad multos artifices pertinet.

L E X I I I.

Quodlibet præceptum artis est καθόλου ἀπὸ πάντων, ut, catholicum uniuersale suo equali iunctum, atq; ita summe necessarium. Vult igitur hæc conditio, ut prædicatum non latius pateat subiecto, ut prædicatum & subiectum æqualia sint & reciproca. Nam enuntiatum uniuersaliter primum est, cuius consequens antecedenti primo inest & conuertibiliter. Cum dico *hominem esse animal habens pulmonem, respirat*, animali primo attribuo respirationem, homini secundo. Illa igitur propositio est καθόλου ἀπὸ πάντων. Hæc autem non est talis, *Omnis homo respirat*, quia cum ea uniuersa non conuertuntur. Cum dico *Cato est capax rationis, capacitas rationis prædicatur de Catone, non primo sed mediate, propterea quod homo est*. Quare illa propositio est καθόλου seu mediata, sed hæc est immediata, *Homo est animal rationis particeps*. Iubet igitur hæc lex definitiones, & diuisiones in artibus, ita esse con-

GENERALIA

stituedas, vt sint terminorum conuertibilium, seu vicissim retro comineent cum definitis, & distriburis, monet proprias affectiones propriis & suis subiectis attribuendas, generalia generatim & semel, specialia per species (*ἴνα ἑκάστη loco*) docenda, generi summo affectionē summam, medio mediam, infimo infimam coniungendam, generalia generalibus vocabulis significanda & explicāda. Atq; ita hæc lex *πρωτολογίας* & nugacem orationem improbat.

Exemplum tertia legis violata.

Sed legem ipsam exemplorum sigillo obfirmemus & testatissimam faciamus. Communes affectiones omnium vocum sunt figuræ & species. Generaliter igitur & semel antè diuisionē vocis seu partium orationis in Grammatica de iis præcipitur. Sic species vocum duplex est primitiua & deriuatiua, vt non necesse sit *πρωτολόγως* dicere, *species verborum quot sunt? species coniunctionum quot sunt?* Numerus accidit omnibus flexibilibus vocibus, semel igitur præcipiendū est, *Numerus vocis flexilis est vel singularis vel pluralis*, singularis, vt ego *Philosophus deambulans disputo*, pluralis vt nos *philosophi deambulantes disputamus*, vt tollatur ista nugatio. In genere cuiusq; loci syllabæ cognosci possunt positione & natura; hoc generaliter & semel monuisse in prosodia satis est, nec in mediis vel vltimis syllabis repetendum.

Dicat Grammaticus comparationē esse accidens nominum, sic incurret in tertiā legem, quia specialem affectionem tribuit generi. Generales

PROLEGOMENA.

nerales tropi sunt 4, *Metaphora, metonymia, synecdoche & Ironia*: qui addunt *metalepsin, antonomasiam, allegoriam & ὑπερβολῶν*, media genera cum cæteris miscent, & accidentia troporum pro ipsis tropis accipiunt, quod legi κατὰ τὸν νόμον est aduersum. Definiat aliquis medicinam, *salubriū animali & homini scientiam*, coccylinus hic est, *id est, vana repetitio*. Vox enim *animalis* includit hominē, & homo excludit omne animal. Obseruandum tamen in hac lege tertia fuerit, *non necesse esse, ut omnia præcepta artium sint κατὰ τὸν νόμον, vniuersis partibus necessaria, seu reciproce vera, imo ἀδύνατον est, fere artes esse perfectas omnibusq; partibus expletas, sitantum contineant axiomata reciproca*. multa enim sunt in artibus confectaria, & regulæ in primis necessariae, quæ tamen non conuertuntur, etsi omiseris, peccaueris contra legem iustitiæ, quia arti non tribuis omne, quod luum est. Exempli causa *præcepta artium sunt & homogenea, nec tamen reciproca*. Grammaticæ. *Adiectiua studij regunt genitiuū, Adiectiuum partitiuum regit genitiuū. Si penultima syllaba circumflectitur, vltima breuis est*. Hic reciprocatio non valet; *Quicquid regit genitiuū est adiectiuum studij*. Dialecticæ. *Si veri contingentis enuntiati iudicium est, opinio est*. Hic nulla est inuersio. *Nam etsi falsi contingentis iudicium opinio est. Ex puris negatiuis nihil sequitur*. Geometricæ. *Si magnitudines congruæ sunt, æquales sunt*.

O B I E C T I O N E S C O N -
tra III. legem.

GENERALIA

1. *Idem est, de qualibet specie & de uniuerso genere demonstrare, ut in etymologia Grammatica communes vocum affectiones de unaquaq, vocis specie demonstrantur, seu per singula vocum generatiterentur, perinde est ac si generaliter & semel exponantur. Imo pueri infirmitati eo ipso consulitur, quod vile præceptum tam saepe inculcatur locis diuersis. E. lex tertia non est necessaria ad conformationem artium. Respondeo, ad antecedens primum, sit re ipsa sane idem, aliquid uniuerse docere semel aut per species inculcare: at doctrina cōmodo idem non est, quia pluribus docebitur, quod uno doceri potest. Atq, ita iusta artium breuitas tolletur, vere quidem id docebit, sed non sapienter. Deinde repetitionibus istis obruitur puer & diuinius iusto detinetur.*

2. *Omnis in iure definitio periculosa est, rarūq, est ut subueniri nō possit. E. definitiones in doctrinis non esse possunt omnes & παντός & καθόλου ἀπέναντον. Respondeo, est elenchus ambigui. Vlpia enim intelligit per definitionē regulam, interprete etiam Accursio, non vero accurratā & logicam descriptionem, quales in iure proprie haberi possunt & debent. Regulas autem non necesse esse partibus suis reciprocari antehac cōcessimus. Frequentissimum enim est, ut regula quæuis in prudentia pro varietate circumstantiarum in aliquo.*

3. *Quod non approbatur ab Aristotele non est accipiendum pro dogmate Aristoteleo. Iste sensus, quem Ramus legibus Aristoteleis tribuit, non approbatur ab Aristotele. Hic enim eas de demonstratōnibus tradidit, ille ad methodum in artibus accom-*

com-

PROLEGOMENA.

commodauit, non ergo iste sensus accipiendus est pro dogmate Aristotelis. Respondeo, Aristotelē debuisse istas leges ad vniuersam artem, non ad demonstrationem tantum accommodare. Et si enim materiā demonstrationis talē esse oportet, vt nimirum sit necessaria, propria & perpetua, tamen oportet eiusmodi etiam materiam esse rerum demonstratarum vt præceptorum artis. Iudicauit Aristoteles, peculiare cuiusq; totius disciplinæ sententias his legibus esse regendas. Iudicare igitur debuit, totam disciplinā legibus his regendam, quia si tales sunt partes, talis erit tota. Vt igitur medici non possunt reprehendi, quia cura & cogitatione aliquid inuenerunt, & feliciter addiderunt aliquid inuentis Galeni; sic & Ramus.

Generalissimū præceptum nominatur, quod natura notius est, id est, quod claritate & notitia sua primum est, nec aliunde lucem & notitiam sumit, sed aliis nempe sequentibus specialioribus claritatem & lucem quasi præfert ac largitur. Subalterna autem sunt, interiecta seu intermedia inter generalissimum & specialissimum præceptum, id est, a superioribus lucem semper assumunt, & inferioribus communicant. Specialissima sunt illa, quæ a proximis superioribus illuminantur quidem & claritatem accipiunt, verum aliis vicissim non largiuntur.

Hactenus de materia artium, sequitur

D E F O R M A.

Lex de forma artis, id est, de methodo unica est. Natura prius præcedat, posterius se-

GENERALIA

quatur, id est, a generalibus ad specialia ars progrediatur, ut a causis ad effecta, a fine ad media, a communibus ad propria, a simplicibus ad confusa seu composita, a subiectis ad adiuncta, a finitis ad infinita, id est, a regulis ad exempla. Hæc lex est intelligentiæ & memoriæ, & probatur his syllogismis.

1. *Quod potest intelligi per se sine alterius intelligentia, precedere debet. Doctrina generalium potest intelligi sine doctrina specialium, non contra. E. generalia in methodica alicuius rei tractatione precedent, specialia sequentur.*

2. *Simpliciora pramitti debent iis, quæ inde sunt composita, ac essentiam suam acceperunt. Uniuersalia sunt simpliciora, quæ (ut Aristoteles inquit) insunt pluribus & multis, communia sunt, & continent specialium ac singularium communes causas, ut vox inest in oratione & causa orationis est: termini insunt syllogismo & causa sunt syllogismi. E. ab uniuersalibus methodus progredi debet ad particularia.*

3. *Quicquid aliud illustrat & definit, clarius est. Species definitur & illustratur genere. E. genus est clarius & illustrius specie. Clariora autem prior loco tradenda sunt. E. & generalia.*

4. *Cum vita hominis breuis & anceps sit, artesq; multe, via utendum est copiosa, & dispendia cauenda in docendo & discendo in tractatione generalium maximo cum compendio, quæ alioqui in singularibus speciebus dispendiose iteranda fuissent. E. a generalioribus ad specialia progredendum, nec specialia precepta generalibus preponenda.*

PROLEGOMENA.

5. *Ars est emula natura. Natura progreditur a genere ad speciem. E. & prius fabricavit generalia quam specialia precepta. Assumptionem probo. Nam infans in utero prius est animal quam homo. Tum enim primum homo est, cum accedit anima rationalis, teste Aristotele.*

6. *Ab inferioribus, ut quae difficiliora sunt, incipere stultum est. At vir methodicus stultus non est, sed sapiens. E. non incipit ab inferioribus, sed a superioribus, id est, non a singularibus sed a generalibus, ut quae faciliora sunt. Requiris probationem propositionis, eam mihi probat celebris iste principis Friderici fatuus Nicolaus, qui iussus a coquis ligna afferre, solitus est infima primum extrahere & non suprema. Interrogatus, cur id faceret magno cum labore, cum superiora nullo cum negotio tollere posset, respondit se faciliorem laboris partem exantlare velle. Ibi ordo conueniens in labore non fuit seruatus. Non enim fatuus ille animaduertit, quantum interesset singula ordine tollere, nec vidit inferiora ligna superiorum amotione indigere. His syllogisticis confirmationis loco addantur testimonia. Aristoteles lib. 1. de part. cap. 4. inquit. *Necesse est aut uniuersalia prius dicere, aut sapius idem repetere. Idem 1. cap. 3. Phys. Posterior est de propriis consideratio, consideratione de communibus. Idem de partib. animal. lib. 1. secundum naturam est communia prius dicere. Deinde de singulis propria considerare. Iureconsultus Paulus, Quibusq; primis proxima copulata recte procedunt.**

GENERALIA

Probatum est hæcenus, generalia præcepta esse priora, specialia vero posteriora. Iam aliquis quærat, *si multa habeam generalia præcepta, quod eorum primo loco collocabo, quod secundo, tertio, quarto, &c.* Respōdeo, Generalitatis sunt gradus, generalissimum igitur summo loco, subalterna in medio, specialissima infimo loco collocanda. In artibus autem generalissimum est definitio: Subalterna sunt distributiones & partiū proprietatumq; explicationes. Specialissima sunt exempla. Quare artium informatio consistit in definiendo, partiendo, proprietates & affectiones tradendo, diuidendo, partiendo, partes & species & proprietates explicando, per exempla illustrando. Attamen in superioribus disciplinis in Geometria, Theologia, Ethica, Physica adhibetur aliquando syllogismus & demonstratio, qua enuntiata probentur. Præcepta autem artium puerilium præstat cōformare sine assertione syllogistica. Illa enim sumi vt iudicata æstimataq; satis debent, breuiaq; esse conuenit tanquam aphorismos, vt memoriæ firmiter inhæere possint. Sed age totam rem declarem exemplis. Grammatica *hanc legem emulata incipit a generalibus & simplicioribus, progrediendo a literis ad syllabas, a syllabis ad dictiones, a dictionibus ad orationes.* Ad præscriptum huius legis composita est Dialectica, *quæ orditur a simplicibus, scilicet a terminis ad composita, hoc est, ad enuntiationes, quæ constituuntur ex terminis duobus, ab enuntiationibus ad syllogismos, qui conficiuntur ex tribus terminis, a syllogismis ad methodum,*

hoc

PROLEGOMENA.

hoc est, variorum enuntiatorum legitimam dispositionem. Hanc viam ingreditur Physica, quae incipiens ab elementis seu principiis rerum descendit ad commixta seu concreta corpora. Hac via insitit Theologia, quae a primo ente & causa omnium rerum Deo, pervenit ad creaturas tanquam effecta. Hanc viam ingredientur compositores iuris. test. Cic. 1. de Orat. Constituto enim sine iuris civilis, videlicet conservatione aequalitatis, in rebus & causis civium, notanda sunt genera & ad certum numerum paucitatemque reuocanda. Generibus subiiciantur partes, tum omnia, quae sunt generum vel partium nomina, definitionibus, quae vim habeant, exprimenda & his rebus exempla adiungenda sunt. Verba Ciceronis paulo post et a eiusmodi sequuntur. Si autem mihi facere licuerit, quod iam diu cogito, aut alius quispiam, aut me impedito occupauerit, aut mortuo effecerit, ut primum ius civile in genera dirigat, quae per pauca sunt; deinde eorum generum quasi quadam membra distertiat, tum propriam cuiusque vim definitione declaret, perfectam artem iuris civilis habebitis magis magnam & uberem, quam difficilem & obscuram. Hac via, & ratione conscriptus est computus seu calendarium Astronomicum, hoc enim primum definitur, ut obiectum eius doctrina, quod sequentia in se continet, ut toti insunt partes. Sequuntur partes ipsae temporis ut horae, dies, hebdomadae, menses, quatuor anni tempora, quae singula definiuntur & diuiduntur. Verum contra hanc legem obiciuntur varia, de quibus etsi in disputationibus agatur, quaedam tamen hic attingemus.

OBIECTIONES CONTRA
methodi legem.

1. *In scholis tritum est, varias constituere methodos, definitiuam, diuisiuam, arbitrariam, &c. Non igitur est unica.* Respondeo. Qui definitiuam & diuisiuam methodos cōstituunt, diuersas a nostra, quam tradidimus modo, confundunt ordinem cum ipsis instrumentis, seu cum materia, quæ disponenda est. Nam neq; definitio neq; diuisio methodus est, sed instrumentum & materia dispositionis. Quod attinet ad arbitrariam methodum, respondeo illam nō habere locum in conformandis artibus, sed in re quapiam singulari. Nos autē hic loquimur de methodo informandæ integræ scientiæ, non de partis aliquius ordine, qui interdum prudentiæ est.

2. *Ab iis, quæ rudioribus sunt notiora, incipiendum est. Sensilia seu specialia, quia prius accedunt ad sensum, sunt rudioribus notiora. E. a sensilibus est incipiendum.* Nego maiorē propositionem, quia cum intellectus noster percipiat artes, incipiendum est ab intellectu notioribus, vt a causis & elementis, quæ sunt a sensu remotiora. At declaratio ab indiuiduis sensilibus est petenda.

3. *Via inueniendi est multiplex, via enuntian-
di similiter, via concludendi similiter multiplex
est. E. & via doctrinæ seu methodus est multiplex.* Respondeo, Est fallacia consequentis, etsi enim materiæ subiecta est, & instrumenta possunt esse multiplicia, tamen forma rei est vnica, quatenus res non est monstrosa. Sic methodus singularis

gularis & vnica est, etſi deſtinata ad eam multa ſint.

4. *Ariſtoteles lib. 4. cap. 1. diſputaturus contra Ideas in metaphyſicis ait, A ſenſibilibus & in materia poſitis incipiendum eſt: iam ſingularia ſunt ſenſilia & in materia poſita. E. a ſingularibus & ſpecialibus artes ſunt incipiende.* Reſpondeo, ad locum Ariſtotelis, eum non loqui de vniuerſæ artis ordinatione, ſed de inductione ſingulorum ad vniuerſale declarandum. Methodus informandæ integræ artis ſeu ſcientiæ vnica eſt, ſed partis alicuius ordo interdum, vt prudentiæ, eſt iudicij doctoris. Geometriæ corpus totum a generalibus procedit, etſi aliquando in ſingularum propoſitionum demonſtratione fit ſecus.

Argumentum Carpentarij.

5. *Si alia eſt artis inuentio, alia collocatio, due ſunt methodi, altera inuentionis, altera diſpoſitionis, ſed primum verum, conſequens ergo.* Reſpondeo, nos non dicere, vnicaſſe methodum abſolute, ſed artis collocandæ exercendæ, vnicaſſe & ſingularem methodum eſſe docemus, cum iam artis materies inuēta eſt, ſigillatim iudicanda eſt. Non enim quæritur hic de inuentione artium, ſed earum iam inuentarum & diiudicatarum methodica diſpoſitione.

6. *Dua ſunt exercitationis logica partes ἀνάλυσις & ᾠκίσις, quæ ſunt contraria. Contraria autem vno methodo comprehendere non poſſunt. Igitur ſunt methodi, altera conſtruenda artis, altera deſtruenda & retexenda.* Neganda eſt propoſitio. nam vna

GENERALIA

& eadem methodo & in ἀνάλυσι & in ᾠρίσι utimur, descendimus ea methodo scilicet a summo per media ad infima, qua methodo artes ipsæ dispositæ & collocatæ sunt, eadem omnia methodus seruat, dum ipsæ in propositis exemplis retexuntur. Nam in Physicorum & Iurisperitorum scholis tritum est hoc, Naturale est, vnumquodq; eo modo, quo fuit colligatum, dissolui, & in id redire vnde natum est.

7. *Carpentarius interrogat Ramum, quia nam methodo sit expositurus Physicam, ac ipse respondet, illum a materia & forma ad Physicum corpus iurum, hac autem est ᾠρισις, deinde distributurum in species, hac autem est ἀνάλυσις. E. Physica duas habet methodos, compositivā & ἀναλυτικῶν. Respondeo, Non valet consequentia, nam etsi corpus Physicum initio definiat, & deinde distribuat in materiam & formam, tum diuidat in speciem, tamen erit progressio totius artis a generalibus & communibus ad specialia, & ita methodus Physicæ vnica. Corporis enim Physici definitio generalior erit, & in eodem ipso loco distributio in partes ordinem nihil mutabit, non magis quam si dicas, *preposito definito ante definitionem ἀνάλυσιν mutari*. Forma enim partium ex vniuerso opere seu ex totius corporis habitu spectanda est, non ex vnguiculo aliquo definienda. Sed hic finis commentationis nostræ est de materia & forma artiū, cuius vt nos recolligamus, summa hæc fuit, *precepta artium debent esse necessario vera, iuste tributa, sapienter atq; apte collocata informataq;.**

PROLEGOMENA.

DE FINE.

Finis, cur efficiens in materiam artificiosam inducat, est instauratio & quodammodo perfectio naturæ seu animi humani, quam sequitur felicitas in cognitione & celebratione consistens.

DE EFFECTO.

Effectum igitur harum causarum præcipueq; materiæ artificiosè institutæ & formæ, est scientia & ars. Ars est *collectio præceptorum certo verorum & propriorum, methodice informatorum seu est præceptorum legitimorum methodica comprehensio.*

Artium divisio.

Artes sunt *ἁπλοῦς* vel *πυθαγόρας*.

Προπαιδεία est præparatio ad scientiam. Tradit enim modum tractandi aliquid.

Estq; Logica vel Mathesis.

Logica est Rationis vel Orationis ars.

Rationis Dialectica.

Orationis quidem vel Nudæ simplicis puræ Grammatica: vel Ornata Rhetorica.

Mathesis agit de quantitate.

Estq; Arithmetica vel Geometrica, illa quantitatem disiunctam, *hoc est numeros*, hæc vero quantitatem continuam, *hoc est, magnitudines & spatia* tractat. Hinc deinceps efflorescunt omnes illæ artes, quæ manibus tractantur. Vulgus mathesi etiam subiicit Astrologiam & Musicam. Verum cum Astrologia agat de corporibus cælestibus, Musica vero de sonis, rectius videntur subiici Physicæ.

G E N E R A L I A

Παιδεία est ipsa eruditio & sapientia & philo-
sophia κατ' ἐξοχήν.

Estq; Generalis vel Specialis.

Generalis est Physica vel Ethica.

Physica res omnes, quæ sua natura constant,
explicat.

Illæ res sunt Deus vel Mundus: in mundo sunt
Spiritus & Corpus, seu res incorporeæ & corpo-
reæ, quanquã homo mixtũ genus est, vt quis cõ-
stet natura partim spirituali, partim corporea.

Physicæ igitur subiiciuntur Cosmographia,
Astronomia, Meteorologia, Geographia, λαο-
γραφία, Optica, Musica, e quibus pleræq; mathesi
tanquam famula & organo vtuntur.

Ethica est doctrina conformandi mores ad
bene beateq; viuendum, & salutem ac felicita-
tem magis vnius spectat.

Illa Ethica dicitur in specie alias Monastica.
Hæc vero est Oeconomica & Politica.

Oeconomica administrat familiã, quæ qua-
si, parua politia est & fundamentũ politix. Poli-
tia vel vniuersi generis humani societatem, vel
solum ciuitatis alicuius spectat. Hinc efflorescit
Iurisprudẽtia, quemadmodum ex Physica Me-
dicina, ex Ethica Theologia.

De παιδεία speciali.

Hæc consistit in Historia & Poesi. Hic enim exem-
plaris constitutio est.

Vtraq; enim exemplis, cum alias omnes philoso-
phiæ partes, tum in primis generalem istam philoso-
phiam illustrat. Et Historia quidem exemplis veris;
Poesis vero fictis etiam & fabulosis.

Hactenus de artium dispositione, & ita de prolego-
menis.

P A R T I-

PARTITIONVM DIALECTICARVM

M. RODOLPHI GO-
clenij Professoris Aca-
demici.

L I B E R I.

DE DEFINITIONE ET PAR-
titione potissimum. CAP. I.

DI A L E C T I C A est ars bene dis-
ferendi.

Differendi, hoc est, *docendi* & *di-
cendi*. Si Cic. ad Trebatium in top. *Dicendi, dis-
ferendi ve rationem*, & Philippus ex secūdo Cic.
de legibus *artem docendi* definit. & Ramus in 2.
cap. lib. 1. metaphysicorum, *Logica*, inquit, *est
ars differendi, ideog, etiam docendi*. Neq; logica
est tantum omnium artium *διδασκαλικωτάτη*, sed
sola est *διδασκαπική*. Nam si quid doceat Grāma-
ticus, Rhetor, Mathematicus, non suo, sed logi-
ci artificio doceret.

Definitio nominis.

Dialectica dicitur *λόγος ἢ ἀλέγειος*, quod est vo-
ce speciatim accepta colloqui cum alio colla-
tis sententiis: generatim vero ratione vti, *λόγος
χεῖρος*. Quod fit *explicando, declarando, probando,
approbando, amplificando, verum ac falsum discere*

ptando, methodice singula tractando, suadendo, laudando, accusando, defendendo.

Dicitur & *Logica ἀπὸ λόγου*, quia est ars rationis & sapientiæ. Tam late patet enim vis Dialecticæ atque facultas, quam late se extendit usus humanæ intelligentiæ.

De subiecto seu subiecta materia Dialectica.

Id quod differitur, seu differendo tractatur, hoc Caput, Propositum, seu Thema dicitur, quod & *Questio* dici solet.

Ea de quolibet esse potest, non solum de ente, sed etiam de non ente.

Est enim Dialectica, *instrumentum omnium rerum, ars artium, organum organorum, manus Philosophiæ, & versatur circa quamlibet materiã.* Non quod res nascatur in Dialectica, sed quod hæc modum tractandi eas doceat, qui Aristoteleis est *τέπος ἐπισήμης & διδασκαλίας*. Dialectica igitur *nullius est definiti generis, non est alicuius definita rei scientia, non habet artis suæ vim Dialecticus in aliquo certo rerum genere.*

Thema est Simplicis rei, *vulgo, Questio simplex, vt fides: vel Sententiæ, vulgo questio coniuncta, vt fides est spiritus sancti donum Barbari vocant Complexum.*

Partes Dialecticæ duæ sunt, Inuentio & Dispositio.

Posterior etiã *iudicium* dicitur, quod *plus habeat iudicij*. Alioquin enim omnium artiũ præcepta sunt regulæ iudicij, sicut docet Plato in *Dialect. de sepulcro* & *Aristoteles. 1. Top. 8.*

Inuentionem & dispositionem nominatim proponit etsi tertiam præterea partẽ addit, *Definitionẽ scil. quæ pars redundat, cum ea sit Grãmaticæ vel Rhetoricæ.* Et Cic. *Omnis, ait, diligens differendi ratio duas habet partes, vnã inueniendi, alteram iudicandi.* Quintil. lib. 5. *Dialectici sibi inueniendi & iudicãdi attribunt partes, quarum illam $\epsilon\pi\alpha\lambda\theta\epsilon\iota$, hanc $\epsilon\lambda\theta\epsilon\iota$ appellãt.* Et Phil. in 4. lib. *Vetus diuisio hæc est, alia pars dialecticæ est iudicatrix, alia inuentrix. Hæc vocatur $\epsilon\pi\alpha\lambda\theta\epsilon\iota$, id est, doctrina locorum, qui sunt veluti indices rerum inuestigandarum vel eligendarum.*

Non recte dicuntur partes dialecticæ, *definitio, diuisio & argumentatio*, quia non omnem dialecticæ vim complectuntur, etsi non negem frequentissimum & maximum vsum differendi in his consistere.

DE ARGUMENTI DEFINITIONE & diuisione. CAP. II.

Inuentio est pars prior dialecticæ, res expropositis ipsarum generibus inueniens & cogitans. Estq; Generalis ac logica magis, vel Specialis & magis propria artium.

Generalis inuentio est argumentorum excogitatio.

Hæc & sic informari possunt.

Inuentio est prior pars dialecticæ, monstrans domicilia, ex quibus materia proposita depromitur.

Domicilia illa sunt Loci, vel Categoriæ.

Locus est argumenti sedes, seu index, monstrans, ex quo fonte fumentum sit argumentum.

Argumentum est, quod ad arguendum aliquid accommodatū est. *Quales sunt singule rationes sole & per se considerate.*

Arguere est rem declarare, vel demonstrare.

Declarare est explicare naturam rei simplicis, *ut ignis urit.*

Hæc argumenta vſtatius in ſcholis dicuntur termini & ἰσχυρισμοί.

Demonstrare est confirmare vel refutare sententiam, *ut ignis urit, quia calidus.*

Hæc argumenti vox vſtatior & magis propria fortasse est. Ideo a Cic. definitur, *ratio rei dubiæ faciens fidem.* Vnde & Aristoteli *πίστις* dicitur, id est, *fides* per metonymiam. Alias & *probatio* & *medium* dicitur.

In omnibus autem argumentis mutua est quædam duorum affectio, *hoc est*, duæ res ut genus & species conferuntur, siue distinctis nominibus siue tandem intellectis, quarum semper

per

per *una* proposita est: *altera* autem collatione inuenitur.

At licet omnia argumenta mutua relatione contineantur, possunt tamē nihilominus seorsim separatimq; & solitarie considerari extra complexum, *id est*, non coniuncte in aliquam sententiam.

Argumentum est artificiale, *seu insitum*, *seu assumptum*: vel inartificiale, *remotum ab arte*.

Sic Aristoteles ait, *argumentum artificiale per nos seu nostra industria inueniri*. Et Cic. definit *insitum esse, quod in re ipsa*, id est, quæstioni *inheret*. Eruitur autem, si sententia sit proposita e quæstionis parte *vel* antecedente *vel* consequente.

Artificiale seu insitum, quod ex se arguit.

Estq; Primi ordinis, vel Secundi. *Alijsic, Primum vel a primo ortum*.

Primum est Simplex, vel Comparatum. (*Primum quod est suæ originis*.)

Simplex, quod simplicis considerationis est. (*Quod simpliciter & absolute consideratur*.)

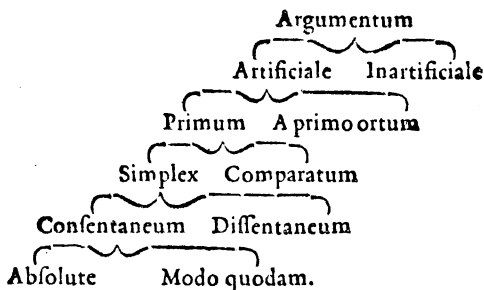
Estq; Consentaneum vel Dissentaneum.

Quanquamrelata videntur esse mixti generis.

Consentaneum est, quod cum re consentit, *quam arguit*.

Vel absolute, Vel modo quodam.

Absolute vt causa & effectum, *totum*
& partes.

DE CAUSA EFFICIENTE.

CAP. III.

Causa est, cuius vi res efficitur.

Primus autem hic locus est, non definitionis, aut diuisionis, quia causis nihil prius & notius, & ea primis quibusdam & notioribus definitur ac diuiditur.

Causæ sunt Aut efficiens & materia:
Aut Forma & finis.

Hic ordo naturalis. Nam si rei effectæ finis extiterit, necesse est efficientem materiam & formam præcessisse. Efficiens autem in materiam agit, & ex ea educit, vel in eam inducit formam.

Contra vero (vt inquit Aristoteles lib. 6. metaphys.) tum unumquodq; maxime nos existimamus scire, cum quid sit res, cognitum habemus. E. definitio est fons omnis scientia, & per consequens,
Defini-

Definitio erit primus inuentionis locus. Respon-
deo; Aristoteles non repugnat sibiipſi. nam 2.
post. cap. 3. lib. 1. post. allerit, tum vere proprieq;
nos scire, cum rei proprias causas scimus. Iam vero
qui nescit definitionem propriam, accuratã & per-
spiciuam cõstare ex causis essentialibus? Quare qui
quid sit homo? quid dignis? tenet, causas hominis &
ignis proprias tenet.

Porro ex his causis Exteriores sunt
 efficiens & finis, *quæ sunt extra id quod fiunt.*
 Interiores, materia & forma, *quæ ita con-*
stituunt rem, ut sint eius essentialis partes.

DIVISIONES EFFICIENTIS.

Prima efficientis diuisio hæc est.

Efficiens est Procreans & Conser-
 uans: vel Impediens & Corruptens,
quæ duæ sunt prioribus contraria.

Aristoteles dicit illas *causas generationis*: has
 vero *essentia*. Quæ diuisio non est logica, quia
 membra sunt aduersa. Nam causæ essentiæ ma-
 teria & forma, etiam sunt causæ *procreans* & gene-
 rationis.

Procreans est, quæ prima rem effi-
 cit, seu a quo primo fit motus, seu est
 principium motus, a quo aliquid fit
 primum; Barbari *primitiuum* vocant. Sic
sol procreat lucem, spes desiderantiam seu tempe-
rantiam, spiritus sanctus fidem. Sic Romana urbis
causa procreans fuit Romulus, reges deinde reli-

qui, consules & imperatores tutores & conseruatores fuere. *Amoris causa procreans & conseruans est otium, Ouid. 4. Remed. Mater & pater procreant sobolem, nutrix tuetur 4. Aeneid.*

C A N O N.

Si procreans sit, res effici potest; & contra. *Cic. Phil. 2. culpam ciuili belli in Antonium confert, arguens eum fuisse causam procreantem; Ut, inquit, in seminibus causa arborum & stirpium est, sic huius luctuosissimi belli tu fuisti.*

Conseruans, quæ rem procreatam tuetur, vt *temperantia conseruat statum valetudinis, leges & Magistratus, Rempub. Deus sibi fidentes, sartor reficit vestem, lectio amplificat eruditionem.*

C A N O N.

Posita causa conseruante, res salua esse potest; & contra, *vt si Dominus custodierit ciuitatem, salua erit, sin minus peribit. Argumentum a causa conseruante Esaie 43. Ne timeas Israelita quia ad sum tibi.*

O B S E R V A T I O.

Sæpe vna eademq; res & procreans & conseruans causa est, *vt gloria iisdem rebus & paratur & conseruatur. Vid. Cic. 2. off. Sic Deus mundi & procreator & conseruator est.*

Impediens est, quæ facit, ne res procreetur. Argumentū impediens causæ nauigationem est apud Virg. vbi ait,
Magna-

*Magnanime Aenea, non si mihi Iupiter auctor
Spondeat, hinc sperem Italiam contingere caelo.
Mutati transversa fremunt & vespere ab atro
Confurgunt venti, atq; in nubem cogitur aer.*

Corrumpens est, quæ rei labem vel interitum affert, *ut otia corrumpunt corpus. Discordia civium est causa Rerum publ. corrumpens.*

II. DIVISIO EFFICIENTIVM.

Efficiens est solitaria, seu absoluta, vulgo totalis, & κατ' ἐξοχὴν αἰτία: Vel cōficiens, seu συναίτια, id est, *cum causa*, vulgo partialis.

Absoluta seu sola est, quæ sine alterius cooperantis opere efficit, *ut Christus solus patri nos reconciliat. Solius Christi fiducia servamur. Deus mundum ex nihilo creavit.*

C A N O N.

Si sola causa faciat res existit, & contra, *ut si sol est euectus supra Horizontem, dies erit, si minus non erit.*

Conficiens est, quæ agit cum aliis, seu cooperans est, quæ sola nil potest.

Sic mater causa procreationis prolis. Natura arsque faciunt poetam.

Quod si conficientes seu cooperantes omnes coniungantur, dicuntur *totales.*

Quæ sunt copulatae, Vel *essentialiter* necessarioque, *ut Mas & foemina sunt cause totales pro-*

creationis essentialiter ordinata. Contrarius locus est in Ethicis, ubi dicit patrem & matrem esse parciales causas procreationis, Conciliatio autem eiusmodi constitui potest: Pater & mater sunt totales causa scilicet coniunctim, pater & mater sunt parciales causa scilicet seorsim considerati. Totales in sensu coniuncto, parciales in sensu diuiso. Vel contingenter vel accidentaliter, ut cum duo equi simul trahunt currum, cum unus efficere posset.

Causa conficiens cum aliis est Princeps vel Minus princeps, *ut gubernator princeps est causa navigationis. Nauta & remiges minus principales, id est, ministra.*

Principalis est, quæ plus agit, *ut in Virgil. plus agit natura ad poesin inclinans quam prosodia. Etenim composuisse pedes non est fecisse poema.*

Minus princeps est, quæ adiuuat principalem. Illa gubernat actionem, hæc administra quædam est illius, *ut disciplina est causa adiuuans virtutis. Huic subiiciatur causa instrumentalis, per quam potiores causæ sunt efficaces. Instrumenta enim non mouent seipsa, sed mouentur ab aliis. Sic causa secunda, id est, res naturales sunt instrumenta causa prime, id est, Dei, cuius actionibus subseruiunt. Item ἀφορμή, id est, occasio. Huc referendæ sunt & hæ diuisiones Philippicæ.*

Conficientium alia est, Propinqua alia Remota (*quanquam hac materia etiam conuenit.*)

Propinqua est, quæ propior est effectui. Remota contra, ut Rodolphi Imperatoris propinqua causa est pater Maximilianus, remota avus Ferdinandus. Et quidem hic remota causa est causa propinqua proxima.

R E G V L A.

Quicquid est causa causæ, etiam est causa cauti, id est, effecti, ut si meus avus est causa patrie mei, est etiam causa mei. Item Cic. in 9. Phil. an occiderit Antonium Sulpitius, cum dederit causam morti eius? Et iurisperiti aiunt, qui occasionem damni prestat, damnum fecisse videtur.

Conficientium alia est, Mota (apud medicos) quæ interdum *αενηρουμδύη*: alia Impultrix, quæ interdum *αενηραταρχική*, id est, irritatrix.

Mota est, quæ ab impultrice irritatur, ut voluntas non agit, nisi obiectum a mente monstratum est.

Impultrix, quæ aliam impellit, quæ mouet agentem, ut affectus, obiecta, meritum, lex. In Iulio Casare causa belli civilis *αενηρουμδύη*, id est, antecedens fuit cupiditas principatus, sed *αενηραταρχική*, id est impultrix fuit preceptio consilatus facta a Pompeio. Amor est *αίτιον αενηρουμδύον* stupri, vinum & tenebra *αενηραταρχικήν*. Solent autem *αενηρουμδύον*, id est, antecedentes esse principaliores effectuum causæ.

Conficientium quædam sunt Vni-

uerſales, quædã Particularés. Vniuerſales ſunt multorum effectorum communes, vel quæ ſunt, quæ in multa agunt, *Quales ſunt Deus, cœlum, motus cœleſtis, vis luminis, aſtrorumq.*

Particulares ſunt proprie ſingulorũ effectorum: vel quæ in ſingula, aut pauca agunt. Illæ ſunt ſuperiores, hæ inferiores. Illæ fere ſunt remotiores, hæ vero propiores. *Ariſtotelis 2. Phyf. Sol & homo generant hominem, Sol tanquam cauſa vniuerſalis, homo tanquam particularis. Aſtologi cauſam vniuerſalem morbi alicuius querunt in aſtris, Medici cauſam particularem morbi querunt in humoribus.*

R E G V L A.

Vniuerſales cauſæ ſæpe ſunt potētiores particularibus, *vt Carthaginenſes non poſſunt impedire, quo minus imperio Romani fungantur. Fatum enim nec ignis nec ferreus murus arcere poteſt. Vniuerſalis aeris corruptio & contagium plus poſſunt tempore peſtis quam temperamenta.*

Reliquas ſubdiuiſiones omitto, quia vel ſpecialiores ſunt, vel in ſuperiores cadunt.

III. EFFICIENTIVM diuiſio.

Efficiens Per ſe eſt, vel per Accidens.
Con-

Contra. *Causa per accidens vi nihil efficitur, ideo non est causa, vel causa definitio est vitiosa.*
 Respondeo. *In definitione causa sunt omnia verba intelligenda generaliter, causa nimirum de vere & quasi causa, & vis accipienda est non solum de insita, sed etiam externa.*

Efficiens per se, quæ insita & sua vi & facultate facit, *ut natura & voluntas, quæ natura & consilio faciunt.*

Est igitur Naturalis, vel Voluntaria, *quanquam & mixta est.*

Naturalis, quæ vi vel instinctu naturæ agit sine deliberatione & *δεσυπέσει.*
 Hinc Aristot. Phys. 2. Naturam principium vocat eiusmodi, in quo inest per se, *ut aqua humectat sua natura, vinum calefacit suo temperamento, Oculus apertus & sanus non potest non videre, Vritica non potest non vrere.* Naturalis est efficientia ventorum. Sic fames est naturalis appetitio cibi, & potus sitis. Sic affectus ira, odium, lætitia, sunt naturales. Grauia tendunt deorsum, leuia sursum. Dicitur & hæc causa quandoq; *necessaria*, quia *natura ordo immotus & æternus est, ignis vrit necessitate immutabili, quæ physica dicitur.*

C A N O N.

Positis causis naturalibus sufficientibus & non impeditis, si sit admota materia, sequitur effectus, *necessitate physica & contra, ut si oculus bene affectus sit vides quidem præsens obiectum, sin minus non vides.*

14 M. RODOLPHI GOELENII
CONSECTARIA DVO.

Naturales causæ actiones suspendere non possunt, admoto obiecto in quod agant, *ut si ventriculus amplectitur cibum, non potest eum non conuertere in chylum.*

Naturalis causa vno eodemq; agit modo, etiam si in diuersis subiectis videantur dissimiles effectus, *ut vini effectus per se est vniuersum, et si hoc per accidens propter diuersa potantium temperamenta dispares effectus producit.*

Voluntaria, quæ ratione & consilio efficit, *ut faber domum*: ut Deus in tempore creauit mundum, eumq; liberrima voluntate regit & administrat. Satanas & primus homo liberrima voluntate a Deo declinarunt.

C A N O N.

Si voluntas sit, effectum sequi potest, etiam contra. *Virg. i. Aeneid.*

— — *Ponuntq; ferocia Pœni*

Corda volente Deo, scilicet Mercurio

R E G V L A.

Voluntaria potest actionem suspendere, cessare & agere dissimiliter, *ut faber potest domum exstruere aut non exstruere, & cessare admota lignorum materia.* Non igitur valet consequentia. *Deus fuit ab æterno. E. & mundus. Voluntas Davidis fuit hæcenus iusta. Erunt igitur omnes eius actiones iustæ. Deus non potest mentiri, iniuste esse, factum infelium reddere E. non est omnipotens. Respondeo, non sequitur, quia non vult. Et posse*

posse mentiri magis est impotentia, quam penitentia.

Mixti generis efficiens partim Naturalis est, partim Voluntaria, ut nos peccamus partim vitiositate natura, que nos incitat, partim voluntate. Aristoteles, homines voluntarie mali sunt. Medea inquit,

Video meliora proboq,

Deteriora sequor,

Sed trahit inuitam noua vis, aliudq, cupido.

Deus benefacit & voluntarie & naturaliter, atq, ita necessitate immutabili, quia & liberrime & immutabiliter bonus est.

III. EFFICIENTIVM

diuisio.

Efficiens per accidens est, quæ externa & aduentitia vi efficit. Estque Fortuita, diciturq; Aristoteli in Phys. fortuna; vel Coacta, dicitur quoque necessitas coniunctionis.

Non omnis necessitas est causa per accidens, sed tantum violenta, cum aliquis vi cogitur. Causa autem cogens est causa per se: Fortuna est causa per accidens, quando præter efficientis scopum aliquid accidit.

Causa fortuita est, quæ in occulta & obscura efficit. Sen, Cui accidit euentus, nec intentus, nec ordinatus, qui reuera habet aliam causam, quamuis ob-

scuram & occultam, ut puteum fodiens est causa fortuita reperti thesauri. Ouid. Argumentum antecedit; Casus ubiq₃ valet, semper tibi pendent hamus.

Omnia effecta habent proprias & per se causas E. nulla est causa fortuita. Respondeo, ad antecedens, Omnium quidem rerum per se esse causas certas, sed interim multarum esse ignotas menti humane. Quia igitur veras causas interdum ignoramus, fortuitam nominamus, quam tamen ad causas per se reducendam meminerimus.

C A N O N.

Fortuna sæpe accipitur pro causa per se, sæpe etiam pro effecto seu euentu fortuito, hoc est, eo quod præter efficientis scopum accidit, ut Virgil.

Me pulsum patria, pelagiq₃ extrema sequentem,

*Fortuna omnipotens & ineluctabile fatum
His posuere locis.*

Hic ponitur fortuna, pro numine. Item. Hæc fortuna fuit, id est, euentus seu casus fortuitus.

Causam per accidens Aristotelici generalius accipiunt quam Ramus. Nam illis causa per accidens est, quæ per se causæ aliquo modo accidit, & sunt eius genera duo. 1. Causa per accidens est, quiddam accidens causæ per se agenti, vnde quodammodo impellitur, ut febris est causa temperantiæ per accidens. Causa enim per se temperantiæ est voluntas, sed huic interdum accidit febris, quæ eam mouet conspectu periculi, ut iniiciat frantum

frenum cupiditatibus. 2. *Causa per accidens est, quæ externa facultate efficit, ut*

Sed nos fata Deum vestras exquirere terras

Imperius egere suis, &c.

Quærat aliquis, quorsum sit referenda causa sine qua non? Respondeo, *modo ad adiuvantem causam, modo ad adiunctam.* Est autem causa sine qua non, quæ nihil confert ad effectum sua efficacia, & tamen ab agentibus separari non potest, *ut remotio materiae purulenta, non est causa vera sanationis, & tamen non potest sanari vulnus, nisi removeatur pus.* *Ista igitur remotio est causa sine qua non.* *Item oculus est vera causa visionis, & tamen visio non potest fieri sine medio perspicuo & illuminato.* *Tres cause amoris sunt, obiectum & cor; causa sine qua non est cognitio obiecti.*

Fortunæ subiicitur imprudentia ac ignorantia, *ut casu imprudens venator telo in feram emisso, occidit hominem.* Fortunæ autem nomen ignorantio causarum confinxit; cum enim aliquid præter consilium spemque contigerit, *fortuna dicitur.*

R E G V L A.

Si fortuna sit, res esse potest.

Necessitas vel causa coacta est, quæ vi cogente facit, seu quæ externo impulsu violenter agit, *ut cum fur tractus abire in carcerem, cum bos tractus ire ad macellum, Stoicis, quidam homines fato coguntur esse boni, quidam improbi.* *Diuina enim prudentia homines non coguntur ad agendum.*

B

Sic arguo. *Deus necessario facit bene. Diabolus necessario male, uterq; autē est causa per se suarum actionum.* E. *Necessitas non est causa per accidens.* Respondeo per distinctionem. Duplex est necessitas. Spontanea (naturalis, ut ignis urit) quae est causa per se: altera violenta quae est causa per accidens.

R E G V L A.

Si necessitas sit, res efficitur, & contra, ut si fata obstant tristiq; palus inamabilis unda. At mihi quidem (inquit orator) si proprium & verum nomen mali nostri queratur, fatalis quaedam calamitas incidisse videtur, & improuidas hominum mentes occupasse, ut nemo mirari debeat humana consilia diuina prudentia esse superata.

N O T A T I O.

Quærat aliquis quorsum referenda sint hæc exempla? Primum, quod Cicero excusans Pompeianos ait, eos ad bellum civile contra Cesarem veluti necessitate fatali impulsos. Item, cum dicitur Paulum impelli ad peccandum a vitiosa natura. Item, Euangelista, Christum oportuit pati & mori. Item, si viator metu mortis promittat certam pecunie summam. Respondeo. Pertinere ea ad mixtum genus, quia hic efficientia agunt partim per se & voluntarie, partim per accidens & inuoluntarie quodammodo. Sic mercatoris, metu naufragij abiicientis merces in mare, actio partim voluntaria est, partim inuoluntaria. Inuoluntaria quia mercator eicit inuitus, id est, non libens. Voluntaria est quia voluntas cogi non potest.

(Sic

(*Sic Deus natura & tamen libere iuste agit. Angeli natura libereq; boni sunt, non autem coacti sine necessitate.*)

Obserua hic necessitatem esse simplicem & absolutam, vel *cum adiunctione*.

Simplex aut est *coactionis* aut *sine coactione*.

Necessitas est, quæ cum additione quadam proponitur.

D E M A T E R I A.

Materia est causa, ex qua res existit, vulgo materialis, *ut ex preceptis constat ars, apes ex leonum & boum cadaveribus nascuntur. Dialectica & aliarum artium materia sunt ipsa precepta. Gen. 3. Pulvis es & in pulverem reverteris. Hic hominis materia est pulvis. Crabrones ex equis, scarabei ex asinis, serpentes ex hominibus mortuis nascuntur. Syllogismi materia sunt argumenta.*

Materiam generaliter & topice intelligit Aristoteles scilicet etiam de rebus incorporeis, *ut sic arguo, Deus est expers compositionis E. eius neq; materia neq; forma. Respondeo, Deus quidem non componitur compositione physica, sed interim componitur compositione logica. Descriptio enim eius habet quoddam instar materia & forma.*

Obseruabis hic primo Aristotelicis *accidentia non habere materiam ex qua*. Sed non loquuntur topice, intelligunt tantum materiam sensibilem & physicam, imo habent etiam quandam materiam. Deinde notabis Ciceroni *subiectam materiam non esse causam, sed obiectum*, de quo

infra; Philippo *materiam in qua, esse subiectum.*

Materia duplex est Prima seu remota, *ut humani corporis humus.* Et Secūda seu propinqua, *ut semen.*

Quærat aliquis, *cur Aristoteles materiam vocet necessitatem.* Respondeo; *Quia si res sit, materiam esse necesse est. Hac autem necessitas est ex hypothesis, non simplex.*

A X I O M A.

Existente materia, res materiæ esse potest, & contra, *ut si lignum sit, ligneus potest fieri bolus & contra.*

D E F O R M A.

Forma est causa, perquam res semper est id, quod est.

Diserte additur semper. Nam videtur etiam per efficientem esse id quod est, quatenus indit formam rei.

Vulgo est, quædat esse rei, *hoc est, rei ædificatio.*

Sæpe etiam dicitur *differentia*, quia forma res a cæteris differt & distinguitur.

Sæpe etiam dicitur *proprietas rei* & *ἡ ἐξουσία* natura: *ut, virtutis forma est actionis honestas: Dei forma est absoluta bonitas.*

Aristotelici *formam* diuidunt in *essentialem* & *accidentalem*, sed nos *solam essentialem causam esse, accidentalem vero nihil aliud, quam adiunctum dicimus.*

Officia formæ duo sunt. 1. Forma rem infor-

format, hinc dicitur *specifica, constitutiva & completa*. 2. Distinguit rem a cæteris rebus, & tum magis proprie dicitur *differentia, eaq; diuersa*. id est, *diuisua*. Hanc causam maxime secutus videtur Adamus, cum animantibus nomina imponeret; & sic Deus eam vim semini impressit, ut similem formam & speciem ederet. Sed hæc causa, cum vel sola veram efficeret scientiam, ut ait Aristoteles 1. Top. tamen obscurior est propter prauitatem nostram, & sæpe vix satis circumscribi potest.

Formæ duplex est officium. 1. *Rem constituere*. 2. *Distinguere eam ab aliis*. Hinc alia interna siue *essentialis*, alia externa siue *accidentalis* forma vocatur. *Plantarum, herbarum, gemmarum alia est interna forma, alia externa, qua ab aliis & inter se differunt*. Sic magnetis forma interior est trahere ferrum, vergere ad arctum, exterior est, qua incurrit in oculos.

C A N O N. I.

Si forma sit, etiam res formata est, & contra; seu Posita forma substantiali, res ipsa ponitur, & contra, ut, si quid turpe sit, vitium fuerit, sin minus non fuerit. *Stelle non habent animas insitas. E. non sunt animalia.*

Specificæ formæ non tollunt generales, ut homo est bipes. E. non est sentiens. Actus sine forma nullus, ut non est baptizatus in nomine patris filij & spiritus sancti. E. non est legitime baptizatus.

Sunt qui materiam primam in physicis tanquam tenuem & fugientem quandam umbram considerent, & prorsus forma carentem, id fieri non potest.

Neg₃ enim res, quæ existit, omnino forma carere potest, nihil est, neg₃ propterea est.

C A N O N. 2.

Vni rei vnica tantum forma essentialis tribuenda est, *alioquin enim vnum & duo confunderentur & res fieret monstrosa.*

C A N O N. 3.

In rebus naturalibus sæpe forma & finis conueniunt. *Forma enim natura proximus finis est. Anima est forma & finis corporis viui, propter animam enim corpus viuit, & corpus viuit propter animam, ut nimirum anima habeat organa ad exercendas actiones suas. Spiritus finitus est conditus, ut referat Archetypum quadam similitudine iustitiæ & sapientiæ, hæc eadem similitudo forma etiam est spiritus sancti.*

Sic arguo. *Duo pili, duo grana hordei, due gutte vini & sanguinis non sunt vnum indiuiduum, & tamen forma non differunt. E. non est $\kappa\epsilon\ \pi\alpha\upsilon\tau\omicron\varsigma$, quod due res qualibet forma differant. Respondeo; Etsi non differant essentia, tamen differunt subsistentia, $\iota\omega\sigma\iota\omega\delta$ & numero, atq₃ id hic vix forma est.*

D E F I N E.

Finis est causa, cuius gratia res est, vulgo *causa finalis*, ut *studiorum finis est eruditio. Mandus Dei & hominũ causa constitutus est. Grãmatica finis est bene loqui. Rhetorica bene dicere. Logica bene differere. Homo creatus est propter gloriam Dei, Dei itaq₃ gloria est finis homini*
propo-

propositus. Bellum geritur ut uiuatur in pace. Pax est, ergo finis belli. Quo mihi diuitia (argentum) si non conceditur uti?

☐ *Obserua, cogitationem de fine, quæ Philippo est causa finalis, non esse quartam causam, sed efficientem impulsuam, qua mouetur & regitur agens in opere instituendo.*

C A N O N. 1.

Si finis sit, etiam destinatum erit, & contra, id est, sublato fine principe tolluntur destinata, ut si eterna vita vis potiri, via erit Christus, sin minus quo tibi via illa? Cum in hoc mundo cessabit rerum generatio, id quod post ultimum diem futurum est, etiam motum cæli & astrorum cessaturum Phisici Christiani disputant, quia rerum generatio est finis cæli motuum. vel, Posito fine ponitur & finitum seu destinatum, & contra, ut si vis doctus euadere, laborem discendi suscipe, sin minus, non fuerit opus.

A finibus errantibus non valet consequentia, ut hæc puella non est dotata E. non ducam. Vocatur elenchus finis.

C A N O N. 2.

Vnius rei possunt esse plures fines certo ordine, quorum alius summus, alij medij sunt. Sic coniugij finis principalis est propagatio sobolis, minus principalis solatiũ & vitatio prauarum libidinum. Sic summus finis rerum omnium est gloria Dei. Studiorum nostrorum fines sunt gloria Dei, propagatio ecclesie & honesta sustentatio.

Regula iuriconsultorum; Finis principalis non tollit accessorium.

O B I E C T I O. 1.

Natura de his quæ agit, neq; consultat neq; deliberat. Finis autem (teste Aristotele 2. post. cap. 11.) est in ratiocinatione & deliberatione, imo eodẽ teste in Phys.lib. 2. cap. 9. finis est principium ratiocinationis. E. *Natura non agit per finem, & finis non est argumentum logicum, quia non est omnis entis & non entis, sed unius tantum entis videlicet uientis deliberatione. Seu, nullum ἀλογον agit propter certum finem, & per consequens, finis non est logicum genus causa.* Respondeo, ad assumptionem. *Natura est quidem ἀλογος, nec agit deliberatione propria, sed tamen agit consilio eius, qui ad finem etiam certum omnia destinavit, id est, Dei.*

O B I E C T I O. 2.

Si finis est causa destinati, ipsum destinatum antecedit. *Causa enim precedit effectum suum.* At finis destinatum sequitur, quia domus habitatio (que vere domus finis est) est posterior ipsa domo. E. *finis non est causa destinati.* Et per consequens, *finis e numero causarum excludendus est.* Respondeo, Assumptio est distinguenda, *domus quidem ut materiatum & formatum antecedit habitationem, (sed domus habitata, que destinatum seu finitum est ante habitationem ipsam, que finis est, nunquam fuit.*

D I V I S I O F I N I S.

Finis est Summus, vel Subordinans, vel Ultimus, vel Medius: seu Princeps, vel Minus princeps.

Primi generis est Communis , vel Proprius.

Communis est generalissimus. *Hic unicus est, ad quem omnes res totius vniuersitatis referuntur.*

Proprius, Generalis vel Specialis.

Estq; Varius, vel Multiplex, *quia singula res habent suum finem peculiarem.*

Speciales autem fines comprehenduntur sub generali, *ut dialectica finis generalis est bene differere. Speciales sunt inuenire argumenta, seu simplices notiones inuentas disponere, inuentionis & dispositionis examen instituire.*

Posterioris generis finis est, qui refertur ad superiorem, tanquam præstantiorem, *ut finis studiorum intermedius est, ut compares tibi adminicula vite, vel iuues communem societatem. Sic miles dimicat, ut stipendium accipiat. Non igitur valet consequentia; incumbendū est literis humanitatis & pietatis, ut Deum agnoscamus & celebremus. E. non sunt exspectanda præmia corporalia aut stipendia, quia vnius rei possunt esse diuersi non repugnantes fines, sed ὑπὸ πάλαισιν subordinati.*

Differunt finis & euentus: Euentus enim in causa per accidens, finis in causa per se agente spectatur. Legis finis est promereri obedientibus vitam æternam. Euentus accusare & damnare homines peccato corruptos.

Regula hic obseruanda est Aristotelis. Pro-

pter quod vnumquodq; est tale, illud magis est tale, *vt mulier est condita propterea, vt sociā generationis laborum & precum. E. vir praestantior est, quam fœmina. Mercator appetit iter propter lucrum. E. lucrum magis appetit.*

D E E F F E C T I S.

Effectum est, quod e causis existit, siue igitur gignatur siue corrumpatur, siue modo quolibet moueatur quidlibet, hic motus & res motu facta, *hoc est, tam generatio quam generatum, tam corruptio quam corruptum*, dicitur effectū. *Nomine enim effectus, non solum opus actione perfectum, sed etiam factum & actio ipsa intelligitur. Sic effectum manus meae est, & scriptio, & scriptū.*

Aristotelici sæpe vocant effecta, *argumenta a posteriore*, vt causas, *a priore*, item *accidentia*, vt *ambulare Aristoteli est accidens; hominis est accidentarium, & contingens effectum*. Sæpe etiam effecta propria vocant *absolute propria*, vt *resuscitare mortuos est proprium Dei*.

Causatum Græce ἀπαιτόν, est Effectum, & Materiatum, vel Formatum, & Finitum.

Causatum est, quod ab efficiente existit. *Sic mundus est effectus ab auctore Deo.*

Materiatum est, quod ex materia factum est, *vt domus ex lignis, lapidibus, ars ex præceptis.*

Formatum est, quod vi formæ existit, interdum dicitur etiam species, *vt*
quod

quod homo fit, fit propter animum rationis participem. Quod Pompeius a Julio Cesare cognoscitur, fit qualicumq; forma.

Finitum seu destinatum est, quod ad finem spectat, seu, quod vi finis fit, ut discimus literas vi & efficacitate huius finis, ut simus eruditi. Sic pie sancteq; vivimus propter hunc finem, ut Deus celebretur.

Contra. Destinatum est causa finis. E. non effectum. Assumptionem probo, matrimonialis concubitus destinatus est procreationi prolis, estq; causa efficiens finis, quatenus finis consideratur ad effectum. Repondeo, Finis & effectus saepe conveniunt. Itaq; finitum seu destinatum saepe pro causa efficiente sumitur, ut labor & studium destinatur eruditioni, & sunt efficiens eruditionis.

C A N O N.

Posito effectu necesse est causam esse vel fuisse. Nihil enim fit sine causa, & nihil est causa sui ipsius, ut Psal. 103. Thema; laudandus est Deus. Argumentum a factis, qui vitiis nostris ignoscit & nostros morbos sanat.

Obiectio, si Dialectica ad se ipsam docendam, id est, ad dialecticæ præcepta describenda adhibetur, idem a se ortum habebit. Sed primum verum, E. & consequens. Respondeo, ad assumptionem per distinctionem. Logica naturalis usu confirmata est causa artificiosa logica, quæ quodammodo differunt. Si dicas artificiosam dialecticam in mente fuisse causam, artificiose dialecticæ describendæ chartis, respondeo, hanc & illam unam esse

quemadmodum enunciatio, quam ore profers aut mente retines, eadem est.

*APPENDIX AD LOCVM
causarum & effectorum.*

Aristoteles in physicis infinitatem causarum recte negat. Quamobrem semper erit quædam prima, aliæ mediæ, quæ interim rationem etiam habent effectuum. Diuisio itaq; hæc minime prætereunda videtur.

Causa est, vel Summa seu prima, vel Infima. Diuisio hæc non est reciproca, quia conuenit & generi & speciei, interdum etiam subiecto, adiuncto.

Prima est, supra quam non est alia. Quia enim ut in causis, ut & in generibus, impossibile est progredi in infinitum, necesse est in prima quadam causa consistere, ideoq; prima quadam constituenda est in rerum serie, ut Deus est causa temperamentum tuum prima uniuersalis.

Media seu *ὑπάρχουσα* est, quæ modo est causa, modo effectus, ut temperamentum & mores. Temperamentum est causa morum partialis, etiam effectum Dei,

Infima dicitur, infra quam non descenditur, ut honestæ vel vitiosæ actiones sunt causa premiorum vel pœnarum.

OBSERVATIO.

Regula, propter quod vnumquodq; , &c. supra tradita, commodius refertur ad effecta. Cum enim dico, *auarus appetit nauigationem, propter lucrum. E. pecuniam magis appetit*, argumentum sumo a finito suscepto finis causa, id est,

est, propter finem seu destinatum, per comparationem imparium.

Christus est verus Deus, quia omnium rerum conditor est, Argumentum ab effectis. Romulus Romam condidit, Cic. Rempub. conseruauit, Scipio Carthaginem euertit. Roma igitur est effectũ Romuli, conseruatio Reipub. effectum Ciceronis, euersio effectum Scipionis. Deniq; quicquid vel a causa, vel ex causa, vel per causam, vel propter causam constituitur, id dicitur effectum.

DE TOTO ET PARTIBVS.

CAP. IIII.

Totum est, quod continet partes.

Pars est, quæ continetur a toto.

O B I E C T I O.

Totum & partes sunt argumenta orta ex causis & effectis. E. in loco distributionis tradi debuerant. Respondeo, debuerant sane, si originem spectemus. Sed nos hic tradimus, quia simpliciora sunt & absq; distributionis ratione doceri possunt, & sæpe extra perfectam distributionem usurpantur.

Totum est Integrũ, vel Genericum.

Pars est Membrum, vel Species.

Integrum, seu totum integrale (*sic Iurisperiti quidam vocāt*) est, cui partes sunt essentielles, *id est*, cui partes essentiam & naturam tribuunt. *Habet autem integrũ ipsum se ut effectus. Membra enim coniuncta continent materiam & formam integri.*

Membrum est pars integri, *id est, partes sunt, e quibus componitur totum.* Habet igitur se ut causa.

Membra sunt Principalia vel Minus principalia.

Aristotelici etiam membra diuidunt in *Primaria* seu *essentialia*, & *Secundaria* seu *integrantia*, quæ collecta rem integram apte perficiunt, ut *caput, pectus, pes, corpus absoluunt.* Ramus hanc diuisionem negligit, quia corpus quatenus vicissim suas habet partes, integrum est suarum partium, & reuera omnia membra sunt substantialia, quia toti sunt essentialia.

Principalia totum principaliter constituent, nec sine his saluum manere totum potest, ut *cor, epar, pulmo.* *Homo integrum est, cuius membra essentialia sunt corpus & animus, materia scilicet & forma.* Sic mundi membra sunt *atherea & elementaris regio.*

DE RELATIONE INTEGRI & membri.

Idem potest esse membrum huius & illius integrum, ut *homo, corpus, thorax, cor, corpus est membrum hominis, homo integrum est, & corpus est integrum thoracis, thorax est integrum cordis, cor thoracis.*

CANONES.

I. Si totum integrum sit, erunt & partes.

2. In

2. In quo totum est, in illo oportet & partes esse, & reciproce.

3. In quibus partes sunt, & totum inesse necesse est.

Destrueta parte minus principali, non destruitur totum, *ut non habet unguis E. non est homo.*

4. Si partium vel vna desit, totum non est, at non contra; si totum non sit nulla pars erit. *Caius Jurisconsultus l. 1. ff. de origine iuris*, ait, in omnibus rebus id iudico perfectum esse, quod ex omnibus suis partibus constat.

EXEMPLA.

Quintia est candida, longa & recta, igitur est formosa. Non valet consequutio, quia deficiente vna parte totum perfectum esse nequit. Venustas autem est forma pars, hac igitur absente totum negatur. Huic adificio deest tectum. E. non est domus. Valet.

Genus est totum partibus essentiali, id est, omnibus speciebus suã communicat essentialiam. *Communicat enim omnem materiã & formam suam cuius speciei. Habet igitur se ut causa ad suas species.* Differt ab integro. Integrum enim sumit essentialiam a membris. Genus vero essentialiam speciebus tribuit. Membra constituunt totum integrum, species cõstituuntur a genere, species est pars subiecta generi. Eam genus simul cum propria quadam ipsius seu forma seu differetia efficit, id est, quic-

quid generis essentiam pariter communem habet, id species recte dicitur. Species igitur effectum est generis, *ut animal, & illud quidem ratione præditum, hominem facit, ut speciem.*

Genus communius & superius est; Species angustius & inferius aliquid.

Obserua Porphyrium & Aristotelicos alias voce speciei abuti pro subiecto aut definito. Proprie enim est relatum generis, ut definitum relatum definitionis.

A X I O M A T A A R I stotelica.

1. Genere affirmato vel negato, generaliter species quælibet concluditur, *ut si omne animal spirat, pisces quoque, non tamen contra. Posita enim vna specie, non illico concluditur genus, ut omnis homo rationalis est. E. omne animal rationale est.*

2. Posita vna specie, concluditur genus specialiter, *ut si homo ridet, animal ridet, aliquod scilicet non utique omne. Mahometista non credunt in filiũ. E. nulli populi. Respondeo, a specie ad genus non argumetur negare vniuersaliter sed particulariter, ut Mahometista non sunt ecclesia. E. aliqui homines non sunt ecclesia.*

3. Quæcunq; insunt speciebus omnibus, insunt & vniuerso generi, *ut homo & bestia sentiunt. E. animal sentit. Et contra.*

D I V I S I O G E N E R I S & speciei.

Genus

Genus est Generalissimum, vel Subalternum.

Summum est, quo nullum est superius, alias dicitur generalissimum. *Sic in omni disputatione primum caput genus summū est. Sic Aristotelis decem categoriæ genera summa sunt. Quamquam hæc super se habent aliud genus videlicet ens.*

Subalternum genus est, quod nunc genus, nunc species est, *ut virtus est genus iustitiæ, sed est species habitus.*

Subalternum est Medium, vel Ultimum.

Medium est, quod inter summum & ultimum interiectū est, seu quod & supra & infra se aliud genus habet, *ut animal supra se habet corpus animatum, infra se hominem.*

Ultimum est, quod nullum infra se genus habet, ideoq. Infimum dici potest, *ut homo. Sic enim Aristoteles metaph. 3. cap. 4. inquit. Extrema seu ultima genera sunt individua, ut homo.*

Species item Subalterna, vel Specialissima.

Subalterna est, quæ modo species est, modo genus, *ut planta genus est respectu herbae, species respectu corporis vini.*

Specialissima seu infima est, quæ est

34 M. RODOLPHI GOELENII
individa in alias species, & nunquam
genus. *Græcis dicitur ἀτομον, id est, individuum,*
ut Socrates, hæc herba. Sed Philippus appellatio-
nem speciei infimæ non tribuit individuo, sed notio-
ri vocabulo, quæ individuo est proxima, ut homi-
nem vocat speciem infimam. Socratem vero indi-
viduum & singulare. Atqui nos sequimur aucto-
ritatem Aristotelis & Iurisconsultorum, qui indi-
vidua speciem etiam appellat.

Notabis hic Latinos pro voce speciei sæpe
surpare vocem generis, ut tria sunt genera bo-
norum, id est, species.

DE SUBJECTO.

Quodammodo consentanea sequuntur sub-
iectum & adiunctum.

Subiectū est, cui aliquid adiungitur.
Sed intellige sine vi causa. Adiunctum enim non
confert essentiā rei, nec est pars essentialis rei, Ari-
stoteles vocat ὑποκειµενον.

Differunt subiectum & substantia. Substan-
tia nunquam est accidens, sed per se constans. Sub-
iectum est vel substantia, vel accidens.

I. Subiectum est Recipiens vel Oc-
cupans.

Recipiens est, quod recipit rem ad-
iunctam: vel In se, ut substantia qualitatem
& quantitatem: vel Ad & circum se, ut homo
ad se recipit librum, gladium, penam, item, quan-
do induit vestem. Deinde recipit circum se satelli-
tes & stipatores. Aristoteles vocat ὑποκειµενον δεχµενον.
Exempla. Anima est subiectum scientiæ, ignoran-
tiæ, vir-

ria, virtutis & vitij. Menti doctrina, sapientia, iustitia, temperantia adiunguntur. Mens igitur, est subiectum doctrinae, sapientia, iustitia & temperantia. Corpus est subiectum sanitatis & pulchritudinis, quia sanitas & pulchritudo corpori adiunguntur. Fortitudini gloria comes est, & adiungitur, ac proinde fortitudo est subiectum gloriae. Pegasus est subiectum celeritatis, quia celeritas Pegaso adiungitur.

Huic subiicitur locus, hoc est, spatium rei locatae.

Subiectum Occupans est, quod rem, quae adiungitur, occupatam habet, seu est, circa quod, in quo versatur, occupatur adiunctum. *Vulgo dicitur, Obiectum & materia circa quam, interdum etiam materia in qua & subiecta materies, ut Arithmetici obiectum est numerus, Musici cantus, color occupat visum, sonus auditum, iustitia versatur in suum cuique tribuendo.*

2. Subiectum est Proprium, cui vni, id est, soli aliquid adiungitur, ut *Dentes in Christo est proprium subiectum omnipotentiae. Lux & color sunt proprium subiectum, id est, obiectum visus, vel Commune, cui cum aliis communiter aliquid adiungitur, ut Coruus est subiectum nigredinis, quia etiam Ethiops niger est. Magnitudo & numerus sunt communia obiecta visus, quia etiam percipiuntur ab auditu.*

R E G V L A E.

Si subiectum recipiens sit, ei res adiungi poterit, & contra, ut si habeas mentem, doctrinae capax eris. Cic. de nat. deorum, negat mentem, virtu-

tem & fidem esse numina; argumentum a subiecto recipiente, quia nobis ipsis insint.

Sublato subiecto tanquam fundamento tollitur adiunctum, ut pereunte agro seruitus perit, ut ait Iurisperitus, nullam esse seruitutem nisi in aliquo corpore. Oculus corruptus est. E. exstincta est visio; valet consequutio, quia destructo subiecto pereunt accidentia. Nec accidentia possunt esse sine subiecto, ut in statua non est mens. E. nec notitia, vel cogitatio; valet consequutio, quia notitia est proprium adiunctum mentis non corporis, seu quod idem est, mens est proprium subiectum notitia non corpus. Non est purgatorium. E. non est calidum, quia rei non existentis nulla sunt accidentia.

Obiecta potentias excitant & mouent, ut color oculum ad videndum, sapor linguam ad gustandum. Itaque ad efficientes causas etiam referuntur.

D E A D I V N C T O.

Adiunctum est, cui aliquid subiicitur. In scholis Aristotelicis *κατασκευαστῶς* saepe dicitur causa per accidens, ut cum pastor maculat ouem & musicus aedificat, pastor & musicus horum effectuum cause per accidens dicuntur. Sed reuera & per se cause sunt lanus & architectus, id est, pastor maculat, quatenus lanus est, & musicus aedificat, quatenus architectus est. & sic lanus accidit esse pastorem, & architecto musicum. Adiunctum ab Aristotelicis etiam solet vocari forma accidentalis. Animi, corporis & totius hominis bona & mala, quae dicuntur, adiuncta sunt animi, corporis, hominis. Denique quicquid vlli subiecto extrinsecus accidit, adiunctum eius est. Sic homo est eruditus, rudis,

rudis, disciplinabilis. Milo est pugil. Apelles est pictor, Crassus est dives. Anima adiunguntur virtus, & doctrina, terra arbores, cælo stella, aqua pisces. E. virius & doctrina adiuncta animæ, arbores terra, stella cæli, pisces aqua adiuncta sunt.

1. Adiunctum vel est Receptum, Græce τὸ ὑπαρχόν: vel Occupatum.

Receptum est, quod a subiecto recipitur, ita vt vel Infit, vt *sapientia in animo*, vel Adfit & circumstet, vt *amici ad sunt homini, circum dominam sunt ancilla.*

Huius loci est tempus, hoc est, rerū duratio.

Occupatum est quod in re subiecta occupatur, vt *Musica in cantu, virtus in reprimēda libidine occupatur, scholasticus in discendo, mulier in colo.*

2. Deinde adiunctum est Commune, vel Proprium.

Commune est, quod multis subiectis conuenit, vt *canescere, non solum homini conuenit. Nam apud Philandos & Lappios conterminasq; regiones, corui, passerēs, lupi ac magis omnibus vrsi canescunt teste Cardano lib. 1. de rerum varietate.*

Proprium est, quod vni conuenit, vt *homini esse Grammaticum.*

Quod si soli, omni, & semper conuenit proprium, dicitur proprium *κελεύεται* seu *ιδιαιτερον*, vt *homini γλαυκόν.*

Aristotelici qui sequuntur Porphyriū, *quatuor modos faciunt propriorum adiunctorum*, e quibus secundus impropriissime hoc nominis obtinet. Nam proprium, quod omnibus individuis conuenit, sed nō soli speciei, non est proprium, sed commune adiunctum.

Exempla proprii adiuncti.

*Hinnit equus, barritq; elephas, sed rudit Asellus,
Balat ouis, mugit taurus, blateratq; camelus,
Sus grunnit, latratq; canis, vulpecula gannit,
Et cornicatur cornix, & gatitat anser.*

*Et corui crocitant, cuculus coccissat, hirundo
Trinsat, aper srendet, mitilatq; acredula mane,
Glot erat at longo crepitatq; ciconia rostro,
Garrit pica, pipit passer, stridetq; cicada,
Et gallina simul glocitat, glocit atq; glocillat,
Zinzillatq; merops, cucurrit gallus, & anguis
Sibilat, accipitres biplant & rana coaxat,
Gruus gruit, ast aquile clangunt, versus ferus uncat,
Mus mintrat, tetrinnit anas, rugitq; leana.*

Significatur autem his verbis non semper actio, sed facultas etiam. Hinc regula; *Verba in enuntiatis saepe potentiā, non actum significant, ut hinniens est, quod potest hinnie.*

3. Adiuncta sunt Perpetua seu inseparabilia; vel Separabilia.

Perpetua, quæ a subiectis nunquam separantur, & vocantur ab aliquibus adiacentia *αεχαιμδα*, ut corporis physici adiunctum *αχερσιν* & perpetuum est quantitas seu magnitudo & circumscriptio, ut humiditas ab aqua, calor ab igni.

Sepa-

Separabilia sunt, quæ a subiecto detrahi possunt, *ut sanitas & ægritudo a corpore, ut frigus ab aqua, lætitia a corde.*

His subiiciuntur communiter accidētia, quæ etsi plerunq; adiungantur subiecto, interdum tamen impediuntur. *Sic ebrio plerunq; accidit, ut fiat calidior. fieri autē potest, ut calor impediatur, ut cum in ventriculo debili, nimis onerato, tāta est cruditas, ut prorsus nulla sit actio ventriculi. Navigatio est hyberna. E. erit difficilior. Valet consecutio a communiter accidentibus.*

REGVLÆ DE AD-
iunctis.

1. Posita coaceruatione accidentium, ponitur res subiecta, *ut in sanguine est humor ater, amarus, mordax, arrodens, exulcerans linguam ac foetidus. E. multum est atra & adusta bilis.*

2. Si adiunctum sit, vel est, vel esse potest subiectum quiddam, *ut graue est. E. metallum vel est, ve esse potest.*

3. Si subiectum cum adiuncto sit, profecto subiectum etiam erit. Vocant vulgo; Ab est tertio ad est secundum valet, *ut si mortui sunt miseri, non possunt non existere mortui. Si Lazarus fruitur gaudio. E. Lazarus est. Contra Philippus ait, non valere, mortuus est miser. E. mortuus est, id est, subsistit. Respondeo, per distinctionem mortui sunt, quatenus viuunt eorum anime. Imo adhuc cadaver est aliquid. Mortui non sunt respectu scilicet subsistentiæ personalis seu ratione compositi, id est, non sunt id, quod fuerūt, scilicet aliquid*

40 M. RODOLPHI GOCLENII
constans ex animo & corpore. Philippus sic dicit,
Ab est tertij adiecti ad est secūdi adiecti, valet con-
secutio.

4. Cui tribuitur proprium adiunctū essen-
tiale, huic etiam essentiam tribui necesse est, *ut*
filius Mariæ est omnipotens. E. est Deus. Est enim
omnipotentia essentialia idioma Deitatis. Phil. sic,
(Cui tribuitur proprium, eidem essentia.

5. Adiuncta quo plura fuerint, hoc plus va-
lent. Hinc versiculus; *Et quæ non prosunt singula*
multa iuuant.

D E S I G N I S.

Cæterum ad locū adiunctorum re-
feruntur Signa. (*Signum est aliquid incur-*
rens in sensus) quæ diuiduntur in Neces-
saria, quæ Græcis sunt *τεκμήρια*; & Pro-
babilia *εἰκότα*.

Communiter etiam dicuntur accidentia, quæ
Græcis sunt εἰρήτα.

Suntq; Antecedentia: vel Coniun-
cta cum re: vel Consequentia, *ut vesper-*
tina rubedo est signum serenitatis, matutina plu-
uiarum. Terra motus est signum futurorum bello-
rum. Tumor uteris, igitur facta est grauida. Tu-
mor uteri est signum probabile impregnationis. Lac
habet. E. non est virgo. Vulgo dicitur esse argu-
mentum a signis necessariis, rectius dices a signis
verisimilibus. Docent enim medici physici lac in
fœmellis esse posse, quæ neq; grauida sunt, neq; re-
cens pepererunt.

REGV-

R E G V L A.

A signis necessariis valet consequentia perpetuo. A probabilibus vel non necessariis plerumque (non perpetuo) praesertim cum multa concurrunt, ut *Boreæ spirant. E. erit serenitas, ut Sol & Luna pallidum referunt colorem; Horis nocturnis non multæ sunt stellæ conspectæ in cælo, canunt ranæ & cornices frequentes, volant hirundines, mordent muscæ, mugunt boves. E. pluet. Pallida Luna pluit, rubicundat flat, alba serenat. Hic pallet. E. habet epar infirmum, vel male concoquit cibos. Argumentum est ab adiuncto, sed non necessario. Aliæ enim possunt esse palloris causæ.*

Sed tamen meminerint studiosi, signa non esse unius loci argumenta, interdum enim sunt causæ, interdum effecta, interdum obiecta, interdum adiuncta, ut *cor vulneratum est signum mortis secutura, hoc est, causa. Lux est signum ortus solis, id est, effectus. Lucefcere necessario significat ortum solis, quia effectus est necessarius solis spargentis lucem in orium. Rubor est signum bonæ concoctionis, hoc est, effectus consequens. Rubor enim fit sparsio sanguine bene cocto in totum corpus. Cineres sunt signum concremationis, fumus ignis, messis facta sementis. Hic signa sunt effecta. Intumescens venter est signum hydropis. Flauescens oculi sunt signa regij morbi. Vestitus muliebris est signum mollis hominis. Hic signa sunt adiuncta. Quo & hoc pertinet apud Terentiũ. Virgo patitur sibi ventulũ fieri flabello. Igitur abundat calore. Fuga congressus cum aequalibus, odij signũ est, cuius est subiectum: Crebra declamationes sunt signum*

Rhetoris, id est, subiectum. Imo & aliis signum tribui potest, ut si quis Athenis sit, signum est quod Roma non est. Hic signum est disparatū. Sed tum signum accipitur generaliter pro argumento seu probatione & indicio. Atq; hæc causa est, cur Ramus non fecerit signum argumenti speciem.

NOTA DE PROPRIO.

Paulo aliter hæc doctrinæ pars a P. Ramo traditur, quam hic proponitur. Ille ad generalem inueniendi doctrinam prædicabilia refert, genus & speciem ad distributionem refert, ubi proprie distinguuntur gradus vocabulorum, quæ angustiora sunt & quæ communiora. Differentia eadem fere est cum causa formali, vel altera pars eius, proprium & accidens in adiunctis traduntur. Non igitur omittit doctrinam prædicabilem Ramus, sed alio ordine tradit.

DE DISSENTANEIS.

Hactenus de consentaneis, nunc de dissentaneis.

Dissentaneum est, quod a re dissentit, hoc est, quod affirmatum negat rem, quam arguit; negatum affirmat rem, quam arguit, idq; expresse, non implicitate.

Dissentaneum est tale Quodammodo, ut diuersa, vel Absolute, ut opposita. Dissensio scilicet omnis vel Rationis, vel Realis, id est, rei.

Dissentanea diuersa sunt, quæ sola ratio-

ratione dissentiunt, *ut, non formosus erat, sed erat facundus Vlysses; vel contra, facundus Vlysses erat, non formosus erat. Hic dissentanea sunt, quia negata Vlyssis pulcritudine, ponitur eius facundia, vel posita, id est, affirmata facundia, negatur pulcritudo.*

Diuerſa sunt, quia subiectæ rei non est dissensio. Itaq; si natura Vlyſſi fauiſſet, simul fuiſſet & facundus & formoſus. Et in multis hominibus utrunq; simul eſt, & facundia & pulcritudo. Eſt quidem Imperator, ſed non rex Hiſpania, hic rationis, non rei diſſenſio, quia Cærolus Quintus erat Imperator & Rex Hiſpania ſimul. Adhibetur hoc argumentum ad diſtinguendum, declarandum, aut illuſtrandum, non vero concludendum & argumentandum. Diſtinguimus autem & illuſtramus argumentis etiam, quia eorum eſt uſus generalis. Ita tum recte colligitur; *Tu Cicero es orator, Archias Poeta. E. non debes illi fructum eloquentia, argumentum ſumtum eſt a diuerſis adiunctis.*

Differunt diuerſa & diſſimilia. In diuerſis eſt negatio generalium, leuiuſcula tamen: ſubiectæ enim rei non eſt diſſenſio. Itaq; leuior eſt, ut in oppoſitis maior. In diſſimilibus eſt ſimilis quantitatis negatio, eaq; fortior.

Sola ratione diſſentiunt, cum voluntas aut cogitatio noſtra facit diſcrimen in re vna & eadem, ut idem aer ſuperior & inferior eſt, Idem Vlyſſes poteſt eſſe formoſus, facundus. Cum res natura conſentientes quoq; poſſunt eodem tempo-

re eidem attribui, cum, *inquam*, eiusmodi res sic in oratione tractantur, & explicatius naturæ aliæ ab aliis dissentientes efficiuntur, tum certe dicuntur sola ratione dissentire.

DE OPPOSITIONE.

CAP. V.

Opposita sunt, quæ non tantum ratione, sed etiam re differunt.

REGVLA. I.

Opposita simul esse, seu eidem attribui secundum idem, ad idem, eodem modo, & eodē tempore, non possunt.

EXPLICATIO REGVLÆ.

Simul esse] *Φθρετικὴ τῶν ἀλλήλων ἐναντία*, *opposita sunt inter se corruptiva*, id est, *mutuo se expellunt*, id est, *Cui tribuitur unū oppositorum, ab eodē reliquū mouetur*, seu, *Oppositorum altero affirmato, alterum negatur, ut si Paulus est electus a Deo, non est ab Angelo nec ab hominibus electus. Si coniugium est bonum non est malum. Sed non contra. Medium enim alicubi esse potest. Valet igitur, vox est acuta. E. non est gravis. Non autem valet, vox non est acuta. E. est gravis. Interiectum enim inter has est medium. Non sequitur item, Hæc vestis non est alba. E. est nigra, quia potest esse alterius coloris scilicet intermedij cœrulei, purpurei. Namq; oppositorū altero negato, non affirmatur alterum, nisi in contrariis, quorum vni vnum opponitur, id est, quæ medio carent, ut non est pax. E. est bellum.*

Eidem

Eidem attribui] Id est, *de eodem predicari*. Non igitur est oppositio, si dico *Christus est noster Saluator. Maria non est nostra saluatricis*.

Secundum idem] id est, *secundum easdē partes, ut non est oppositio, Æthiops est albus dentibus. E. non est albus facie*.

Ad idem] Id est, *respectu eiusdem, ut Christus passus est in carne, & non passus est secundum Deitatem. Hac non est oppositio, quia non sit ὁμοῦ τῶνδ. Surrexit, non est hic, scilicet presentia corporali. at est hic, scilicet presentia Deitatis. Homo est nihil respectu materiae, homo est magnum quiddam respectu conditoris seu causae efficientis*.

Eodem modo] Sine ambiguitate, *ut Ieremia decimo. Domine corripe me in iudicio. Psal. 193. Domine ne intra in iudicium cum seruo tuo. Hic non est vera pugna. Iudicium enim non dicitur ἰσῶτως seu eodem modo utrobique. Illic intelligitur mitigatio sui iuris, hic seuera cognitio & diuicatio causae*.

Eodem tempore] Non est igitur ἀντιλογία *Math. 10. In viam gentium ne abeatis. Et Math. 18. Euntes docete omnes gentes. Nam illud dictum de tempore, quod antecessit resurrectionem Christi intelligendum est, hoc vero de tempore post resurrectionem*.

REGVLA. 2.

Opposita, iuxta se posita magis elucescunt, *ut clarius perceperis damna belli, si cum pacis commodis conferantur*.

DE DISPARATIS.

CAP. VI.

Opposita sunt Disparata vel Contraria.

Disparata sunt opposita, quorum vnum multis opponitur simul, scilicet eodem oppositionis genere, ut viride, cineraceum, rubrum, media inter album & nigrum, quæ singula extremis & inter se disparata sunt. Sic homo, lapis, arbor & huiusmodi res infinite separantur, nec eadem res potest esse homo, arbor, lapis. Item Christus non assumpsit formam angelorum, quia assumpsit formam hominis. Ebr. i. Virtus aut est potentia, aut affectus, aut habitus. Sed neq₃ potentia neq₃ affectus. E. habitus. Hæc explicantur ideo, quia e contrariis etiam vnum multis pariter opponi potest. Motus enim opponitur motui, quieti, & non motui. Motus opponitur motui, ut calefactio, refrigerationi, humectatio siccitati, ut aduersum aduerso. Motus opponitur quieti, ut priuationi habitus. Motus opponitur non motui, ut contradicens contradicenti, Quare e contrariis, vnum multis opponi potest.

Hæc olim Ramus dixit *Repugnantia*, Rodolphus Agricola *differentia*, Aliquando etiam dicuntur *diuersa*, ut cum Augustinus inquit, *Sacramenta signa diuersa sunt, sed re significata paria*. Philippus vocat, *species disparatas*, quæ non possunt misceri, ut Cic. & Cato sunt disparata, quia Cato non tantum opponitur Ciceroni, verum & Aristoteli & aliis hominibus. Sic liberalitas & auaritia inter se disparantur, quæ quidem male faciunt aduersa; Liberalitas enim nõ tantũ opponitur auaritia

ritiæ, sed etiam profusioni. Sic flauum est disparatum rubro, viridi & albo.

DE DIFFERENTIIS disparatorum.

1. Disparata sunt indiuidua, quæ sub vna continentur specie vel diuersis, ut *singuli homines, ut Cato & Cicero, singuli equi, ut hic equus & iste equus*. Vulgo vocant differentia numero.
2. Disparata sunt species diuersæ, quæ sub vno genere comprehensæ sunt, ut *homo & equus*. sed hæc aliquando sunt contraria, ut *bestia & homo sub genere corporis animati*.
3. Quæ diuersorum generum sunt, ut *vitis & equus*. item ipsa genera diuersa, ut *animal & planta*.
4. Addunt aliqui differentiam prædicamenti, ut *homo & vis ridendi in ipso*, Item corpus & quantitas eius.

REGVLA.

Posito vno disparatorum, remouetur alterum. *Natura enim abhorret a rerum confusione & mixtione. Ideo Aristotelici dicunt, vnum est proprietas entis, ut hæc res est ferrum. E. non est ignis. Hæc domus est domus pecum. E. non ludæ.*

Exceptio regula.

In propositionibus de copulatione verbi & carnis duarum naturarum in Christo, disparatæ species coniunguntur, ut *Deus est homo, Filius Maria est Deus*. Sed hæc prædicatio inusitata ægens est. Estq; Theologiæ propria, ac quidem in mysterio incarnationis singularis.

Ad disparata pertinent Media, quæ

extremis contrariis intericiuntur, ut viride tum albo tum nigro repugnat disparatæ.

D E C O N T R A R I I S.

C A P. VII.

Contraria sunt opposita, quorum vnum vni opponitur, eodem oppositionis genere.

Contraria sunt Ε'μεσα vel Α'μεσα, *ut album & nigrum.*

Ε'μεσα, *id est*, Mediata, quæ habent medium, *ut album & nigrum.*

Α'μεσα, *id est*, Immediata, inter quæ medium dari non potest, *ut humiditas & siccitas, pax & bellum. Cic. Phil. 8. inter pacem & bellum nihil est medium.*

Contraria sunt Simpliciter, vel Mixte.

Simpliciter, quæ tantum dissentiunt, *ut sunt aduersa, priuantiæ, contradicentiæ.*

Mixtæ naturæ sunt relata, quæ consentiunt & dissentiunt.

E quibus aduersa & priuantiæ & relata habent medium aliquod, contradicentiæ nunquam.

P O S S E T E T T A L I S D I - uisio institui.

Contraria sunt Affirmantia vel Negantia.

Affirmantia, quorum vtrumq; exprimitur voce affirmante, *ut relata & aduersa.*

Affir -

Affirmantia sunt Mutua affecta, vel Mere, & perpetuo contraria.

Mutua affecta sunt relata, hoc est, contraria, non perpetuo pugnantis natura, sed mutue & reciproca affectionis, ut pater qui habet filium, & filius qui patrem.

Mere & perpetuo, velut e regione contraria, sunt aduersa.

Negantia sunt, quorum Alterum negante voce exprimitur.

Suntq; talia Generaliter expressa, ut *contradientia*, vel Specialiter & implicite expressa, ut priuantia.

D E A D V E R S I S.

C A P. V I I I.

Aduersa sunt contraria affirmantia, quæ sub eodem genere inter se velut e regione perpetuo aduersantur, ut Cic. pro Marcello. *Nunquam enim temeritas cum sapientia commiscetur, nec ad consiliũ casus admittitur. Argumentum est ab aduersis. Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes. Sic albor & nigror, calidum & frigidum, virtus & vitium opponuntur; sic Deus & Satanas, spiritus & caro, lex & Euangelium, angelus bonus, angelus malus, benedictio maledictio; veritas mendacium, (Iudei & Graci) libertas & seruitus opponuntur. Argumentationes. Voluptas non est proprium hominis, quia est bonum pecudis. Cic. 1. part. Christus non eiicit demonia virtute Beelzebub, quia eiicit ea digito Dei.*

Obiectio. Sic arguo, *humanitas & feritas sunt aduersa. At non habent unum genus. Illius enim genus est virtus, huius vitium. E. definitio est falsa.* Respondeo, *Aduersa habent unum genus, vel proximum, vel remotum, ut vitium & virtus habent unum genus proximum videlicet habitum. Sed feritas & humanitas habent unum genus remotum scilicet actionem.*

Intellige non tantum qualitates, sed etiam essentias aduersas esse.

Exprimitur autem vtrunq; voce affirmante, *ut molle, durum; sapientia, stultitia; celeritas, tarditas; virtus, vitium; paruum, magnus; verum, falsum; libertas, seruitus; spiritus & caro. Rom. 8. Gal. 5. Homo, pecus.*

Obiectio. Sic argumentor, *Aduersa, inquit Aristotelici, sunt dua qualitates quarum vna pellit alteram. E. substantia & quantitates non sunt diuersa.* Respondeo, *est elenchus auctoritatis. Nam aduersa sunt omnis entis & non entis, & ipse Aristoteles ait, generi subiectas differentias esse aduersas, ut rationale & irrationale.*

R E G V L A.

1. Si aduersorum sit vnum, non est alterum, & contra, si medium non sit, *ut si per gratiam saluamur, non per opera, sin minus, certe per opera. Non valet consequutio, virginitas est bona. E. coniugium est malum. Inter bonum & malum interiectum est ἀδιάφορον, id est, indifferens. Sic Christus Deo & Mammona nos pariter seruire posse negat. Paulus 2. Corinth. 6. Ne sitis infidelium socij, quia enim*

enim est Christo cum Beliale concordia? Nullus auarus est Christi seruus, quia seruit Mammonæ.

2. Pugnantia opponuntur iuxta differentias, quibus dissident, non iuxta genus aut communia accidentia. *Amicos diligere debemus. E. inimicos odisse. Amicis bene precandum. E. inimicis male.* Non valet.

DE PRIVANTIIS.

CAP. IX.

Priuantia dicuntur Habitus & Priuatio, vulgo priuatiue opposita. *Ex his priuatio negat implicite, id est, simpliciter, ut paupertas.*

Habitus significat rem affirmatam seu positiuam, quæ vere aliquid est, *ut diuitia.* Intellige generaliter non solum de accidentibus, sed etiam substantiis, *ut cadauer est priuatio corporis vini.* Græce dicuntur *σεντινῆς*.

Priuatio est negatio habitus in subiecto huius capace, *id est, in quo suapte natura habitus inest, ut vitiositas virtuti illi nativæ, qua Deus hominem ornauerat, opponitur, quia est priuatio, hoc est, destructio rei bonæ in subiecto, quod reliquum est.* Cacitas est priuatio visus, *vita mortis, tenebra lucis, surditas facultatis audiendi, quia est carentia seu absentia rei bonæ in subiecto, quod ita conditum est, ut possit esse capax illius.* Non potest dici, *lapidem esse cacum, quia visus natura non est in lapide.* Nec *scamnum dicitur ebrium, vel cacum, quia nunquam fuit sobrium, seu videns.*

Sic non potest dici oblitus esse artem aliquam, quæ eam nunquam tenuit. Priuatio enim hic significat detractionem seu absentiam formæ, vel qualitatis cuiusdam, quæ adesse poterat, *ut cæcitas, cacum esse.*

1. Differunt negatio & priuatio. Negatio tollit omnia simul, subiectum & accidentia, *ut equus Alexandri Magni iam nihil est negative.* Priuatio vero significat absentiam rei in subiecto quod reliquum est, *ut tenebræ sunt absentia lucis diurnæ in aere, qui adhuc est.*

2. Contradictio est pura ac mera negatio in omni subiecto, *Sic lapis dicitur non habere dentes, piscis non loqui.* In priuatione vero subiecta quedam natura est, secundum quam dicitur priuatio, seu priuans est habitus susceptiuum, cum, cui naturaliter inesse potest, non inest. *Sic homo dicitur esse edentulus & cæcus.*

R E G V L A.

Si priuantium non est vnum, non est alterum, & contra, si medium non fuerit.

Dico diferte, *si medium non fuerit*, quia in gradibus remissis simul possunt esse habitus & priuatio, *ut in aere paulo ante auroram aliquid est lucis & aliquid tenebrarum. Sic vesperi est in crepusculo mixtio lucis & tenebrarum.* Sed in gradibus excellētibus posita priuatione, tollitur habitus, seu detracto habitu ponitur priuatio, *ut per peccatum originis & lapsum Adami in paradiso amissa est iustitia originalis.* Rom. 6. *Non possumus viuere peccato; argumētatio est a priuationibus, quia illo sumus mortui.* Ramus sobrietatem

tem priuationem facit, ebrietatem habitum. Respicit enim Grammaticam etymologiam, sobrius *quasi seorsim seu sine ebrio*. Sed Phil. & alij ebrietatem habitus priuationem dicunt, *id est, sobrietatis*, quia proprie tantum dicitur priuari re bona, quam habere natura debeamus, & priuatio destructio est rei, & quidem bonæ in subiecto.

In quibusdam priuantibus fit mutua commutatio, *ut videre est in tenebris & luce, die & nocte, motu & quiete*. In quibusdã non, *ut a visu in cecitatem mutatio non fit*.

D E C O N T R A D I C E N -
tibus. CAP. X.

Contradicentia sunt contraria negantia, quorum alterum affirmat, alterum negat ubiq; *id est, in omni subiecto*. Cic. vocat, *aiencia & negantia*, vulgo dicuntur *contradictorie opposita, ut sedet, non sedet; homo, non homo*.

Videndum ut vna res & affirmetur & negetur, *ut homo, non homo*, hic homo & affirmatur & negatur. *Lapis, non arbor* hic aliud affirmatur, aliud negatur. Non itaq; sunt contraria negantia. Nam in contrariis negantibus instituitur affirmatio & negatio eiusdem rei.

Non valet. *Catuli non vident vsq; in 9. diem. E. sunt caci. Infantes non habent dentes ad anni spatium. E. sunt edentuli*. Ratio est, *quia cui nondum conuenit natura aspectus, is cacus esse non dicitur*.

Aristoteles in postprædicamentis; *Ad priuationem alicui rei tribuendam, requiritur tempus a natura constitutum habitui.*

Non autem agitur hic de enuntiationibus contradictoriis, sed de ipsis notionibus simplicibus seu terminis incomplexis. *Ex quorū conjunctione deinde fiunt enuntiationes ac contradictiones axiomatice.*

Cum e contradicentibus alterum sit affirmatum, alterum negatum, istud negatum potest rei (id quod innuit vocab. *vbiq;*) cui libet attribui. *iustus, non iustus. Iustum esse de homine tantum dicitur, non iustum esse dici potest de rebus vniuersis, ut hic lapis est non iustus, arbor est non iusta, bellua est non iusta.* Negatio idcirco in contradicentibus non ad certum subiectum astringitur, sed rei cui libet potest generaliter attribui.

R E G V L Æ.

Quodlibet Affirmat aut Negat verum, seu; Quodlibet aut Est, aut Non est, *id est, contradicentia simul vera esse non possunt. Item, Vnum & verum inter se conuertuntur, ut plus vno verum esse non possit. Item, Omne quod est, in eo ipso quod est, necesse est esse, ut si hac vera est, Ioannes iam scribit, falsa est contradictoria, Ioannes non scribit.* Omnis enim implicatio contradictionis est mendacium. Si qua igitur res est, necesse est esse, quia nihil est hic tertium. Hæc regula est principium firmissimum & veritatis funda-

fundamentum, quod ne ipse Deus vnquam negavit & negabit aut euertet, cum immutabiliter verax sit.

E X E M P L A.

Si homo est, falsum est, non esse. Si Hippocentaurus non est in rerum natura, falsum est esse. Corpus Christi si est circumscriptum. E. falsum est, non esse circumscriptū. Non audiens verbum Dei, non est ex Deo, quia tantum audientes verbū Dei sunt ex Deo. Qui non sunt in cœtu vocatorum, non sunt electi, quia tantum in cœtu vocatorum sunt electi. Et valet consecutio, quia contradictionis ambæ partes simul esse veræ non possunt.

Sic disputo contra, Hæc enuntiatio, cras viues, neq, vera neq, falsa est: Cras non viues, neq, vera neq, falsa est. Lex igitur contradicentium non est æterna. Respondeo, Nego antecedens; imo propositiones eiusmodi de futuris sunt veræ vel falsa, etsi non necessario, tamen contingenter. Item, Deus potest omnia, cum sit omnipotens ex sese & liberrimus. E. & potest facere, ut dua contradictoria simul sint veræ & per consequens, Lex hæc non est immota. Respondeo, ad antecedens; Deus potest omnia, quæ ipsius essentia, potentia, veritati, iustitiæq, congruunt, Omnipotentiam igitur suam ita temperat, ne pugnet cum aliis virtutibus in ipso, nec sunt in Deo voluntates contradictoria.

D E R E L A T I S.

CAP. XI.

Relata sunt contraria affirmantia, quorum mutua est quædam affectio,

seu sunt contraria mutua natura, seu sunt, quacunque hoc ipsum quod sunt, aliorum sunt, vulgo relative opposita, ἀντιπέφοντα & ἀεὶς ἢ dicuntur, propter mutuam reciprocationem & conuersionem. ἀντιστροφὴ enim reciprocationem & vicissitudinem significat.

Diximus hæc Mixta, quia sunt consentanea & dissentanea. Quamuis enim, cum mutua sint causa, consentiant, tamen in eandem rem conuenire non possunt. Docendi ergo gratia, cum amica quædam in re spectatur consensio, *Relata*, cum inimica quædam oppositio, *Contraria* dicentur.

Relata sunt Vnius vocis, ut *hospes, frater, simile, par.* vel Duarum, ut *pater filius, signum & res signata, datum & acceptum, seruus dominus, docere discere, socer & gener, vir & uxor, totum & partes. Pater est filij pater, & filius est patris filius.* Inter relata enim est mutua collatio & mutuuum iter. *Hinc regula orta,*

1. Posito relatiuo, necesse est poni correlatiuum, & destructo altero, destruitur alterum, ut *locus est. E. quid locatum esse potest.*

Posito signo externo, pariter res signata interna ponitur, ut *Christus porrigit mihi panem sacramentalem, porrigit igitur corpus suum mihi. Valet consequutio, quia habent se correlatiue signans & signatum, obsignans & obsignatum.* Sed vitanda hic maxime ambiguitas. *Primus motor est æternus. E etiam primum mobile est æternum, videlicet cælum.* Non valet consequutio, quia in antecedente intelligitur primus motor potentia,

tentia, non actu. Ab aeterno enim Deus actu non movit. Sic non valet, Creator est aeternus. E. creatura est aeterna, quia in antecedente intelligitur creator potentia, non actu. Deus enim actu ab aeterno non creavit res.

2. Relatum non est sui ipsius relatium, sed correlatiui. *Signum igitur non est sui ipsius signum. Sacramentum, non est sui ipsius signum. Quare cum panis in sacramento sit signum, necesse est, ut sit signum alterius, scilicet corporis Christi.*

3. Relatum & correlatum, non cadunt in rem eandem, alioquin enim essent dissentanea, *ut panis cœnæ Domini, non est proprie & vere corpus Christi.* Relatum enim non est ipsum correlatiuum, nec id quod obsignat, est res obsignata.

Hactenus de argumentis simplicibus, sequuntur comparata.

D E C O M P A R A T I S.

C A P. XII.

Comparata sunt, quæ inter se conferuntur, *Quæ tamen si ipsa comparationis natura æque nota sint, attamen alterum altero alicui notius & illustrius esse potest.*

Comparatio, Aut notis brevius indicatur, & dici potest, *Comparatio Implicita seu contracta*: Aut partibus plenius distinguitur, & dici potest, *Explicata & distincta seu plena.*

Notæ illæ sunt, *par, æquale, tam quam, instar, cum, tum, similis.*

Partes comparationis explicatæ seu deductæ sunt duæ.

Prior *ἀπόδοσις* *propositio comparationis*. Eius notæ sunt, *quemadmodum, ut, sicut*.

Altera est *ἀντιπόδοσις*, *id est, redditio*, seu *ἀντιἀπόδοσις* *contraria redditio*. Eius nota est, *ita*.

Primum enim aliquid proponitur, deinde fit applicatio seu accommodatio.

Comparatio est *Quãtitatis & Qualitatis*.

Non intellige hic qualitatem tantum physicam, vel ethicã, quæ spectatur in habitibus, id est, virtutibus & vitiis ac affectibus, sed intelligenda est qualitas logica, ut substantia etiam & officia personarum eo referantur.

Sic disputo contra; *Quantitates & qualitates sunt adiuncta. E. non comparata*. Respondeo, per distinctionem. *Spectata simpliciter, sunt adiuncta subiectorum suorum, comparate considerata, sunt huius loci.*

Comparatio quantitatis est, qua res comparatæ dicuntur quantæ, *id est, pares vel impares, æquales & inæquales.*

Estq; *Parium, vel Imparium*.

Paria sunt, quorum vna est quantitas; vel, quæ pariter insunt, *ut cum res æque magne aut æque multa sunt*. Quantitatis enim species sunt magnitudo & multitudo.

Argumentum igitur a paribus est, cum par explicatur a pari, vel vtrunq; est

est æque probabile, ut nos fide iustificamur quia Abrahamus fide quoque, iustificatus est. Nos resurgemus, quia Christus resurrexit.

Intellige comparationem parium, nec elationem habere, nec submissionem, cum sit æqualis, ut *Crensa simulacrum est par leuibus ventis. Non minus est doctus, quam probus. Catullus. Sum tanto pessimus omnium poeta, quanto tu optimus omnium patronus.*

Notæ enim parium sunt, par, æquale: idem, quod: tam, quam: tãto, quanto: tot, quot: non magis; neque magis, non minus: quam.

Exempla sunt, *Æn. 3. Par leuibus ventis;*

Item. *Tam ficti prauiq, tenax quã nuntia veri.*

Item. *Et nunc equali tecum pubesceret æuo.*

Æn. 6. En huius nate auspiciis illa inclyta Roma.

Imperium terris, animos aquabit Olympo.

Propositio & redditio distinguuntur. 4. *Catil. Cuius res gesta atq, virtutes isdem, quibus solis cursus, regionibus ac terminis continentur.*

Sic Quid.

Littora quot conchas, quot amœna rosaria flores,

Quotq, soporiferum grana papauer habet.

Sylua feras quot alit, quot piscibus vnda natatur,

Quot tenerum pennis acra pulsatauis.

Tot premor aduersis, quæ si comprehendere coner,

Icaria numerum dicere coner aquæ.

Idem de arte.

Non minor est virtus, quam querere parta tueri.

R E G V L Æ.

Paria paribus conueniunt, seu, Si parium est vnum, erit alterum, & si parium alterum nō sit, nec erit reliquum, ut *qua pœna aduersus interfectorem patris iusta est, eadem etiam aduersus interfectorem matris iusta videri debet. Labor noster est communis. E. & premia erunt communia.* Hic e pari affirmato affirmatur par. *Ego non curorum filium, neq; igitur tu meum curabis Ter. in Adelph.* Hic e pari negato negatur par.

Si duo conueniunt eidem, paria erunt, ut *& Viues & Budæus conueniunt Erasmo. E. Viues & Budæus inter se conueniunt.*

Si parium alterum tertio conuenit, & reliquum conueniet, ut *Vulteius & Sixtinus pares sunt eruditione in Iurisprudentia. Sixtinus autem Vigelio. E. & Vulteius Vigelio.*

A R I S T O T E L I S A X I O -
mata tria.

1. Si vnum duobus pariter inesse videatur, & non insit alteri, neq; inerit alteri: si vero alteri insit, & reliquo inerit, ut *fœdus Dei cum patribus non potest fieri irritum. E. nec fœdus eius nobiscum irritum fieri potest. Iudæi puniti sunt a Deo propter idololatriam. E. nos puniemur propter eandem.*

2. Si duo eidem pariter inesse videantur, alterumq; non insit, nec reliquum inerit, si vero alterum insit, etiam reliquum inerit, ut *hominis proprium est videre. E. nec audire est proprium hominis. Audet mentiri insigniter. E. & furari.*

3. Si

3. Si duo duobus pariter inesse videntur, & alterum alteri non inest, nec reliquum reliquo inerit; si inest alterum alteri, etiam reliquum reliquo inerit, *ut Nihil ad me attinent tua res. E. etiam ad te non attinebunt meae res. Isti agrotato licuit frui corpore Christi, cum iam cœnatus esset. E. & mihi cœnato, praesertim agrotanti, idem licebit.*

OBSERVATIO.

Paria & contraria interdum concurrunt, hoc est, contraria pariter ponuntur. *Hinc regula. Contraria contrariorum sunt consequentia, ut si pater est filij dominus, certe filius est patris servus.* argumentum est a paribus relatis. *Albedo visum disgregat, argumentum est ab aduersis paribus. Sedatur laborem. E. fugit otium & quietem.* Argumentum est a priuantibus paribus. *Iustificatus habet pacem. E. non iustificatus non habet pacem. Qui laborat, manducat. E. qui non laborat, non manducabit.* Argumenta sunt a contradicentibus paribus.

Sic disputo contra. Atqui non valet cōsequentia, *amicis est benefaciendum. E. inimicis male faciendum. Homo est animal. E. non homo non est animal. Visus est sensus. E. cecitas non est sensus. Virginitas est bona. E. coniugium est malum.* Respondeo, concedo non valere. Nam axioma illud tantum verum & firmum est in reciprocis, in non reciprocis varium & inconstans est. *Sen,* regula illa non valet, cum pugnancia opponuntur iuxta genus aut communia attributa. Debent enim opponi iuxta differentias, quibus disident, id est, iuxta formas & propria adiuncta,

ut bonum communiter conuenit luci & tenebris, coniugio & uirginitati. Lux igitur & tenebra, coniugium & uirginitas non debent opponi iuxta illud generale adiunctum. Non valet, quādo subiectum multorum est commune adiunctum. Hinc regula. Ex non sufficienti subiectorum & adiunctorum enumeratione nihil sequitur, ut si pater est robustus, filius non est robustus. Robustus enim multis aliis subiectis est commune adiunctum. Si uirtus est habitus animi, uitium non est habitus animi. Si uirginitas est bona, coniugium est malum. Nego hic ullam esse oppositionem, quia & uirginitas & matrimonium pariter possunt esse bona, Tam uirtus quam uitium est habitus animi. Non quidem eadem res potest esse uirginitas & matrimonium, sed idem tamen ipsis attribui potest. Hinc regula, Vnius adiuncti plura possunt esse subiecta. Vel aliter, quæ est regula Philippi, Pugnancia opponuntur iuxta differentias quibus dissident, non iuxta genus, aut communia accidentia.

Ad paria pertinet inductio Socratica, ut si optes pomum, an non optabis generosissimum & optimum, si equum, annon generosissimum, respondeo maxime. E. si uxorem eliges, generosissimam.

D E I M P A R I B V S.

CAP. XIII.

Imparia sunt, quorum quantitas diuersa est, vel quæ impari ratione insunt.

Suntq;

Suntq; Maiora, vel Minora.

Maius est, cuius quantitas excedit, vel quod magis esse & fieri videtur, *ut maior est Dei gratia quam peccatum, magis prodest operari quam scire. Res antecellunt verbis, veritas prestat diuitiis.*

A X I O M A A R G V.

mentationis.

Si quod magis inesse videtur, non inest; neq; quod minus. *Quod tantum valet in negando, & semper tum in consecutione, quanto minus, intelligitur. Seu, Quod in re maiori non valet, non valebit etiam in minori. Sic enim legunt Perionius, Monadius & Calius, sed plerunq; exemplarium contextus negantes particulas non habet, ut si naturalibus ramis Deus non pepercit, nec tibi alieno parcat. Rom. 11. Spiritus creatus non est simul & semel in omnibus locis. E. multo minus corpus humanum ubiq; diffusum est. Satrapes non potest facere tantos sumtus, nedum tu.*

Minus est, cuius quantitas exceditur, vel quod minus esse aut fieri videtur, *ut vilius argentum est auro, virtutibus aurum. Minus nocet coruus quam adulator. Non tam nocet sitis quam crapula.*

A X I O M A A R I.

stotelis.

Si quod minus inesse videtur, inest; etiam quod maius. *Quod tantum valet in affirmando atq; tum in consecutione, quanto magis, intelli-*

gitur. Seu, *Quod valet in re minori, valebit etiam in maiori.* *Luc. 11. inquit Christus. Si vos, cum sitis mali, nostis dare bona filiis vestris, quanto magis pater vester cœlestis dabit spiritum sanctum poscentibus.* Item in *Math. c. 6. Si Deus lilia curat, curabit etiam homines.*

COLLATIO HVIVS DO-
ctrinae cum ultima editione Rami.

Aristoteles & Ramus, vt & alij logici, inter se non vsquequaq; consentiunt in loco maiorum & minorum.

1. Aristoteles nominat periphraſtice, id est, cum quæritur conclusio aduerbialiter, ἐκ τῆς μᾶλλον, ἐκ τῆς ἥτιον ἐκείνουτος, *ex eo quod magis & ex eo quod minus inest.* Ramus appellat simpliciter & nominaliter Maius & Minus.

2. Aristoteles inter se comparat pariter sententias. Ramus vero res ipsas, id est, Aristoteles respicit complexum. Ramus vero simplices terminos, vt *pateris aliquid propter corpus. E. etiam pateris aliquid propter animum.* A minori est Aristoteli hoc argumentum, quia sententia antecedens, minus probabilis est, consequentis vero magis probabilis. Ramo etiam est a minori, quia corpus vilius est, & minoris pretij quam animus.

3. Aristoteli in confirmatione maius est, quod habet ὑπαρξιν subsistentiam faciliorem, seu quod difficilius inest, seu quod minus probabilis est, etsi res ipsa sit minor. Minus vero ei est, quod habet ὑπαρξιν difficiliorem, seu quod difficilius

facilius inest, seu quod minus probabile est, et si res ipsa sit maior, ut *Deus potuit ex nihilo condere coelum & terram. E. etiam ex aqua potuit facere vinum. Passi estis grauiora. E. poteritis etiam hac leuiora mecum ferre. Argumenta sunt Aristoteli a minori ad maius. Etsi enim coelum & terra sunt maiores res, quam vinum vel glebula, tamen minus verisimile est condere coelum & terram, quam vinum aut glebulam. At Ramo maius est praestantius, fortius, plus, grauius (non semper mobile, sed etiam virtute, qualitate & usu) quod maioris pretij est & dignitatis. Minus vero vilius, leuius, ignobilius, imbecillius. Ita ante dicta duo exempla continent argumenta a maiori ad minus.*

4. Aristoteli argumentatio a maiori procedit negando tantum, a minori affirmando tantum. At Ramo procedit & affirmando & negando. Huic enim vtrumque a maiore est, ut si *Deus nobis dedit filium suum, dabit etiam bona corporis. Si mundus non recepit Christum, multo minus Apostolos.*

Mihi sententia Rami magis probatur, ut argumentum a maiori sit, ubi res maior est, argumentum vero a minori contra. Quomodo etiam e recentioribus Rodolph. Agricol. & Wili-chius iudicant. Et Cic. in topticis rem maiorem & minorem diserte nominat. Quod si Aristotelem sequimur interdum mutata qualitate enuntiationis, idem colligemus a maiore & minore. Ut a maiore erit; *Christus non fuit liber a tentationibus. E. multo minus ego homuncio. Sic a maiori erit; Hominis testamentum mutari non debet. E.*

multo minus Dei testamentum. Item, Christus fuit obrutus tentationibus. E. multo magis ego homo. A minori. Humanam testamentum confirmatum testatoris morte, ratum manet. E. multo magis Dei testamentum ac promissio valebunt. Sed quia ἰσὺς ἀποθνήσκει, & qui polleuita non mutat genus arguenti, nobis prius vtrumq; a maiore est. Posterior vtrumq; a minori. Interim per me vnicuiq; licuerit sequi, quod voluerit.

D E S I M I L I B V S.

CAP. XIII.

Comparatio qualitatis est, qua res comparatæ dicuntur quales.

Estq; Similium, aut Dissimilium.

Similia sunt, quorum vna & eadem qualitas.

Similitudo proprie est qualitatis, paritas quantitatis, *vulgo confunduntur sepe.* Aristoteles, *inquit Oldendorpius, in topicis legalibus erudite similitudinem definit, esse unitatem qualitatum.* Nam eadem substantia facit eandem res.

Exempla similitudinis contractæ, notæ participis sunt, *Homo similis est umbræ seu bullæ. verbum Dei pio est instar lucernæ.* Solus Achilleo to lere more potest.

Exempla contractæ, notæ expertis. *In metaphora senissime est similitudo obliqua seu contracta notæ expertis, ut Cic. Honos alit artes. Intellige artes esse honoris tanquam alumnas, omnesq;*
incen-

incenduntur ad studia gloria, intellige quasi incendi. Atq; hinc est quod dicitur; Metaphora est similitudo ad vnum verbum contracta.

Sic disputo contra. *Si metaphora est similitudo ad vnum verbum contracta, ut dicis, & Talens ex Cic. definire videtur, Metaphora erit argumentum non tropus. Sed consequens absurdum. E. & antecedens. Respondeo, esse concisam locutionem, cuius hic sit sensus; Metaphora est tropus, quo similitudo contrahitur ad vnum verbum, ne argumentum & tropus confundantur, seu ne metaphora fiat locus dialecticus, cum Rhetoris sit propria.*

Exempla explicatæ similitudinis sunt Disiuncta, aut Continua.

Similitudo disiuncta est, in qua quatuor termini re ipsa distinguuntur, ut *Tale tuum carmen nobis diuine Poeta, quale sopor fessis in gramine. eclog. 5.* Hic 4 termini sunt, *carmen, auditor, sopor fessis, quemadmodum sopor se habet ad fessum, sic carmen se habet ad auditorem. Sed sopor recreat fessum. E. & dulce carmen auditorem recreat, vulgo dicitur syllogismus proportionalis, ut panis ad ventrem, sic corpus Christi ad mentem. Panis autem nutrit ventrem. E. corpus Christi alit mentem.*

Continua est, in qua tres termini re ipsa distincti sunt, ut *palma inuidia, sic veritas, ut rex impius, sic populus. In protasi semper est argumentum, in apodosi questio. Si dicas, talis rex, qualis populus, vnum terminum continent, ut in syllogismo medius terminus repetitur, sic in conti-*

nua similitudine medius seu secundus terminus reperitur, ut Luna est mutabilis sic stultus, sicut primus terminus se habet ad secundum, sic secundus se habet ad tertium, vulgo dicitur propositio, ut magistratibus leges, ita populo presunt magistratus. Tres hic termini, lex, magistratus, populus.

A X I O M A T A.

1. Si similia sit unum, erit & alterum. *Similium enim idem est iudicium. Psalm. 1. ait, Pro bene erit. Argumentum a similibus, quia virescit ut palma ad fluvium & sic oportune fructus fert.*

Huius loci sunt inductiones ex pluribus similibus, *ut si miles, si vinitor, si pastor, imo si bos etiam pascitur ex labore suo. E. inquit Paulus & Barnabas similiter sustentari possumus.*

1. Corinth. 9.

Eodem pertinent apologi, fabulæ, parabolæ & exempla similia, *ut aues sibi non nidificant, oves sibi non ferunt lanas. Boves sibi non ferunt aratrum, sic nec Virgilius sibi composuit carmen, quod poeta Batyllus surripuit, pro eo premium accipiens magnum.*

2. Si quædam similia fuerint ἀνάπαιλις, id est, ordine inuerso, similia erunt, *ut quemadmodum se habet aurum ad ignem, sic fides ad periculum. E. ut fides ad periculum, sic aurum ad ignem. Hic inuertitur ordo ἀεπίσεως & ἀποδόσεως. Si sic vero inferas. E. ut periculum ad fidem, sic ignis ad aurum, hic inuertitur non tantum ordo ἀεπίσεως & ἀποδόσεως, sed etiam termini.*

Si quædam similia fuerint alterne ἀνακἀξ, similia

milia erunt. *Quemadmodum aurum se habet ad ignem, sic fides se habet ad periculum. E. ut aurum se habet ad fidem (utrunq₃ scilicet probatur) sic se habet ignis ad periculū. Item, ut corpus hominis ad caput, ita ecclesia ad Christum. E. ut corpus hominis ad Christi ecclesiam, sic caput hominis ad Christum.*

Hæ duæ regulæ intelligantur de similitudine continua.

D E D I S S I M I L I B V S.

C A P. X V.

Diffimilia sunt comparata, quorum qualitas est diuersa. *Cic. & differentiam & dissimilitudinem vocat. Vocantur & sepe à vñjeto, ut quamuis ille niger, quamuis tu candidus esses. Hic ex alterius diuersa qualitate, alterius qualitas ostenditur. Sic non talis, qualis bestia, id est, hominis natura est dissimilis bestia. Sic non eadem ratio est corporis & animi. Multum interest inter sapientem & stultū. Dissimile est genus hominis.*

Exemplum explicatæ dissimilitudinis:

Non ut in contractibus merx pro certo pretio dari solet, seruata qualitate Arithmetica, ita vita aeterna redditur pro operibus seu meritis condignis, perinde sicut opera humana sint par compensatio pro ea vita, quæ sola vita nominanda. Non quemadmodum vina diuturnitate corrumpuntur, sic etiam fides longinquitate temporis corrumpitur.

A X I O M A.

Si dissimilium sit vnum, non est alterum, ut si Deus tuetur suos, non sicut equus fallit. *Psal. 33.*

Tritum & hoc axioma est; Dissimilium diuersum est iudicium, ut histrix in nullum iaculatur suas spinas, nisi laceffitus, at scura in quemuis sua dicta conicit. Quæstio est Joan. 8. Bonus pastor custodit oves, argumentum a dissimili. Non enim ut mercenarius, cum lapum videt, fugit.

Cum dissimilia multiplicantur ad aliquid inferendum, iterum Inductio dicitur.

Huius loci sunt etiam distinctiones, cum dissimilitudo explicatur plenius, ut *Phil. 2. Cicero inter pacem & bellum multum interest. Pax est tranquilla libertas. Seruitus postremus maiorum omnium, non modo bello, sed morte etiam repellenda. Quintil. lib. 5. cap. 11. Brutus occidit liberos prodicionem molientes, Manlius virtutē filij morte multauit. Catullus,*

*Soles occidere & redire possunt,
Nobis cum semel occidit breuis lux,
Nox est perpetua una dormienda.*

Dissimilitudo solis & vitæ; *Sol sapius abire reditq, at vita semel amissa nunquam redit.*

DE CONIUGATIS,

CAP. XVI.

Hactenus prima argumenta exposita sunt, sequuntur orta de primis, quæ ex antecedentibus intelliguntur.

Et sunt Simpliciora, ut *coniugatio & notatio, vel Composita, ut definitio & distributio.*

Illam magis Nominalia : hæc magis Realia sunt,

Coniu-

Coniugatio est nominū, ab eodem principio ortorum, varia deductio, συζυγία.

Coniugata igitur sunt nomina ab eodem principio varie deducta, παράνομα, σύζυγα, σύποιχα, id est, cognata.

Aduerbia item e nominibus nata vocat πρῶτος casus Aristoteles eodem loco. Sed nimis anguste. Nam etiam casus debent dici topici, casus obliqui, non nominum. Imo etiam gradus comparatiuus & superlatiuis. Sic *iustitia, iustus & iuste sunt cognata. Virtus, vir bonus, & ex virtute viuere, similiter.* Sic arguit Nicodemus; *Nemo potest senex renasci. E. impossibilis est renascentia. Si diligitur iustitia, etiam iustus. Sed prius verum. E. posterius.*

A X I O M A.

Si coniugatorum sit vnum, erit & reliquum, & contra, ut si *Christianus est, viuet Christiane, sin minus, non ita viuet.* Posita enim causa sequitur effectus. *Est igitur argumentum a coniugata causa.* Exempla sunt, *Ambulans mouetur. E. ambulatio est motus.* argumentum a coniugatis paribus. *Si is, qui dialectice differit, artificiose inuenit & disponit, Dialectica quoque, est artificiosa inuentio & dispositio, iterum argumentum a coniugatis paribus. Homo est. E. humanus, a subiecto ad adiuncta.*

T H E M A.

Nullus liber erit si quis amare velit. Argumen-

tum a coniugata causa. *Libertas quoniam nullam iam restat amanti.* Enthymema hic tale est. *Nulli amanti est libertas. E. nullus amans est liber.* Hic substantiuum dicitur abstractum, adiectiuum vero concretum. *Paul. Gal. 6. Per crucem Christi mundus mihi est crucifixus, & ego mundo. E. nolo gloriari nisi in cruce Christi.* Argumentum sumtum a coniugato effectu. *Non viuit regie, igitur non habet animum regium.* Valet argumentum, quia a quo vnum coniugatorum remouetur, ab eo remouetur & alterum. *Non habet regnum, igitur non est rex. Homo sum, nihil igitur humani a me alienum puto.* Argumentum a coniugato subiecto. Sic Cic. arguit, *Antonius ne quidem me, ut consularem tractauit. E. neq. ego tractabo ipsum ut consularem.* Argumentum sumtum a coniugato adiuncto. *Consuli enim, ut subiecto adiungitur quod sit consularis, id est, quod fuerit consul, habuerit dignitatem consulis.*

A D M O N I T I O N E S.

In coniugatis primo vitanda est ambiguitas ac confusio causæ per se & per accidens, ut oratores perturbarunt *Resp. E. ars oratoria est perturbatio Reip.* Antecedens habet ambiguitatē invidiosam, non enim determinatur seu expresse dicitur, an per se hoc faciāt oratores, id est, quatenus sint oratores, an vero per accidens, id est, quatenus sunt homines improbi. *Jurisperitus est γενναλτικός, id est, anceps pecunia, igitur iurisperdientia est γενναλτικη.* Vitiosa est conexio. *Jurisperitus enim per se sacerdos & minister iustitiæ, sed quod inhiat lucro, id accedit per accidens.*

A con-

A coniugatis vnus atq; alterius actionis ad coniugatum habitus, non valet consecutio, *ut dicitur, vna hirundo non facit ver, ut ebrus est. E. est ebriosus. Hoc factum huius viri est iustum, E. hic vir est iustus. Tu iam mentiris. E. es mendax, mendacem esse est habitus. Quæritur cur non valeat, Deus est mortuus. E. diuinitas est mortua.* Respondeo, quia antecedens est modificatum per synecdochen, quia non totum Dei patitur; sed Deus patitur secundum humanam naturam, seu secundum id, quod pati potest. Christus homo est ubiq; E. humanus est ubiq;. Non valet, quia homo, ista persona, que Deus est & homo est, est ubique secundum id, quod ubiq; esse potest.

DE NOTATIONE.

CAP. XVII.

Notatio est, quæ ex origine nominis notatam rem significat, *vulgo etymologia. Ram. est nominis interpretatio.*

Nomen est nota rei (seu instrumentum significandæ rei, id, quod notatum notatione est. *Aristoteles etiã top. 2. & Rhet. 2. vocat sicut & Philip. definitionem nominis.*

Differunt notatio & cõiugatio. 1. Nam coniugatio seu deriuatio confert vocem cum voce, & spectat ortorum ab vno variam commutationem. *Senes est, quasi riuulorum ab vno fonte deductio, ut sapiens, sapienter, sapientia.* Notatio vero vnus tantum vocis significatum explicat, idq; ex sua origine. 2. Deinde coniugata post

sunt esse plurima, sed notatio nominis tantum vna est, vel etsi plures sint pro diuersis doctorū iudiciis, vna tamen in præsentī negotio adhibetur. 3. Notatio significat rem significatam ex nominis origine. Coniugatio vero significat rem cognatam ex similitudine vocum.

O B S E R V A T I O.

Coniugata accipienda sunt generalius, quam deriuata Grammaticorum. *Nam sunt quadam coniugata non voce, sed significatione, ea etsi non sonent idem, idem tamen significant, ut huic inest virtus. E. est probus. Virtuosus enim Latine non dicitur. Tenet hunc somnus. E. dormiuit, Nam somniculosus aliud significat.*

O B I E C T I O.

Etymologia est pars Grammatica, igitur non logica. Respondeo, per distinctionē. Etymologia logica vocum rationem interpretatur ex rerum significatarum natura & viribus, ut causis vel aliis argumentis. Grammatica vero vocum rationē interpretatur ex suis accidentibus seu ad significantibus & terminatione & ipsarum vocum finibus. Dialectica etymologiam requirit ad rem arguendam. Grammatica ad sermonis puritatem in rebus exprimendis significandam.

Exemplum Notationis.

Iulus dicitur Aeneades ab Aenea. Virtus dicitur a vimentis. Notationes sunt a causa. Scipio dicitur Africanus a deniſta Africa. Prudentia a prouidendo. Notationes sunt e factis. Melitæi dicuntur paruuli canes a Melita insula. Notatio e sub-

e subiecto. *Doryphori dicuntur satellites ex adiunctis scilicet lanceis quas ferunt. Christus dicitur agnus e comparatis, quia fuit victima pro peccatis. Capria dicitur, quod capri sit similis. Via lactea quod sit similis lacti, quod ad candorem attinet. est notatio e cōparatis. Dis, Deus inferorū quasi minime diues. Mundus quasi minime mundus. Notatio est e dissentaneis seu κατ' ἀντίθεσιν. Sic Parca quod nulli parcat. Notatio e dissentaneis, a viro virtus est mutuata nomen, Notatio e subiectis. Tutores ex re ipsa nomen acceperunt quasi tuitores & defensores. Sicut aditui dicuntur, quia ades tuentur.*

A X I O M A.

Cui notatio seu interpretatio conuenit, eadem & nomen seu interpretatum, & contra, ut si hominem occidit Cainus, est homicida. Sin minus non est.

Cui nomen tribuitur, eidem & nominis notatio; & contra, ut in hoc viro est ταπεινοφροσύνη, id est, humilitas. E. in eo est ταπείνωσις φρονήματος demissio animi. Hic lapis non est αιματίας. E. non sinit sanguinem.

Hæc axiomata valent, cum interpretatio & interpretatū æque late patent, item cum notatio certa est. Nam sæpe incertā esse Plato in Cratylō monet. Non valet, cum nomen est angustius notatione, vel cum notatio pluribus conuenit, vel cum nomen non conuenit rei, sæpe enim rebus nomina non conueniunt. *Lysidicus vocatur. E. omnia iura dissoluit.*

1. Allusiones vocabulorum distinguendæ sunt a veris notationibus. *Testamentū Iustinianus inuēntis instituēde gratia ex eo deducit, quod sit testatio mentis. Valla deridet hoc, & recte quidē, si notatio esse dicatur. Sed Iurisperiti non etymologiam, sed allusionem vocabuli dicunt. Item, quibus præcipua cura incumbit, & qui magis quam ceteri diligentiam & sollicitudinem rebus, quibus præsent, debent, hi magistri appellantur.*

Allusionem vocant interpretationem vocabuli ex alterius vocis similitudine seu consonantia. Vnius rei possunt esse variæ allusiones.

2. In notatione non semper habetur ratio primitiui seu primogenij Grammaticorū. *Nam aliquando etiam contra Grammaticam notatio requiritur, ut l. 1. in princ. ff. Vlpianus ait, iuri operam daturum prius nosse oportet, unde nomen iuris descendat. Est autem a iustitia appellatum. Valla hæc notationem reprehendit; putat enim iustitiam a iure dici, idq; verum est, si Grammatica spectetur deriuatio. Sed Vlpianus rem ipsam nomine notatam seu voce significatam spectans, veram originem iuris & causam explicat, hoc est, ius ait, descendere re ipsa & appellari a iustitia, id est, a constanti & perpetua voluntate seu cognitione honestatis, quam Deus indidit cordibus hominum, ut intelligas naturalem iustitiam ac equitatē esse iuris causam. Notatio itaq; est a causa. Virtus a viro deducitur, Grammatica est etymologia, ut enim a rus est rusticus, estq; a ius insculum, sic a vir est virtus. At*

ius. At si dicas vir a virtute dicitur tanquam adiuncto, notatio est logica, quia in viro maxime esse & lucere debet virtus. Rursus si dicas virtus dicitur a viro tanquam subiecto, iidem logica est etymologia.

Huius loci est, cum accuratius vrgetur, quod scriptum est aut dictum, item germana significatio vocis, aut vis casus, numeri, generis, modi, temporis. Sic *Piso* verbo *interdicti*, unde tu illum detecisti, vrget, cum obstitisset solum *Ebutius*, quia qui obstat ne aliquis in locum veniat, ille certe non eiicit loco. Dicat aliquis te amisisse cornu, tu responde, excutiens vim vocabuli, qui amiserim aut potuerim amittere, qui nunquam habui. *Pandacius* obiicit *Herotheta* in *Dialog. P. Martyris*, Tu conaris corpus Christi e pane cœnæ eiicere: Respondet *Herothetes*, nimis fatuus essem, si niterer alicunde abiicere aliquid, quod adesse non puto. Sic *Paul. Gal. 3.* *Promissionem Dei vrget. Benedicentur in semine tuo. Genes. 2.* contendens scilicet in semine scriptum esse, non in seminibus, ut unus Christus intelligatur.

3. Sed non semper valet consecutio a communi vocis significatione. Nam interdum res aliæ notantur quam verba ipsa simpliciter significant, interdum etiam est *Enallage* quadam. *Christus* ait, discipulis suis, quos ablegat ad *Euangelium* enuntiandum; Nolite portare sacculum neque peram neque calceameta, & neminem per viam salutaueritis. Alium hic sensum accipere par est, quam verba sonant. *Christus* enim nihil aliud vult quam discipulos expeditos & alacres omnibus impedimentis

remotis, obire debere munus Evangelicum.

R E G V L A.

Cum τὸ ῥητὸν absurditatem parit, id est, pugnat principiis natura notis, experientia uniuersali aut articulis fidei quærenda est concinna interpretatio.

DE DISTRIBUTIONE.

CAP. XVIII.

Distributio est, totius in partes distinctio.

Per totum intellige genus & integrum, per partes, species & membra.

Totum & partes necesse est, ut accipias valde generaliter & pro vere & quasi toto, si distinctionem vocis ambiguae huc referri velis. Nam in distributione ex adiunctis & subiectis vox totius & partis secundarie & improprie quodammodo accipitur.

Estq; Nominalis & Realis.

Nominalis est vocis ambiguae in sua significata distinctio, ut libertas alias immunitatem civilem, alias spiritualem significat.

Si cui non placet hanc distinctionem vocis in significata sua referre ad distributionem, ille referat ad nominis interpretationem seu definitionem nominis, quanquam id improprie.

Sic arguo. *Lexici seu Grammatici est distinguere vocabula πολώνυμοι, id est, ambigua. E. distinctio hæc nominalis non logica. Respondeo, hoc non sequitur. Nam etsi lexicus seu Grammaticus distinguat æquiuoca non vero dialectica; tamen*

Diale-

Dialectica non Grammatica est precipere, ambigua esse distinguenda. Sic Dialectica non tradit proprias & perspicuas voces, & tamen precipit propriis & perspicuis vocibus esse definiendum.

Distributio realis est Partitio vel Diuisio.

Partitio est, distributio integri in membra sua.

Sic arguo. *Distributio realis etiam est e subiectis & adiunctis, Diuisio autem generis in species tantum. E. haec distributio est manca & mutila. Respondeo, minime vero. Nam distributio ex adiunctis & subiectis sub distributione comprehenditur. Nam diuisio generis in species potest fieri vel per causas, vel per subiecta, vel per effecta, vel per adiuncta, ut corporum alia sunt terrestria, alia caelestia. Hic diuidogenus in species per subiecta. Animalium aliud est capax disciplina, aliud non. Capax est diuisio generis in species per adiuncta. Quarta forma Philippi (quam vocat diuisionem subiecti in accidentia) non est distributio, sed tantum enumeratio adiunctorum, ut cum dico, Imperator habet scientiam militarem, virtutem auctoritatem & felicitatem, non distribuo Imperatorem, sed enuero eius adiuncta & supposito materiem descriptioni. Tum autem esset diuisio ex adiunctis, si dicerem, Imperatorum alij sunt virtute praediti, felicitate & auctoritate, alij minus.*

Partitio est distributio integri in membra, ut oratio constat rebus & verbis. *Mundus a there*

Et elementis. *Aether autem decem orbibus. Hic totum est res effecta: partes vero cause. Itaq; partitio integrum in membra, est distributio e causis: membra enim integrum constituunt.*

Diuisio est, distributio generis in species.

Estq; Primaria, vel Secundaria.

Primaria fit per Nomina specierũ, *ut animalium aliud homo, aliud bestia, vel per Formas, si specierum nomina desint, ut animalium aliud est ratione præditum, aliud irrationale.*

Secundaria fit per aliquid seu differentia quadam, quæ vicē speciei formæve explet, fitq; per alias causas, vel per effecta, vel per subiecta, vel per adiuncta, *ut vindicta est ordinata, seu fit iuxta leges per Magistratus: seu inordinata Et fit sine auctoritate a priuatis.* Diuisio generis in species per causas. *Bonorum aliud expeditur per se, aliud per aliud. Discipulorum alij differunt, alij canunt, alij numerant, alij aliud literarum genus tractant.* Diuisio ab effectis. *Apud medicos differentia morborum illustres a subiectis, id est, locis sumuntur. Animalium aliud est ἄλογον quod loqui potest: aliud ἄλογον mutum ab adiunctis. Virtutes alie sunt intellectus, alie voluntatis.*

A X I O M A.

Posito toto recte inferitur quælibet pars, *ut integrum. Habet pœnitentiam. E. Et fidem. Magister est. E. non tantum exercebit, sed etiam docebit.*

Hic

Hic per totum intellige *integrum & genus simul*, per partes *membra & species*.

DE INDUCTIONE.

Inductio est collectio, vel enumeratio partium ad constituendum totum, *ut ad Rom. 13. Qui habent dilectionem, legi satisfaciunt. Argumentum ab inductione seu distributis factis, non enim adulterium committunt, non occidunt, & si quid est aliud. David Psal. 119. negat Deum posse effugi, argumentum ab inductione partium, id est, a distributis subiectis, quia in caelo est, apud inferos est, in ultimo fundo maris est, & nusquam non. Philippus inductionem speciem facit argumentationis, sed enthymema est, cuius argumentum sumitur ab enumeratione partium. Omnes enim partes praecedentes ante conclusionem quasi antecedens sunt.*

O B I E C T I O.

Obiiciat aliquis, *quomodo partes sunt subiecta, & subiecta sunt partes?* Respondeo, subiecta hic dicuntur partes propter enuntiationem, proprie partes non sunt. Quia subiectum potest ab adiunctis saltem cogitatione separari, partes vero a toto separari non possunt. Sunt igitur subiecta quasi partes ob causam ante dictam. Cic. pro lege Manil. *Pompeius est bonus Imperator, argumentum ab ἐπιχωρησῆ seu enumeratione partium, id est, distributis & enumeratis adiunctis, quia praeditus est scientia rei militaris, & virtute & auctoritate & felicitate. Hic est bonus Episcopus* (ab inductione partium seu distributis ad-

iunctis) quia est in eo sanctitas, grauitas rerum diuinarum, scientia, facultas docendi.

R E G V L A.

Positis partibus omnibus (*membris vel speciebus*) totum (*integrum vel genus*) erit, & contra. Nam sine omnino nulla sint, siue una tantum deest, siue aliquot, certe totum non erit. Hoc vulgo ita dicitur; *Ex enumeratione sufficientiū partium vel specierū, recte inferitur totum vel genus & contra.* Imperfecta enim inductio est vitiosa, cum proferri potest repugnans exemplum, seu dari instantia. Non itaq; valet illatio; *Athanasius Episcopus fuit cœlebs, Basilus similiter, Ambrosius item & alij innumerabiles. E. omnes.* Respondeo, est elenchus inductionis, quia dari potest instantia, cum exempla coniugatorum non pauca sint.

R E G V L Æ D E D I- stributione.

Nihil legitima distributione commodius, nihil admirabilius, cum Plato & eius vestigia se quasi numinis sequi ait, qui recte partiri sciat, & Diuus Paulus iubeat Timotheū *ὀρθοτομεῖν*, id est, recte diuidere. Verum enim vero sepe pingui Minerva auctores videas partiri & diuidere. Quare distributiones rei sunt Perfectæ accuratæq; & philosophicæ magis: vel Minus accuratæ seu populares.

De perfectioribus igitur tradimus has regulas.

I. Multiplicia duntaxat distribuendo diduci debent, ut Deus est ἀμείωτος indiuiduus, in partes igitur

tes igitur diuidi non debet. Omnipotentia soli natura diuina conuenit, non igitur diuidi potest, ut dicatur omnipotentia alia est Deitatis, alia humanitatis.

2. Partes distributionis debent esse contraria, ne vnum membrum in altero contineatur. *Si dicas entium, aliud substantia, aliud accidenis, aliud quantitas; hic pars vna in altera includitur, nimirum quantitas in accidente, & quantitas & accidenis sunt consentanea.*

3. Perfectissima est distributio, quæ fit per *διχοτομίαν*, hoc est, distributio quo ad fieri potest debet esse bimembris, atq; ita constare contrariis immediatis, *ut casus alius est rectus, alius obliquus.*

4. Membra distributionis ex vno genere, id est, argumento sumi debent. *Non igitur satis bona est hæc; Bona alia sunt animi, alia corporis, alia fortuna. Priora enim membra sunt subiecta, posterius est causa efficiens, quia fortuna credita est ab Ethnicis elargiri quadam bona.*

5. Quicquid distribuitur entium, (*id est, in ea quæ sunt*) non in fictione (*id est, non entia*) diuidi debet. membra enim diuisionis; naturam sequi debent eius, quod distribuitur, *ut animal non est diuidendum in Centaurum, Chimeram & piscem. Cum enim Centaurus & Chimera non sint, non possunt esse species animalis. Vbiq; ita male diuiditur in personalem, localem & repletivam. Localis enim ubiq; nec in, nec extra rerum naturam est. Nulla enim res nec spiritualis nec corporalis est ubiq; locali presentia. Diuisio itaq; ista nõ*

*est dialectica legibus consentanea. Eiusmodi erunt
 & hæc, si quis manducationem Christi triplicem
 velit facere, carnalem seu Capernaïticam, sacra-
 mentalem & spiritualem. Carnalis enim ficti-
 ua est.*

*Quidam in Hispania concionabatur, Mona-
 cho-um alios esse optimos, ut Franciscum & Do-
 minicum in cælo: alios pessimos adhuc viuentes: a-
 lios vero nec bonos nec malos, ut pictos, quasi vero
 pictura essent ipsæ res & picti monachi essent veri
 monachi.*

6. Summatim, in diuisione nihil prætermi-
 tendum, nihil superuacaneum adhibendum: seu
 distributio non debet esse angustior aut latior
 distributo: seu distributio & membra distribu-
 tionis sint reciproca, seu ἀντιστρέφονται conuertibi-
 lia. Membra distributionis non debent dissen-
 tire ratione tantum, sed realiter.

*DE DEFINITIONE ET DEFINI-
 tione. Quod distributionis locum
 præcedere debuit.*

CAP. XIX.

Definitio est ratio explicans, quid
 sit res.

*Non est definitio perfecta sed descriptio. Genus
 commodius non succurrit, tamen est commodius
 quam oratio, ut genus longe remotius.*

Estq; duplex Nominis & Rei.

Nominalis comprehenditur sub no-
 tatione.

Realis

Realis est Primaria, vel Secundaria.

Primaria vulgo essentialis, cum recitantur causæ materiales & formales: sin aliæ, secundaria, vulgo causalis est. Collecta ex partibus essentialibus materia & forma est primaria, sed collecta ex coaceruatione partium integrantium, secundaria est. Collecta ex accidentibus item secundaria est.

Definitio perfecta seu primaria vel accurata est, quæ cõstat e genere & differentia specifica, hoc est, materia & forma.

Intellige autem vocabulum essentialia generaliter. Nam definitio hac non tantum substantiis, verum accidentibus etiam conuenit, virtus est actio honesta, ut dicit Aristoteles, Musica est ars canendi. Nam sæpe fines sunt pro formis. Nihil autem definitione recta optabilius, quam idcirco Plato clarissimo soli comparat.

A X I O M A.

1. Si definitio propria sit, etiam definitum erit; & contra, ut si latum de Christi meritis nuntium affert Euangelium, docet, sin minus non docet. Cic. in paradox, nemo liber nisi sapiens. Argumentum a definitione, quia libertas est potestas viuendi, ut velis, quatenus non prohiberis lege.

Minus propria definitio dicitur descriptio, quæ ex aliis etiam argumentis rem explicat, ut manus est organum *ἄσπεως καὶ ἀψέως* descriptio est a fine. Theologia est rerum acrarum doctrina. Physica est rerum, quæ natura

constant scientiæ, descriptiones sunt e subiectis. *Animus est qui viget, qui sentit, qui meminit, qui regit, qui præsidet & moderatur, & mouet id corpus, cui præpositus est.* Descriptio e factis. *Jeboia est Deus misericors & exorabilis, ad iram tardus, & ad clementiam & auxilium propensus, qui clementia in mille usq; aetates utitur, peccata condonans, in pœna autem irroganda parentum culpam in natos & nepotes: ad tertiam & quartam stirpem persequitur.* Descriptio est ex adiunctis. *Stulte quid est somnus gelidæ nisi mortis imago?* Descriptio a simili.

Tales multæ descriptiones sunt apud Poetas præsertim & historicos, quæ dicuntur *τοπογραφία, χρονογραφία, αεσιτογραφία*, quæ si euidenter admodum sunt, dicuntur *ὑποτιπώσις* effigurationes, quibus rei forma depingitur.

R E G V L A.

Cui conuenit descriptio, eidem & res descripta.

DE DEFINITO ET DEScripto. CAP. XX.

Argumentum. Sicut a definitione ad definitum, ita retro vicissim etiam tractatur: id est, a re definita ad descriptionem, *ut si docet Euangelium, necesse est huiusmodi de Christi meritis laudem afferat; & contra.* Item a re descripta ad descriptionem, *ut si homo. E. animal mortale capax disciplina.* *Argumentum a descriptis.*

OBSER-

OBSERVATIONES SEV LE-
ges quadam de definitione.

1. Ne definitio, definito sit angustior, aut latius vagetur, (*id est, ne pauciora aut plura complectatur quam definitum.*) Debet cum definito reciprocari, tum affirmative, tum negate, *ut homo est animal rationale. Et qui: quid non est animal rationale, non est homo.* Si definitio cōvertitur cum definito negate, non peccat angustia, sin minus peccat, *ut peccatum est dictum, factum, vel cogitatum cōtra legem Dei.* Definitio vitiosa est. *Hac enim conuersio non valet, quicquid non est dictum factum, vel cogitatum contra legem Dei, non est peccatum.* Hoc enim si verum esset, *infantes experites essent peccati, cum nihil faciant, dicant, cogitent.*

Si definitio nequit conuerti affirmative cum definito, nimia amplitudine peccat, *ut homo est animal bipes, vitiosa est, quia conuersio affirmata non valet, quicquid est animal bipes, est homo.* Pœnitentia salutaris est plangere peccata, & plangenda non facere deinceps, Non valet consecutio, si fiat conuersio affirmata & definitio latius vagetur quam definitū, cum etiam conueniat pœnitentia Iude & Sauli, qua caret fide & specie, venia & gratia.

2. Non satis logicum est, idem definire per idem. *Specialiora enim debent definiri per generaliora, communiora.* Item vitiosum est definire notum per æque notum (*dicitur enim petitio principij*) *ut ensis est gladius. Dialecticus est logicus. Motus est agitatio.* Attamen cum alterum synonymorum altero clarius, vitio eximitur di-

citurq; κατ' ἀντίληξιν, ut contritio est pavor & dolor cordis ortus ex agnitione ira Dei.

Nonna lex.

3. Vitiosa est in definitionibus ὑπεργλοζία, ut circumflexus est tonus ex graui & acuto conflatus. Illegitima est propter inuersionem ordinis. Nam circumflexus fit ex acuto & graui.

Alia.

4. Oratio definitionis fit propria & perspicua, nihil habens obscuri aut perplexi. Hinc Aristoteles monet metaphoris esse definiendum, praesertim obscuris & e longinquo petitis. Nam si vox modificata aequè trita sit usu, atq; propria, adhiberi potest, ut vitiosae definitiones sunt, animus est numerus harmonicus, ex monade, binario & ternario compositus. Deus est sphaera, cuius centrum ubiq; circumferentia uero nusquam.

5. Vitiosum est, partem materiae in definitionibus loco generis ponere, ut si quis sacra coena genus corpus & sanguinem tantum faciat, vel panem & uinum tantum. Haec enim materiae sunt coniungendae, illa enim interna est, haec externa.

6. In definitione speciei non repetendū est, quod ad definitionem generis pertinet, ut peccatum est quicquid pugnat cum lege Dei. Haec definitio non est repetenda in definitione peccati originalis.

Alia observatio.

7. Si proponitur tibi definiendum abstractum, conuerte affectiones per idem, & abstractionis definitio erit facilior. Sic Aristoteles in Ethicis definiturus prudentiam, primum personam prudentem

prudētis definit. Si pietatē definire velis, excute qui nomiuentur pij. Pios autem nominamus, qui Deo, parentibus, consanguineis & patriæ reuerentiam præstant. Pietas igitur erit virtus reuerendi & colendi Deum, parentes, propinquos & patriam.

8. Perfectæ definitiones non fiunt diuidendo. *Quare non est entis definitio, ut vulgo putatur; Ens est substantia vel accidens. Est enim diuisio entis, ac si dicam; Ens est substantia vel accidens. Sic non satis est logica definitio; Quantitas est magnitudo rei vel numerus. Nam quantitas in magnitudinem & numerum diuiditur.*

In definitione genus interdum omittitur, vel quod omnino desit, cum genera summa definiuntur ut ens, vel argumentum: vel quod ex antegressis intelligitur, ut ius naturæ est quod omnium hominum sanorum animis inscriptum est.

9. Errant qui dicunt planam & perfectam definitionem constare debere ex quinque prædicabilibus; Genere, specie, differentia, proprio & accidente. *Nam species neque definitionem neque descriptionem ingreditur, sed est ipsum descriptum seu definitum, & accidens tantum est descriptionis, nec est pars definitionis improprie dicta. tale quid fuerit si dicas, Dialecticam esse artem: diuend: omnium utilissimam. Circulus est figura omnium pulcerrima.*

DE PRONVTIATO SEU testimonio seu auctoritate.

CAP. XXI.

Haëtenus de artificiali seu insito, sequitur assumtum seu inartificiale argumentum,

Argumentum assumptum est, quod assumpta artificialis alicuius argumenti vi arguit, *Et si enim per se & ex se & sua natura arguat, tamen non plene arguit, sed ab artificiali adiunatur.*

Errant qui putant ex se prorsus nihil arguere testimonium. Hoc enim si ita esset, argumentum non esset. Igitur dicendum est, quod per se exiguum probationis vim habeat, non vero nullam. Vis vero argumenti subleuetur & amplificetur internis argumentis artificialibus. *Sic credo Aristoteli, quia sapiens est & prestans philosophus, credo testi quia verax est & fidelis. Credo Deo quia summitate, veritate & potentia prae-ditus est.*

Obiicio; *Platonem & Ciceronem saepe opponere argumentum & testimonium, itaque testimonium non esse argumentum.* Antecedens probo, quia *Plato in Gorgia inquit, non ex teste aliquo, sed ex argumento veritas est ponderanda.* Respondeo, *Vocem argumenti interdum accipiuntur ἐξ ὅρων pro argumento artificiali, quod id maxime arguat. Sic & per Synecdochen ratio sumitur, ut cum dico, pugnabo tecum non auctoritatibus sed rationibus.*

Hoc argumentum vulgo dicitur Testimonium.

Testimonium est Lex vel Sententia.

Lex est ἔργα ποσ, vel ἄργα ποσ.

Scripta, ut duodecim tabularum leges Mosai-
ca, interdum etiam edicta principum cum literis
publi-

publicis consignatur, item Chirographum, instrumentum & apocha.

Non scripta est vel Simpliciter pronuntiata, *ut cum Deus loquitur sanctis hominibus, cum Princeps aliquid mandat aut edicit, aut fit senatusconsultum verbis tantum, vel Natura impressa.*

1. Sententia est Illustris, vel Vulgaris.

Sententia Illustris sunt proverbia, apophthegmata, & dicta sapientum, item præiudicia, *ut indicavit Moses testem falsum esse capitali pœna plectendum. E. est index corruptus morte mulctandus.*

Vulgaris sunt rumor & fama.

2. Testimonium est promissio, sub qua etiã comprehenditur comminatio: vel confessio.

Promissio est testimonium de voluntate testantis, *qualis est Evangelij & sacramentorum.*

Confessio est detestatio detestantis mente.

Estq; Διανοντική, id est, *iudicij*: vel Μνημονευτική seu Αιδνητική, id est, *memoria vel sensus.*

Confessio iudicij est, qua quis testatur suum de re iudicium.

Confessio memoriæ vel sensus est,

qua quis testatur sensu perceptum.

Et huc refertur Experiētia, tum Particularis (*vnus, duorum vel plurium*) tum Vniuersalis seu regularis multorum, vel omnium.

Vtraq; scilicet & Promissio & Confessio potest esse Tacita: *Hinc dicitur, qui tacet, consentire videtur: vel Expressa, id est, verbis explicata.*

Gestus possunt referri ad contestationem verbis factam. Sunt enim vice verborum.

3. Tum testimonium aliud est Iniuratum, *& ita simplex videtur: vel est Iuratum, & ita duplex videtur.*

4. Deniq; testimonium est Diuinum, vel Humanum.

Diuinum quod Dei auctoritate nititur,

Estque duplex, Immediatum, quod ipse ostendit & pronuntiauit, *ut a mortuis excitatum nos iri: vel Mediatum, quod pronuntiauit naturæ eius instinctum concitatum, ut angelus, vates, Apostolus.*

Questiones duæ.

1. Quærat aliquis, *quomodo hæc diuisio possit esse perfecta, cum etiam bruta animantes possint testari, Legimus enim Baalim a sinam esse locutam. Sed, Respondeo, huius testimonium esse diuinum,*

num, quia asina illa est mota ad testandum.

2. Quærat aliquis porro, cur *Ramus quem hic sequimur, diuidat in testimonium diuinum & humanum, cum tamen sit diabolicum?* Respondeo. Hoc ideo fieri, quia *diabolus cum mendax sit, sæpiissime committit Elenchum testimonij.* Deinde dici potest, *Ramum sub diuino comprehendere diabolicum, ut diuinum sit quod habeat auctorem Deum, siue verum Deum, siue fictitium, qualis est Diabolus.*

Posset etiam propter responsa fatidicorum, auspicum & augurum in paganismo diuidi diuinum in Vere diuinum & Quasi diuinum, *ut auspicia, diuinationes, responsa sacerdotum, auspicum, & coniectariorum ad quasi diuinum referantur.*

Humanum est, quod hominis auctoritate nititur.

Estq; Spontaneum seu voluntariu; vel Necessarium.

Spontaneum est quæuis libera protestatio, *ut cum aliquid libere promitto.*

Necessarium est, quod fit impulsione quadam, siue in aliqua simplici: siue cum adiunctione.

Estq; vel Obligationis: vel Coactæ contestationis.

Obligationis genus est pignus, *ut annulus sponsalitiuus.*

Coactæ contestationis sunt tormen-

ta & quæstiones, *ubi corporis cruciatu aliquid exprimitur.*

Possent humanū & diuidi in *Vere humanum*, & *Quali humanum*. Nam Poetæ interdum loco hominum inanimatorum testimonia proferūt, *ut Virgil. Nymphae sterunt Daphnim.* Argumentum a testimonio. *Vos coryli colui testes & flumina Nymphis.* Esse autem hoc testimonium quasi humanum, ex eo, quod paulo post sequitur patet, *montesq; feri, sylvaq; loquuntur.*

Obiectio contra argumentum testimonij.

Obiiciat quis contra argumentum testimonij. *Testimonia sunt enuntiata. E. non sunt argumenta, nec ad inuentionem pertinent.* Antecedens confirmat quod Rodolphus Agricola *testimonium vocat pronuntiatum, & sic etiam iudicium.* Respondeo, Quemadmodum in *Grammatica diuersa consideratione est litera, syllaba seu dictio: sic testimonium diuerso respectu est argumentum & enuntiatum.* Argumentum quidem, quatenus arguit, *ut hac via ad gloriam proxima est, talis sis, qualis haberi cupis.* Argumentum a testimonio. *Sic enim Socrates sapientissimus ille censuit.* Enuntiatū vero est, quatenus dispositio terminorum spectatur. Sic comparatio similium est enuntiatum & argumentum simul, sed ratione diuersa.

A X I O M A T A.

1. Quia testis est verax, res testata vera est. Et quia testatum verum est, testis etiam verus est (*at non necessario verax, nam & mendax interdum vera testatur.*

2. Si

2. Si Dei auctoritas sit, res certa est, & contra. *In sacris enim ob perfectionem ab auctoritate affirmative & negare valet consecutio, ut quia Christus praedixit, redibit certe ad iudicium, sin minus, non rediret. Non legitur in sanctis oraculis esse purgatorium, id est, ignem quo purgantur anime, antequam veniant in caelum. Errant qui hoc docent.*

3. Si hominis auctoritas sit satis idonea, credi potest, si non sit, contra. *Testimonio autem humano eo maior habetur fides, quo perfectior est virtus testantis.* Certum argumentum ductum a testimonio humano valet affirmative tantum. *Quod enim hominibus omnibus, vel pluribus, & quidem sapientibus probatur, ei non licet nisi urgente ratione refragari. Sed non valet negative, quia cum homines nihil expresse assenerarunt, non potest citari eorum testimonium.* Non igitur valet consecutio; *De venereo morbo non scripsit Galenus. E. ille morbus non est in rerum natura. Ptolomeus non inquisiuit penitus motum octavae sphaerae. E. non mouetur proprio motu.* Non valet illa illatio, quia in profanis non satis firmiter confirmatur ab auctoritate negare.

Auctoritas humana cedit diuinæ. *Non igitur valet illatio. Origenes sensit saluari aliquando demonas. E. falsum quod in Mathaeo dicitur, abiectum iri eos in ignem aeternum.*

FINIS LOCORVM DIALECTICORUM, sequitur doctrina de praedicamentis.

PARTITIONVM DIALECTICARVM

M. RODOLPHI GO-
clenij Professoris Aca-
demici.

LIB. I. PARS II.

DE CATEGORIIS SEV
pradicamentis.

CAP. I.

HACTENVS de argumentis seu locis argu-
mentorvm, sequuntur Categoriae, id est, ti-
tuli monstrantes e quo genere sit quodlibet.

Categoria seu Pradicamentum est (*defini-
tore Ramo in schol. Dial. lib. 4. cap. 1.*) catere-
matum homogenerum ordinatio, & descri-
ptio per generalissimum, subalterna, specialif-
sima.

Explicatio definitionis.

Hoc est. *Categoriae sunt ordines rerum totius
vniuersitatis a summo usq₃ ad infima, seu sunt ge-
nera summa, quae dicuntur de certis subiectis rebus,
& quasi partitiones sunt vniuersitatis rerum (quic-
quid enim in natura rerum reperitur in aliqua
Categoria sit oportet) seu sunt classes, quarum sin-
gulis res vnius generis ita includuntur, ut aliae infi-
mum, aliae medium, aliae supremum locum teneant,
seu sunt ordines generum & specierum sub vno
genere*

genere generalissimo, id est, summo, a quo proxime acceditur ad vocabulum, quod in rerum natura primum est, scilicet *ens*, quod aut substantiam aut accidens significat. Categoria dicta est *ἄπὸ τοῦ ἔκτατης*, quod est *dici seu predicari, seu enuntiare de aliquo*. Sumtum autem vocabulum hoc est e foro, ut enim in iudiciis accusator de reo aliquid dicit, ut *Cic. de Verre quod fur sit*; ita in hac doctrina alterum de altero, ut superius de inferiori prædicatur, ut *animal de homine*.

Utilitas prædicamentorū duplex est.

1. Suppeditant materiam definitionibus & diuisionibus.

2. Sunt fontes enuntiationum, quia suppeditant terminos & materiã propositionum.

DE ANTEPRÆDICAMENTIS. CAP. II.

Vulgo huic doctrinae præmittunt antepædicamenta, ut vocant, subiiciunt postpædicamenta. Vtrunq; etsi alienum sit, heterogeneum. Grammaticum enim, id est, ἔκτατης sermonis, non rationis, nec ideo logicum, tamen ut Aristoteles intelligere possitis, aliquid de his attingam.

Antepædicamenta vocant explanationes quorundam, quæ prædicamentis necessario præmittantur.

Quinq; numerant præcipue, Æquiuoca seu ἰσώνυμα: Vniuoca seu synonyma: Deducta seu

περὶ ὁμώνυμα: Alterum eorum quæ prædicantur: Alterum eorum quæ sunt.

Æquivoca sunt, quæ præter solum nomen, inter se nihil commune habent, *ut homo pictus etiã dicitur animal, ut homo verus & vivus. Sed illis nomen animalis tantum commune est. Alter enim definitur vivus homo, aliter pictus. Sic vocabulum canis est ὁμώνυμον, quia uno nomine significantur res diuersæ & differentes. Canis significat & animal, & sydus, & latus infelix tessera. Sic πολύωνυμον est cancer, dicitur ὁμώνυμον, quia unum nomen imponitur pluribus rebus, ut animali, syderi & morbo, quæ habent definitiones diuersas.*

Vniuoca sunt, quæ non solum idem nomen, sed eandem etiam definitionem obtinent, *ut & homo & taurus animal est. Vtriq; conuenit idem nomen, eademq; definitio animalis.*

Synonyma dicuntur, quæ idem declarant, valent seu significant, seu quæ sunt æquipollentia, *ισοδυναμῆσιν*, quæ idem pollent, *ut ensis & gladius.*

Obiiciat quis. *Taurus & homo non idem valent, non paria sunt, non sunt termini conuertibiles, quia disparata sunt. E. taurus & homo non sunt synonyma.* Respondeo, ad propositionem. *Hac continet potius definitionem Polyonymorum quam synonymorum.* Polyonyma enim dicuntur, cum vna eademq; res multa habet nomina. Deinde respondeo per distinctionem, *alia sunt synonyma Grammatica, alia metaphysica, seu ut volunt logica.*

logica. In propositione definita sunt Grammaticorum synonyma. Grammatici voce synonymorum de iis utitur, quæ sunt πολυώνυμα. Sic Publius, Cornelius, Scipio sunt synonyma Grammatica. Sic igitur synonyma intelliguntur significatione convenientia. Et quidem Aristoteles lib. 5. Eth. cap. 2. eo modo voce ista utitur, hoc est, ibi synonyma vocat convenientia aliquo modo significatione. Sed Dialectici synonyma vocant, quæ vna communitatione comprehenduntur, ut iustitia & fortitudo virtute.

Paronyma dicuntur quæcunq; ab aliquo discrepantia casu, secundum nomen appellationem habent, id est, nihil aliud sunt, quam concreta ab abstractis denominata. *Hic enim utrobique nomen est idem, casu tantum differens, ut a Grammatica Grammaticus, a Deitate Deus, a fortitudine fortis nomen habet. Abstractum significat solam formam absq; subiecto. Concretum significat subiectum cum forma, ut homo albus.*

Quidam e theologis contra logicam vel potius Grammaticam significationem in scholis receptam, accipiunt voces abstracti & concreti. Abstractum non significat logicis separatum aut distractum, sed naturam & formam aliquam, quæ alteri inest essentialiter seu accidentaliter. Cum igitur homo Christus etiam in abstracto est mediator, id non intelligitur, quod humanitas extra unionem seu separata a *λειτουργία* sit mediatricis, sed quod humana natura secundum se etiam

100 M. RODOLPHI GOELENII
in vnione considerata sit mediatrix. Concre-
tum vero non significat coniunctum seu sub-
iectum, quod habet naturam vel formam illam,
ut Deus est concretum, quia habet Deitatem.

Hinc regula.

Abstracta non prædicantur de subiectis, *ut*
Demosthenes non dicitur eloquentia, sed eloquens.
Filius Maria non dicitur Deus, sed Deus. Theo-
logia hic facit exceptionē, *dicitur enim utrunq;*
Deus est omnipotens, & ipsa omnipotentia, quia po-
tentia Dei nihil differt ab ipsius essentia.

Obiiciat aliquis, *παρώνυμα* nihil esse quam con-
iugata. E. satis esse debet Aristoteli in topicis de his
tractare. Respondeo, Non omnia paronyma
sunt coniugata Nam fortitudinis paronymum est
fortis, non contra fortitudo fortis coniugatum est.
Fortitudo & fortis coniugata sunt, sed fortis, quia
concretum est, *παρώνυμα* dicitur, hoc est, denomi-
natiuum dicitur quasi e fortitudine formatum.

Categorematum, hoc est, eorum quæ di-
cuntur, alia sunt Simplicia, (*vulgo incom-*
plexa) alia sunt Composita (*vulgo compo-*
sita seu complexa.)

Simplicia sunt simplices notiones,
e quibus enuntiatio fit, *ut ignis, & urit.*

Composita sunt iptæ enuntiationes,
ut ignis urit.

Categorematum simplicium, seu
eorum quæ sunt, quædam essentiali-
ter, quædam accidentaliter prædican-
tur; illud in subiecto dici: hoc in sub-
iecto

iecto esse Aristoteles appellat.

Hinc eius talis quadripartita est diuisio.

Alia de subiecto dicuntur, (in subiecto vero nullo sunt) *ut communes seu secundæ substantiæ, ut homo est animal. Cato est homo.*

Alia in subiecto insunt, de subiecto vero nullo dicuntur, *ut accidentia singularia. Non enim dicimus; Corpus est hæc nigredo, sed nigrum.*

Alia partim de subiecto dicuntur, partim insunt subiecto, *ut accidentia communia, ut scientia est in anima, & predicatur de anima, & Grammatica.*

Alia nec dicuntur de subiecto, nec insunt subiecto, *ut substantiæ indiuiduæ. Non enim dicimus; Homo est Cato, nec Cato inest alicui subiecto, quia ipsum subiectum est.*

Sic obiici potest, *partes insunt in subiecto, ut digiti in manu. Partes autem non sunt accidentia. Itaque diuisio Aristotelis manca est.* Respondeo, *Partes insunt in subiecto, non simpliciter, sed determinate, id est, ratione totius.* Quanquam si rem penitus introspeciamus, fateri cogimur, distinctionem illam non esse catholicam. Id quod probat Ramus adductis exemplis ex Aristotele. *cap. 3. lib. 4.* Recentiores quidam ante prædicamentaita tradunt, ut sint commonefactiones de iis vocibus, quæ e prædicamentis eiiciantur, & comprehenderunt his versiculis.

Complexum, significans, filium, polysemum,

Vox logica, transcendens, cetera cuncta locantur

E X P L I C A T I O.

Primum excluditur e categoriis, complexum, hoc est, integra sententia. Consignificantia sunt Græcis συνηγορημα, id est, partes orationis inflexiles. Item signa, nullus, nemo, omnis, aliquis, &c. quæ etiam non ingrediuntur predicamenta. Excipe tamen aduerbia loci & temporis, item quantuatis & qualitatis. Fictum. Ficta sunt, quæ non sunt in rerum natura, ut purgatorium, Cerberus. Polysemum. Polysema sunt ambigua vocabula, ut cancer, lupus, hæc ad nullam Categoriam referuntur, nisi diserte dicatur, in qua significatione vox accipienda sit. Vox logicæ nihil aliud hic est, quam dictio materialiter seu τεχνικῶς posita. item vocabula artis, seu vox secundæ impositionis seu intentionis. Vocabula scilicet rerum seu primæ impositionis aut intentionis in categoriis locantur. Transcendens dicitur Ens, quod significatione sua omnia transcendit. Itaq; predicatur de omnibus predicamentis. Eius proprietas est unum, quod cum similiter nulli rerum generi proprium sit, in nullo predicamento esse dicitur. Tullæus etiam ex sententia Aristotelicorum verum & falsum terminos transcendentis vocat, quia res est vera, id est, reuera existit, vel est falsa, id est, ficta. Si veritas & falsitas est tam simplicium quam enuntiationum, erunt transcendentia. I I. Metaph. Aristotel.

Hactenus de antepredicamentis sequuntur ipsa predicamenta.

DE DIVISIONE PRÆDICA-
mentorū. CAP. III.

Prædicamentum diuiditur in vnum Substantiæ: nouem Accidentium. *Duo enim sunt genera rerum seu entium, quibus vniuersa natura constat. Alterum eorum, quæ ipsam per se vim subsistendi habent, quod genus substantia dicitur, Græce αὐτοῦ πῶς ἔστιν, per se subsistens. Alterum eorum, quæ sua vi nullo modo consistere possunt, ac nisi sustinerentur a priori genere, ne momento quidē in rerum natura permanere possent, quod genus accidens dicitur, ἐπεὶ οὐ πῶς ἔστιν per aliud subsistens, quod in alio seu alterius beneficio subsistit, seu quod esse suum habet a subiecto.*

O B I E C T I O.

1. Obiiciunt Theologi, non esse immediata diuisionem entis in substantiam & accidens, quia filius Dei neq; est essentia, neq; accidens, sed persona. Respondeo, Nihil pugnare inter se esse personam & substantiam. Sic igitur res habet. *Ei in diuinis distinguitur essentia a persona, persona tamen est substantia. Substantia enim genus est, cui tanquam species subiiciuntur essentia seu natura & persona.* 2. Secundo obiiciunt. Quicquid realiter conuenit alicui, id dicitur vel de ipsius essentia, ut animatum corporatum rationale competunt homini per essentiam eius: vel proprietate essentiam necessario comitante, ut loqui, numerare, vel accidente, ut magnum, paruum, iustum esse. E. medium est inter substantiam & accidens. Respondeo, est fallacia ambigui. Nam accidens

interdum accipitur specialiter, ut distinguatur a proprio. Sic inter substantiam & accidens est medium, ut proprietates seu proprium quarti modi. Sed in nostra diuisione accidens accipimus generaliter, ut loqui posse etiam sit accidens scilicet proprium, ut ambulare, scribere, etiam sint accidentia hominis, quae in inuentione argumentorum sunt effecta.

O B S E R V A T I O.

Potest & talis institui diuisio.

Omne ens aut est Substantia, aut Qualitas.

Substantia est res per se subsistens qualitativitatibus subiecta.

Qualitas est tum Substantialis: tum Accidental.

Substantialis, ut rationalis hominis scilicet est substantialis qualitas, lignea domus, sentiens animantis,

Accidentalis qualitas, ut magnus, bonus, Dominus, scribens, calefactus, hodiernus, Romanus, stans, armatus, togatus.

Obiiciat quis; *Hec diuisio nimis est angusta. E. vitiosa.* Antecedens probo, quia multa etiam entia sunt quantitates (enuntiationes.) Respondeo per distinctionem, in nostra diuisione qualitas accipitur generaliter, ut ei subiicienda sit, & quantitas & qualitas specialis, Quantitas quidem qua rerum magnitudo & multitudo expenditur. Qualitas vero scilicet specialis, qua continentur omnes rerum proprietates, facultates, potentiae & impotentiae, omnes habitus tum naturales tum acquisiti, affectus & patibiles qualitates, omnes denique figurae & formae accidentales.

2. Prædicamenta diuiduntur secundo in Absoluta & Relatiua.

Absoluta sunt earum rerum, quæ sine collatione, habitudine seu affectione cum aliquo alio intelliguntur, *ut sunt subiecta, quantitas & qualitas.*

Relatiua sunt earum rerum, quæ conferuntur, id est, quarum est mutuus ad se inuicem respectus. *Eius generis est relatio. Cui subiicitur tanquam species actio & passio, ubi, situs, habitus.*

Subtilior diuisio.

Prædicamentum aut est Substantiæ aut Accidentis.

Accidentis est tale Ἀπλῶς; vel Quodammodo.

Ἀπλῶς Absolutum est: vel Relatiuum.

Absolutum, *ut quantitas qualitas.*

Relatiuum, *ut relatio.*

Quodammodo sunt reliquæ categoriæ. *Actio enim non est vere quiddam absolutum, quia patiens connotat, nec est vera relatio, quia ad patientem non refertur tanquam ad terminum, sed patienti tanquam subiecto, licet extrinsecus, accidit. Actio igitur est qualitas, sed cum hoc modo, quod patiens continet, & illud tanquam subiectum respiciat. Quando nihil aliud est quam tempus, sed cum modo quodam, quia substantiæ accidit, quæ in tempore est. Vbi nihil aliud est quam locus, sed cum nouo hoc modo, quatenus rei locata accidit.*

Vel sic.

Prædicamenta sunt aut Prima aut Orta.

Prima, quæ sunt aliquid simpliciter.

Suntq; Absolutorum, vel Relatorum.

Absolutorum est tum Substantia, *hæc est absolutissima*, tum Quantitas & Qualitas.

Relatorum est Relatio.

Orta sunt aliquid (*id est, substantia vel accidens*) cum quodam modo.

Actio, *quæ est $\acute{\alpha}\nu\epsilon\gamma\epsilon\lambda\alpha$, id est, qualitas proficiens ab agente ad patiens, quæ inter se conferuntur.*

Vbi, *quod est locus, & per consequens quantitatis, sed habens respectum ad rem locatam.* Aliquando, *quod tempus est, relatum ad rem circumscriptam tempore.* Situs, *qui locus cum relatione quadam, id est, ratione partium totius.* Habitus, *qui qualitas est inclusa tum relatione, quæ est inter habens, & rem habitam.*

DE PRÆDICAMENTO substantiæ.

CAP. IIII.

Vocabulum substantiæ est æquiuocum. Primum enim *materiam rei significat*: Deinde *formam*. Tertio *totam rem constantem e materia & forma*. Quarto *interdum sumitur pro ente*. Sic *accidentia etiam dicuntur habere suam essentiam, ut lucis, virtutis substantia, essentia*. Quinto *interdum etiam sumitur pro subiecto*. Sexto *accipitur pro ipsa definitione*. Septimo, *hic vero substantia de rebus per se constantibus accipitur*.

Est igitur substantia res per se constans, seu ens, quod propriū esse habet. Sic dicta, *quia substat accidentibus*. Accidentia

enim nisi a substantia sustinerentur, nihil sunt.
 Item, Plato accidentia vocat $\mu\eta\ \acute{o}\nu\tau\alpha$. Cerberus est
 in nullo predicamento, quia non existit in rerum
 natura, sed quatenus fingitur esse, eatenus est in
 predicamento substantiæ.

Oñiciat quis, Plato vocat accidentia, non en-
 tia, Non igitur recte dividitur in substantiam &
 accidens. Respondeo, Platonicum istud intelli-
 gendum esse comparate. Vocat enim accidentia
 non entia, quia non sunt ipsa essentia rei, & quia
 per aliud subsistunt, propriū esse non habent, sed in
 alio subsistunt, substantia propriissime dicitur es-
 sentia, quia per se subsistit.

Substantiæ, Primæ sunt, vel Secun-
 dæ.

Primæ Aristoteli sunt indiuidua, ut
homines singulares, ut Cato, Petrus.

Secundæ sunt genera & species in-
 diuiduorum, *homo, animal.*

Primæ dicuntur hinc, quia propriissime & ma-
 xime sunt substantiæ. Item, quia primæ subiiciun-
 tur reliquis, ut Cato est homo.

Secundæ dicuntur, quia a primis substantiis
 extra intellectum positæ sunt abstractæ, & sunt
 substantiæ $\epsilon\ \pi\acute{o}\ \rho\acute{\alpha}\tau\eta\varsigma$ proprie substantiam primam.

Platoni & Socrati contra ideæ seu species &
 genera sunt primæ substantiæ, quia illa com-
 municant essentiam suis ipsis indiuiduis.

Indiuidua seu res singulares illis sunt secun-
 dæ substantiæ, quæ naturam vniuersalium par-
 ticipant. Platoni genera sunt causa: indiuidua

vero effecta. Causa autē prior est natura effecto.

Metaphysicus seu Theologus aliter accipit, *substantiam primam*, quam logicus. Metaphysico seu Theologo significat principē omnium rerum causam, vt Deum. *Secundam vero*, quæ a Deo seruatur & defenditur.

R E G V L A.

Destructis primis substantiis, nihil est reliquum, *hoc est*, sublatis indiuiduis tolluntur ideæ & accidentia, *tolle singulares homines & homo non erit*. Vera est enim regula Boætij; Omne quod est, eo ipso, quod est, singulare est, id est, *quacumq; res in natura vere & positue est quidam, extra intellectiōem est singularis per se*. Destructo pane Eucharistiæ, non manet neq; sapor, neq; albedo, neq; rotunditas, quia *sublati subiecto tolluntur adiuncta*.

1. Occurrat quis, Porphyrius in εἰσαγωγῆ, inquit, *sublatis speciebus, ratio tamen generis manere potest*. E. non verum est, quod dicitur, *sublatis primis substantiis tolli secundas*. Respondeo, non est pugnantia, si res dextre intelligatur. *Genus enim dupliciter consideratur*. Primo *quoad esse*. Secundo *quoad intellectum*. Quoad esse, id est, *quatenus est aliquid reale & subsistens in rerū natura*. Quoad intellectum, *hoc est, quatenus in mente tantū est*. Illo igitur respectu genus cum in primis tantum substantiis subsistit, his peruentibus vna peribit. Hoc vero respectu remanere potest genus speciebus sublatis. *Sic hyeme cum nulle vspiam sunt rose, notitia tamen & definitio manet in mente tua*.

2. Deinde obiiciat quis, Aristoteles dicit, *nihil aut parum entis, id est, veritatis* (ut interpretantur) *habere singularia. Singularia igitur non sunt prima substantia & proprissima. Respondeo, per distinctionem. Individua parum habent veritatis non existendo, sed cognoscendo per mentem. Mens enim natura magis cognoscit uniuersalia, quam singularia, quæ magis subiecta sunt sensibus.*

3. Obiiciat quis contra diuisionem substantiæ, *diuisio quæ non est οὐδ' ἄλλ' αἰετοῦν vitiosa est. Talis hæc est, quæ substantia diuiditur in primam & secundam. Vitiosa igitur. Assumptionem probo. Nam etiam alia qualitas prima est, ut hæc linea, alia secunda, ut nigredo. Respondeo, Argumentum est insolubile, quia in singulis & omnibus prædicamentis sunt singularia & uniuersalia. Aristoteles tamē sic posset excusari, & quodammodo defendi, ipsum substantia diuisionem hanc ideo tribuisse, quia substantia est ens οὐτ' ἕξοχῆν, id est, maxime & in primis meretur nomen entis, quia accidentia sustinet, & accidentia habent suum esse a substantia, quo cum respiceret Plato, non dubitauit accidentia vocare μὴ ὄντα.*

REGVLÆ ARISTOTELICÆ
de substantia, quæ vulgò dicuntur proprietates.

1. Commune est omnibus substantiis, in subiecto non esse.

DECLARATIO.

Cum sola accidentia ita sint in alio, ut quamuis sine eo simpliciter esse non possint, non tamen pars illius sunt; recte sola accidentia in subiecto esse di-

cuntur. Substantiæ primæ, ut *Socrates*, cum ipsa sint subiecta per se subsistentia, in subiecto esse dici non possunt. Secundæ etsi in primis subsistant, in subiecto tamen non sunt, homo enim non est in *Socrate* sicut *scientia*. Partes deniq; substantiarum in subiecto esse dici non possunt, quia cum partes sint, in toto sunt. Pars enim & totum sunt relata.

Obiiciat quis, Partes sunt in subiecto, utpote in toto suo. Partes sunt substantia. E. substantia sunt in subiecto. VEl sic, Substantia non insunt in subiecto. *Manus* vero est in corpore. E. manus non est substantia. Respondeo, Est elenchus phraeos. *Aristoteli* inesse subiecto hic dicitur illud, quod in subiecto ut accidens inest, non ut in toto pars. Partes non insunt simpliciter in subiecto, sed determinate, id est, ratione totius. Ad secundi syllogismi assumptum respondeo, manus est in corpore ut in toto. Ad maiorem. Substantia non insunt in subiecto, scilicet ut accidens, *vinum* est in dolio, non ut accidens, sed ut substantia.

Obiiciat quis denuo, Dicitur de aliquo requiritur inesse. De *Socrate* predicatur animal. E. inest ei animal. Respondeo, substantias secundas non inesse subiectis, scilicet ut accidentia. *Animal* autem non est accidens *Socratis*, sed est substantia secundaria, declarans ipsam essentiam *Socratis*.

2. Substantiæ diuersæ non dicuntur aduersæ, sed disparatæ. *Aristotelici* sic; substantiæ nihil est contrarium.

E X P L I C A T I O.

Aristotelici qualitatibus tribuunt contrarietatem; ut *calido* & *frigido*, *nigro* & *albo*. Sic autem

autem arguo; *Substantia est subiectum contrariorum. E. non est alteri contraria, sed contraria sunt quæ in ipsa insunt.* Ramus hanc proprietatem non probat, quia *species sub eodem genere etiam contraria esse possunt, si una uni opponatur, ut bestia homini.* Et Philippus cum Physicis in ea est sententia, ut dicat; *Quicquid corrumpitur, a contraria forma corrumpitur, ut ignis corrumpitur a contraria forma aquæ.* Et phyci dicunt, *motum grauium & motum lenium esse cõtrarios: item calefactionem pugnare cum frigefactione.*

3. *Substantia non recipit magis & minus, id est, substantiarum, quæ sub eodem proximo genere differunt, non est una magis substantia quam alia, ut quia bestia æque atq; homini conuenit animal, eiusq; definitio, homo non est magis animal quam bestia. Hercules & Paris sunt eiusdem ordinis ac gradus, substantiæ singularis scilicet, sub specie homo. Non est igitur Hercules magis homo quam Paris.*

Obiiciat quis hoc modo, *Hec lex videtur pugnare cum diuisione Aristotelica, in qua dictum est, substantias primas magis esse substantias, quam secundas seu ideas.* Respondeo, *Si comparentur secundæ substantiæ cum primis, id est, idee cum indiuiduis, hæ magis erunt substantiæ quam illæ, ut Cato magis est substantia quam homo, homo magis quam animal, quia vicinior est Platoni homo quam animal. Quare ita accipiatur regula. Substantia scilicet, quæ eiusdem est ordinis & gradus cum alia, non augetur nec minuitur secundum suum esse.*

Censura.

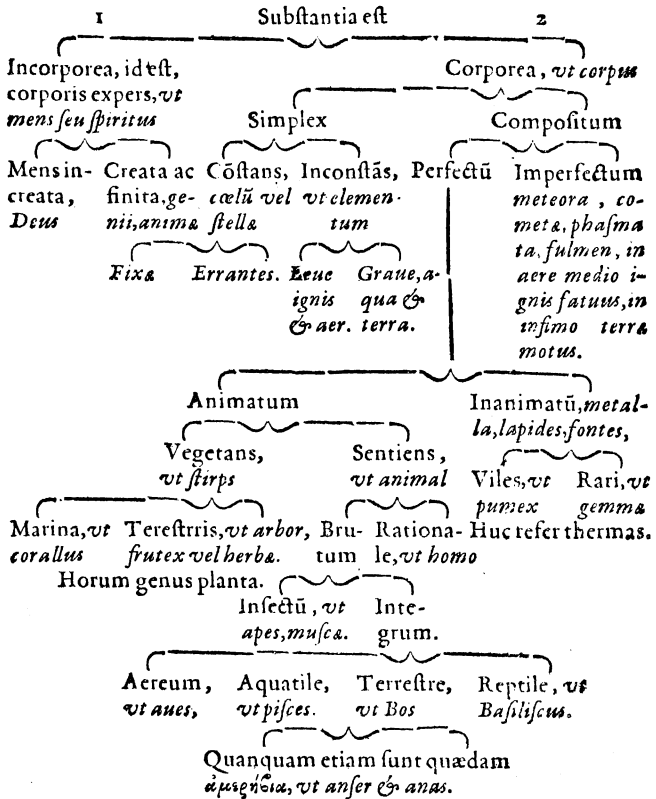
Sed nulla hic proprietas est. Nam *non recipere magis & minus, non tantum substantia, sed etiam quantitati, qualitati, relationi, actioni & passioni conuenit*. Ramus igitur sic diceret; *Essentia & definitio generis pariter seu æqualiter omnibus subiectis speciebus & indiuiduis conuenit, ut adulterium æque est peccatum, quam furtum, quia nomen essentia & definitio æque conuenit adulterio atq; furto. (Ergo omnia peccata sunt paria quoad essentiam attinet) si essentiam habitus consideres, æque est habitus virtus atq; uuium.*

4. *Substantia vna numero permanens, est capax contrariorum, sic paries nunc albus, nunc niger est, homo nunc calidus, nunc frigidus.*

Ramus de Deo hanc regulam falsam ait esse. *E. non est καὶ παντός, quod Deus non respiciat contrario accidentia, quia Deus est actus sine potentia passiva.*

SVBSTANTIARVM OR-
do seu tabella.

Quærat aliquis, quorsum referenda sint res neq₃
pure naturales neq₃ pure artificiales, *ut farina, pa-*
nis & similes. Res p₃o deo, Res medij generis, quæ

etsi artificis opera adiuuentur, natura tamen perficiuntur, ad categoriã substantiæ pertinent, *ut lateres, panis, vinum, calx, sul, nitrum, &c.* Sic teste Velcurione farina res naturalis est, & in categoria substantiæ collocãda, quia dura commissa duris terentur in mola & absente manu artificis. In mediis igitur & ambiguis videndum est, vtrum natura; an ars plus efficiat.

Calceus est in predicamento qualitatis. Nam etsi corium, ex quo fit, sit substantia, tamen dicitur calceus propter formam, quæ qualitas est, esse in qualitatis predicamento. Limes, est in predicamento relationis. Obiiciat aliquis esse in substantia propter lapidem. Respondeo, Vocabula sunt ponenda in predicamentis secundum principalem respectum (significationem). In limite consideratur non lapis. Ergo, &c.

Quæro corpus animatum in qua categoria?

Respondeo, *In substantia categoria.* Obiicis esse complexum (*quia sunt duo vocabula.*) itaque non posse poni in categoria. Respondeo, *Complexum nõ recipitur in aliquod predicamentum, nisi loco incomplexi seu simplicis accipiatur, ut naturalis virtus, peccatum originis, iustitia universalis.*

Cum Paulus dicit, *induite nouum hominem & deponite veterem*; Homo in qua Categoria?

Respondeo, *in qualitate & actione.* Nam metonymia Hebræa nomina subiectorum & substantiarum sæpe pro adiunctis, hoc est, qualitatibus inhærentibus in subiectis accipiuntur.

Aqua Baptismi & panis cœnæ, in qua Categoria? Respon-

Respondeo, *Non in substantia, quia aqua illa & panis iste est sacramentalis & mysticus, hoc est, adheret ei relatio. Aqua enim baptismi non est simpliciter aqua, ut aqua communis, sed mandato & verbo Dei inclusa ac comprehensa, ut Lutherus inquit. Physicus quidem panis, quem cæno meæ domi est in prædicamento substantia, sed panis cænae destinatus ad sancti usum, & ob signans in me acceptionem corporis Christi, ad categoriam relationis pertinet.*

In quo prædicamento est iustitia & bonitas Dei?

Respondeo, *In prædicamento substantia, quia talia attributa sunt Dei essentia, imo Dei ipsa essentia sunt. Sic omnipotentiæ Deo tribuitur essentialiter, ut Deus sit omnipotens & omnipotentia ipsa, hoc est, omnipotentia nihil differt ab eius essentia. Id quod nec ipse Aristoteles quidem negat, cum præclare ait, in æternum esse & posse, idem sunt, & proterius nihil differunt. Bonitas vero & iustitia in creaturis rationalibus, sunt in prædicamento qualitatis, quia homini & angelis tribuuntur accidentaliter. Solus Deus bonus est essentialiter, absolute, simpliciter, origine & perfectione. Creaturae sunt bonæ communicatione radiorum bonitatis Dei, & mutabiliter sunt bonæ.*

Obiiciat aliquis, *Quicquid in uno est accidens, non potest esse pars substantia in alio. Bonitas est in hominibus accidens. E. non potest esse pars substantia in Deo.* Respondeo, *Concedo totum. Nam bonitas non est pars substantia in Deo, sed ipsa Dei essentia.*

DE CATEGORIA QUANTITATIS. CAP. V.

Quantitas est primum prædicamentum accidētium, diciturq; de magnis & multis.

Quantitas est secundum quam res dicitur quanta, & in partes integrantes diuiditur.

Prædicamentum quantitatis secundum locum obtinet, seu proxime sequitur substantiam, quia quantitas omne corpus ita necessario sequitur, ut corpus expers quantitatis ac magnitudinis non sit corpus. Itaq; non dubitauit dicere Cyrillus; Si Deus ipse corpus esset, eum etiam quantum fore. Et alius; Spiritus sanctus si circumscriptiōē haberet, creaturam fore.

Quantitas est Continua vel Discreta; seu quod idē; Quantitas est magnitudo rei vel numerus. *Sic definit Philippus, sed potius diuisio quam definitio est, ut & hac, ens est substantia vel accidens.*

Continua est, cuius partes continuo aliquo termino copulantur, seu continue cohærent, *cuius omnes partes cohærent.*

Continua habet species quinque; (ut placet Aristoteli) Lineam, Superficiem, Corpus, Tempus & Locum.

Obiiciat aliquis, *Corpus est in Categoria substantia. E. non in prædicamento quantitatis. Respondeo,*

spondeo per regulam, vna vox potest esse in diuersis prædicamentis pro diuersa eius significatione ac respectu. Sic corpus *Physicum* in substantia est, significans nimirum rem materiata, visibilem substantialem, palpabilem. Corpus vero *mathematicum* est in quantitate, significans nimirum longitudinem cum latitudine & profunditate, & est accidens *ἀποκρίσειν* substantia corporea, quo sublato hac etiam perimatur necesse est.

1. Linea est Recta (huc pertinent nomina mensurarum, quibus metimur longitudinem, vna, cubitus, pertica, pes, &c.) vel Obliqua, ut diameter.

2. Superficies est, Plana seu æqua, ut area, vel Gibba aut flexuosa, ut camera.

Plana est Rectilinea, vel Obliquilinea.

Rectilinea est triangularis, quadrangularis, &c.

Obliquilinea est circulus.

3. Corpus sub se comprehendit sphaeram, & conum, &c.

4. Tempus est, mensura motus secundum prius & posterius, ut annus, mensis, hebdomas, dies, hora, momentum.

(:Huc pertinent mensura liquidorum, aridorum, item pondera, ut libra uncia, &c:)

Tempus autem esse quantitatem cōtinuam & referri posse ad lineam, hinc patet, quia habet communem terminum videlicet nunc seu instans.

ratione cuius prateritum coniungitur cum futuro, seu est quadam longitudo, cuius partes presens, prateritum & futurum continuo coherenti. Sic arguit Ramus; Continua quantitas ab omni motu & materia abstracta consideratur. Tempus non potest sic considerari, quia definitur esse mensura motus. E. tempus non est quantitas. Respondeo. Quantitas est duplex, alia mathematica, ut linea, superficies, corpus: alia physica, ut tempus & locus.

Species & genus sunt in eodem predicamento. Heri & tempus sunt species & genus. E. sunt in eodem predicamento. Heri autem est in quando. E. etiam tempus. Respondeo, Distinguunt Aristotelici ita, ut dicant, tempus & omnes eius partes esse in quantitate, sed partes temporis enumeratas ablativo vel accusativo casu, vel id, quod respondetur ad questionem, quando factum? pertinere ad predicamentum quando.

Locus est superficies corporis continentis.

Locum autem esse continuam quantitatem ex eo patet; quia partes loci, quae continent singulas corporis partes copulantur ad communem terminum, ad quem corporis partes copulate sunt.

Quantitas discreta est, cuius partes non coherent continenter, sed a se invicem seiunctae ac discretæ sunt.

Estque Numerus, vel Oratio.

Numerus est Integer, vel Fractus.

Integer est Vnitas, vel Multitudinis.

Oratio

Oratio versatur in Cantu & harmonia, in Numero, Rythmo & versu, *id est*, harmonica oratio est musicorum, numerosa oratorum, metrica poetarum.

Obiiciat quis, Oratio est qualitas, & quidem patibilis afficiens auditum. E. non referrri debet ad categoriam quantitatis. Respondeo, Huc tantum refertur oratio, quatenus spectatur dimensio sonorum & vocum seu quatenus accipitur pro multitudine syllabarum longarum vel breuium, quae diuersas habent temporum mensuras.

R E G V L A E D E quantitatibus.

1. Quantitates non dicuntur contrariae, sed qualitates.

Ramus hanc legem impugnat, Nam inquit magnum & paruum sunt quantitates. Magnum vero & paruum sunt contraria seu adiuncta. E. quedam quantitates sunt contrariae.

2. Quantitas non recipit magis & minus, sed maius & minus.

Ramus hanc legem etiam impugnat. Et si enim longitudo, altitudo, multitudo non suscipiāt magis & minus, horum tamen παρῶν μῶς seu concreta recipiunt scilicet magis & minus. Dicimus enim longius, latius, altius, plus, item longissimum, latissimū, altissimum, plurimum.

Sed hic obseruandum, cum dicatur militare vel vlna longior seu magis longa, nihil aliud dici quam quod sit maior. Si dicit haec vlna est magis breuis, quam illa, nihil aliud dicit quam minor.

3 .Quantitatibus proprie conueniunt relationes, *æquale, inæquale; par, impar*: seu ratione quantitatum res dicuntur æquales vel inæquales, pares vel impares. *Oriuntur igitur e quantitatibus relationes.*

Par de numero, æquale de magnitudine dicitur.

4 .Quantitatum per se nulla est efficacia seu effectio, *ut magnus est. E. vincet. non valet propter hanc regulam.* Admonitio.

Non potest defendi hæc regula, nisi addatur, quantitatum per se & solarum, hoc est, sine qualitate, ut in nummo nõ tantum requiritur bonitas, sed etiam iustum pondus. Nam, teste Aristotele, animalia ex terra nascentia, que magna sunt, fere longiorem habent vitam, quam minora. Idem, animalia que parum sanguinis habent in locis septentrionalibus, minora sunt, eorumq₃ breuior vita est. Idem. Sanguine carentia minus diu viuunt, nisi se tueantur magnitudine. Idem. Magna flamma exstinguit paruam. E. quantitatum est quedam efficacia. Hæc regula refutat eos qui aduersus ictus seu morbos certas figuras de collo suspendunt.

DE PRÆDICAMENTO qualitatis. CAP. VI.

Qualitas est, ex qua res dicitur qualis.

Accipe hic qualitatem specialiter. Nam interdum generaliter usurpatur, & opponitur substantiæ, & comprehendit sub se quantitatem, relationem, &c. Et tum qualitas est duplex, substantialis,

ut ra-

ut rationale, marmoreum, vel accidentales, ut nigrum, album, magnum, paruum. Supra in diuisione predicamentorum.

Species qualitatis sunt quatuor, Διάθεσις ἔξις: φυσικὴ δύναμις ἡ ἀδυναμία: πάθος, παθητικὴ ποιότης: χῆμα ἡ μορφή.

O B I E C T I O.

Obiiciat quis, *Aristoteles figuras mathematicas refert ad quartam speciem qualitatis. E. non sunt quantitates. Respondeo, per distinctionem. Figura, si spectatur ipsum spatium, quod continet illas lineas, e quibus constant, sunt quantitates. Quatenus vero ipsarum figurarum cōformatio, ad quartam qualitatis speciem referenda sunt.*

R E G V L A.

Cum ignoramus genus, utimur duabus speciebus loco generis, ut φυσικὴ δύναμις ἡ ἀδυναμία: πάθος, παθητικὴ ποιότης: χῆμα ἡ μορφή.

D E P R I M A S P E C I E

qualitatis.

Διάθεσις seu affectio est habitus incoatus seu imperfectus. Quare est ἐκίνητος, facile mobilis, ut artes in vestris animis incoatae, virtutes & vitia in animis puerorum nondum corroborata longo usu.

Habitus est, qualitas constans ex consuetudine longa, & exercitatione longa comparata, ideoque est δυσκίνητος,

ab hoc aliquis dicitur doctus, a Ἀγθῆσδ vero aliquis studiosus doctrina vocatur.

Definitio hæc philosophorum tantum convenit habitui acquisito, non infuso a Deo, de quo loquuntur Theologi.

Tum Ἀγθῆσις tum habitus est Corporis, vel Animi.

Corporis, *ut artes mechanica, sutoria, gladiatoria, ars digladiandi. In eo autem exercitatio corporis maiorem vim habet, quam animi.*

Animi est Διανοητικός: vel Voluntarius.

Habitus intellectus genus est Notitia.

Notitia est Certa, vel Incerta.

Certa, *ut sapientia, prudentia, scientia & ars.*

Accipimus hic artem pro bona & utili parte. Si vox generaliter accipiat, dividenda est ars in καλοτεχνίαν & ματαιοτεχνίαν ἢ κηροτεχνίαν, ut magica.

Huc refer divisiones artium.

Notitia incerta est, Opinio, vel Suspicio.

Habitus voluntatis est Bonus, *ut virtus*, vel Malus, *ut vitium.*

DE SECUNDA SPECIE qualitatis.

Naturalis potentia est vis & aptitudo substantiæ, vel subiecti natura insi-

ta, vt sit certarum actionum causa, vt in Orlando naturalis vis est ad componendam harmoniam. In homine aptitudo est loquendi: in sanguine naturalis procliuitas ad letitiam: in ventriculo est vis naturalis vertendi cibum: in epate vis est ex sanguine gignendi spiritus. Huc pertinent iustitia originalis, $\alpha\epsilon\gamma\eta$ naturalis, liberum arbitrium.

Differt a $\Delta\iota\alpha\theta\acute{\epsilon}\sigma\iota\varsigma$. Διαθήσις est acquisita, naturalis potentia non est accersita, sed rei ingenerata. ἀδυναμία φυσική est certæ δυνάμεως defectus innatus, seu est inhabilitas naturalis ad actiones quasdam, vt in homine naturalis ἀδυναμία est non posse volare. Sic natura esse valetudinarium, indocilem, infantem, balbum, surdastrum, cacum, sunt naturales impotentia. Huc pertinet peccatum originis, concupiscentia vitiosa, hoc est, procliuitas ad malum & ineptitudo ad bonum. Ad predicamentum hoc pertinent Musa & Minerva Poetarum. Item omnes vires herbarum. Item omnes naturales consensiones & dissensiones.

DE TERTIA SPECIE

qualuatis.

Patibilis qualitas est, quæ passionem seu affectionem sensui infert, vel ab affectione oritur.

Patibilis intelligendum est actiue, non passiuæ.

Hæc igitur est qualitas, vel Afficiens vel Affecta.

Afficiens quæ afficit sensus, vt dulce.

do afficit gustatum, visum lux & color. Qualitates enim, quæ mouent sensus, sunt ipsa obiecta sensuum, primæ qualitates & secundæ. Sic olfactum afficiunt odores, saporis in sensu gustatus afficiunt gustatum, tactum mouent calor, siccitas, frigiditas & humiditas qualitates primæ, eundem afficiunt, asperum leue, aridum lubricum, graue leue, molle durum, crassum & subtile qualitates secundæ.

O B I E C T I O

Obiiciat quis, Nigredo panni ad primam pertinet speciem qualitatis, non igitur ad tertiam. Respondeo, per distinctionem, quatenus nigredo illa consideratur ut obiectum visus, est patibilis qualitas. Quatenus vero spectatur eius subiectum ut pannus, cui constant inest, eatenus est habitus. Sic tamen quatenus naturalis impressa intelligitur, est naturalis potentia, quatenus vero spectatur motus cordis, est affectus, & huc pertinet. Sic scientia, si eius species consideres, est in predicamento qualitatis, si vero refertur ad simile, est quodammodo relatum.

Qualitates affectæ sunt, quæ ortum habent ab affectione aliqua. Possuntque dici affectiones Durabiles, quia sunt diuturna & permanentes, ut pallor e morbo diuturno, insania e tristitia, stupor ex metu diuturno, iracundia ex ira sæpe iterata. vel $\tau\acute{\alpha}\nu\eta$, quæ sunt Subitæ & repentinæ perturbationes ac immutationes.

Suntque vel Corporis, vel Animi.

Corpo-

Corporis, *ut rubor ex pudore natus.*

Animi, *Letitia, tristitia, spes & metus.*

Affecta qualitates ut habitus, diu permanent, ita ut vix possint tolli, non vero ut Δ & σ & ρ & δ , id est, initia habituum, non sunt durabilia, sed ut subito oriuntur, ita statim evanescent.

DE QUARTA SPECIE, FIGURA & FORMA.

Figura & forma hic intelligitur accidentalis sine exterior, quæ nihil aliud est, quam illa species, quæ in exteriori rei superficie consistit. Nam forma substantialis sine interna, quæ pars est essentis, huc non pertinet.

Distinguntur autem figura & forma sic. Figura proprie de rebus mathematicis dicitur. *Estq; comprehensio literarum vel lineamentorum, quæ ex lineis oriuntur, ut triangulum, quadrangulum, circulus, rotunditas, rectitudo.* Memineris quod supra diximus, *spatium figurarum pertinere ad Categoriã quantitatis, sed ipsam compositionem figurarum & effigiem rerum e quantitibus ortam, huc pertinere.* Forma autem dicitur de rebus naturalibus, siue animatæ sint siue inanimatæ res. *Sed hoc discrimen non observatur.*

Pertinent igitur ad 4 speciem, figuræ omnes mathematicorum, literarum, animantium, formæ fabrilium operum, *ut mensa, navis, currus, cathedra, iannæ, tabula.*

REGULÆ DE QUALITATIBUS.

1. Qualitati inest contrarietas, id est, qualitates sunt sibi inuicem aduersæ, ut caliditas & frigiditas, siccitas & humiditas.

Ramus, ut diximus, contrarietatem soli qualitati conuenire negat, quod quedam substantiæ etiam aduersæ sint, itemq; actiones. Præterea quarte speciei qualitatis proprietas ista non conuenit; figura enim inter se aduersæ non sunt, ipsis Aristotelicis testibus. Nam ubi nulla est actio, nulla potest existere pugna. Iam figurarum nulla per se est efficacia & actio, quia sunt linearum positus.

2. Qualitates recipiunt magis & minus, ut albus potest albior esse albo, eruditus, eruditior erudito. Exemplum quod habet Philippus non conuenit. Calor inquit, in iuuenili corpore iam fortior, iam debilior, amor in adolescentulo iam est ardentior, iam languidior. Nam calor huius non est magis calor, quam illius, & amor huius non est magis amor quam illius, sed ille maior esse potest, hic minor.

Hæc secunda proprietas non valet in abstracto. Nam eruditio Ciceronis non est magis eruditio quam Aristotelis. Definitio enim eruditionis utriq; equaliter conuenit, etsi maior esse potest eruditio Aristotelis, Ciceronis minor. Sic morbus hic non est magis morbus quam ille, at alter difficilior esse potest, & agrotus iam magis, iam minus agrotat. Præterea hæc proprietas etiam actioni & passioni conuenit, conuenit etiam quibusdam relatiuis, ut aliud alio est firmius, vel dissimilius.

3. Multæ relationes oriuntur ex qualitatibus. Nam ratione qualitatuum res dicuntur similes,
vel

vel dissimiles, ut ratione eloquentia Nestor ac Cicero sunt similes, secundum pulcritudinē & deformitatem Nereus & Therfites fuere dissimiles.

DE PRÆDICAMENTO RE-
lationis. CAP. VII.

Haëtenus de Categoriis mere absolutorum, id est, eorum, quæ habent quoddam esse absq; respectu ad aliud. Nunc de Categoria relatorum, id est, eorum, quorum esse totum in respectu ad aliud consistit, scilicet quibus adhæret respectus & relatio.

Vocabula absoluta sunt, quæ per se absque respectu intelliguntur, & definiuntur.

Aristoteles inuertit methodum. Nam qualitatis Categoriã postponit relationi, & sic prædicamenta absoluta a se inuicem diuellit, interpositione Relationis.

Relatiua sunt, quæ per se non collata cum aliis, neq; intelliguntur, neque definiuntur, *ut signum est rei signata signum, esse patris, refertur ad filium.*

Mus rodens panem sacramentalem, non rodit corpus Christi, quia pereuntibus terminis, perit relatio. Muri corpus Christi non est sacramentum, sed hominibus.

Relatum est, quod ad aliud refertur.

Relatio qua refertur.

Aristoteles vocat relata τὴν ἀεὶς ἕ. Quintilianus ad aliquid, Cicero, quæ cum alio conferuntur & affecta. Relationem vero Collationem.

Iris ante diluuium fuit in prædicamento substantiæ, quatenus nubes ista significatur, in qua est. Post diluuium est in prædicamento relationis, quia est signum gratiæ.

Aristotelica appellatio est elliptica, τὴν ἀεὶς ἕ scilicet ἕξορτα ἕνα ἕξιον, id est, ea quæ ad aliquid habent aliquam habitudinem & affectionem. Sic pater & filius relata sunt, paternitas & filiatio relatio est. Interdum tamen confunduntur relatio & relatum per tropum μετανομιᾶς, ut cum Paulus circumcisionem dicit pro circumcisis.

Magnum & paruum non sunt relata, ut Aristoteles inquit, sed aduersa, quia possum definire magnum sine mentione parui, grane sine mentione leuis.

Relata aut sunt Vere talia, aut Quasi. Seu sunt proprie relata, vel per quantam ἡγεῖται ἕξορτα seu, ut in scholis loquuntur, Alia relata sunt secundum esse, alia secundum dici.

Prioris generis sunt quæcunq; hoc ipsum quod sunt, aliorum sunt, id est, quæ neq; esse, neq; intelligi possunt sine ratione alterius, ut domini vis, natura & significatio, nihil aliud est, nisi respectus ad seruum. Discipuli natura in eo consistit, quod refertur ad præceptorem. Similitudinis nihil aliud est esse, quam duorum similitum congruentia. Signi esse nihil aliud est, quam quodammodo habere se ad rem signatam.

Poste-

Posterioris generis relata sunt, quibus adhæret respectus contingens, *id est, talis, ut extra eum per se intelligi possint.* Seu quæcunque hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur. *Talia sunt multa absoluta, ut quædam nomina habituum & affectuum, quæ habent se relative quodammodo ad subiecta.* Seu, quibus adhæret quædam ratio, sed non necessaria, *ut amor inest respectus ad obiectum seu rem amatam. Ira adhæret respectus ad rem, cui irascimur. Fides inuictur obiectum (scilicet mediatorem) quo uisitur, ut promissionis uerbum & Christi obedientiam, spes rem expectatam. Sic scientia est rei scibilibus scientia. Ala est alitis seu alati ala. Sic Aristoteli & eius sectis inter relatina numerantur magnum & paruum, graue & leue, sed hæc proprie aduersa sunt, & per abusionem uocabuli relata dici possunt, seu relatina secundum dici.*

Relata secundum dici continentur in absoluto aliquo prædicamento, *ut scientia in qualitate, secundario uero in prædicamento relationis.*

Relata uero secundum esse: seu uera & mera relata, tantum in categoria relationis ponuntur.

Porro relatorum alia sunt Realia, alia Rationis. Seu ratio est realis uel rationis, *Græce φύσιν & θεόν positione.*

Realia sunt, quæ respectum & ordi-

nem inter se habent sua natura absque omni mentis nostræ cogitatione, *ut pater refertur ad filium sua natura, et si nullius cogitatio accedat.*

Relata rationis sunt, quorū relatio & respectus totus pendet a mente nostra, illa cōferente, *ut dextrum & sinistrum in columna vel domo, relata sunt rationis. In columna enim vel domo nihil dextrum & sinistrum est. Quod vero dextrum & sinistrum in iis statuitur, id fit, quia mihi vel tibi, alia pars ad dextram, alia ad sinistram est.*

Philippus Melanchthon & qui eum sequuntur, rationis relata aliter accipiunt quam nos. Vocant enim rationis relata, quæ cōsilio hominis instituta & ordinata sunt. *Sic limes, dominus, seruus, magistratus, subditus, preceptor, discipulus relata rationis erunt.* Verum hæc omnia nobis sunt relata realia. Nam constituta sunt a iure naturali secundario, & sunt entia realia extra animam.

Omne relatiuum versatur inter duo, quorum alterum vocatur Fundamentum (*quidam vocant terminum a quo*): alterum Terminus (*quidam vocant terminum ad quem.*) Et quidem fundamentum vocatur sæpe Materiale, terminus vero Formale.

Fundamentum est res, a qua oritur
rela-

relatio, seu est subiectum, cui adhaerescit relatum. Dicitur fundamentum, quia in eo fundatur, hoc est, incipit, & illo tantum fundamento nititur relatio. Fundamentum sumitur autem ex categoria substantiae, ut sacramenti fundamentum est elementum panis, vinum, aqua: aut ex quantitate, ut aequalitatis fundamentum est magnitudo: aut ex qualitate, ut similitudinis fundamentum est ars, forma vel virtus. Paternitatis fundamentum est vis generandi, quae qualitas est secundae speciei, vel persona quaedam, quae substantia est. Quorundam fundamentum etiam videtur esse actio, sic actio generandi, paternitatis fundamentum constitui potest.

Terminus est res, ad quam tendit relatio. Interdum petitur ab officio vel causa finali. Interdum ab obiecto (videlicet cum applicatio fuerit) interdum a cognato vel simili (videlicet cum collatio fuerit.) Diciturque relatum.

Formale etiam interdum accipitur pro ipsa relatione. Antea dixi terminum appellari relatum, quia est absolutio seu perfectio relati.

R E G V L A E.

1. Terminus non potest manere sublato fundamento. Accidentium enim nulla est substantia sine subiectis, ut sublata aqua non est baptisimus, sublato pane & vino non est sacramentum.

2. Fundamenta seu materialia saepe possunt manere extinctis relationibus, seu sublato for-

mali seu termino, ut in baptismo tollitur terminus peccati, id est, reatus, manet fundamentum, id est, ipse morbus seu vitiositas contraria legi. Sic lapis altaris in ecclesia manere potest sublata significatione, ut limes est vocabulum relatiuum, eius fundamentum est lapis. Terminus est distinctio agrorum. Legis fundamentum est notitia, terminus obligare ad obedientiam vel pœnam.

3. Cuiuslibet relatiuo respondet suum correlatiuum, ut gratia correlatiuum est fauor, tutoris pupillus, domini seruus.

Correlatum est, cuius comparatione relatum existit, ut gener est correlatiuum socii, Græce dicitur ἀντισπέφον, id est, conuertibile, quia cum suo relato conuertitur.

Correlatum, aut nomine Diuersum a relato, aut Idem.

Diuersum nomine, ut gener & socer, magistratus ciuitas, miles dux, auctor opus.

Idem nomine, ut simile, par, æquale, hospes, frater, soror.

Sed nihil interest siue correlatum dicas relatum, & relatum dicas correlatum. Nam in relationibus mutuum est iter, sicut eadem est via ducens ab urbe Fridbergensi Marpurgum & Marpurgo Fridbergam.

4. Omnia relatiua dicuntur ἀδελφὰ ἀντισπέφοντα, id est, inter se mutuo conuertuntur, seu sunt reciproca, ut reus est qui accusatur ab auctore, & auctor est qui accusat reum. Sensus rem sensibilem sentit, & res sensilis a sensu sentitur. Auctor est operis auctor, & opus

*Opus est effectum auctoris. Miles est ducis miles
 & dux militis. Mæcenas est in gratia Augusti, &
 Augustus fauet Mæcenati.*

5. Relata sunt simul natura, id est, *sunt sibi
 mutua causa & essentia, simul oriuntur & inter-
 eunt.* Posito vno, ponitur & alterum, perempto
 vno perimitur & alterum. (Fundamētum qui-
 dam manet, sed relatio perit.) Hæc regula vera
 est potissimum de relatis veris seu propriis.

6. Relatis inest contrarietas. *Nam relata
 sunt partim consentanea, partim dissentanea. Cō-
 sentanea, cum mutuo se produnt, atq; definienda
 explicāt. Dissentanea sunt, quatenus opponuntur,
 ut pater est. E. non habet filium.*

7. Deniq; recipiunt magis & minus. *Nam
 similis alius alij magis, quam alius similis est. Sed
 hæc proprietas neque omnibus relatis competit, ne-
 que solis.*

Regulæ de iis, quæ pertinent ad prædica- mentum relationis.

1. Omnis vox, quæ ad aliud necessario re-
 fertur, huius categoriæ est, *ut patronus & cliens,
 patronus & libertus in iure, prius & posterius, ho-
 spes, civis, socius, popularis, collega, hostis.*

2. Nomina cognationis & affinitatis, *ut ne-
 pos, neptis, atavus, proavus, viricus prinignus, affi-
 nis sororius, socer gener, socrus nurus, leuirglos,*

3. Nomina cum præpositione, *C O N,*
 composita, *ut commilito, conuictus, contū-
 bernalis, condiscipulus, competitor, cohabitator,
 coniuux.*

4. Signa externa, *ut fasces & magistratus, toga & senator, cucullus & monachus, circulus panni & Iudeus, sceptrum, diadema, laurea, fasces, vexillum, sigillum.*

5. Nomina sexus, *ut mas & foemina.*

6. Nomina contractus, *ut emtor venditor: locator conductor.*

7. Nomina aetatis, *iuuentus senectus, puer adolescens.*

8. Conditionis deniq; nomina, & institutionis, *ut dives pauper, liber servus, ingenuus libertinus, praeceptor discipulus, dominus servus, hera & ancilla.*

9. Omnia dignitatum & officiorum vocabula, *dictator, consul, praetor, quaestor. Officiorum, ut lector, apparitor, carnifex, portitor.*

10. Omnia iuris civilis vocabula, *ut fraus, iniuria, dolus, pactum, promissum, testamentum, hereditas. Contractuum item & obligationum.*

11. Sensuum nomina, *visus, auditus, gustus, tactus, olfactus.*

DE PRÆDICAMENTO actionis. CAP. VIII.

Actio est, secundum quam agere dicimur. *Ad prædicamentum igitur actionis refertur, quicquid agendi significationem habet, ut calefacere est actio ignis in lignum. Docere est actio praeceptoris in discipulum; iustificatio est actio Dei seu applicatio misericordiae propter Christum promissa ad personam credentem.*

Actio primū duplex est, alia Transi-
tiva,

tiua, μεταβατική; alia Intransitiua, seu immanens.

Transitiua est, quæ ab agente in aliud scilicet patiens transit. *Sic calefactio & sectio sunt in patiente.*

Intransitiua est, quæ ab agente in aliud non transit, sed in eo manet, *ut cum anima intelligit se ipsam, cum Deus contemplatur & comprehendit seipsum.*

2. Actionum alia est Naturalis, alia Voluntaria: alia Mixta.

Naturalis est, quæ instinctu naturali accipitur, sine deliberatione aliqua, *ut generatio frugum, motus solis, concoctio cibi.*

Voluntaria est, quæ consilio suscipitur, id est, *cuius causa est voluntas, ut omnes actiones œconomica, politica, theologica & philosophica.*

Estq; duplex Intellectus, *ut disputatio, scriptio, actiones artium, pictio, meditatio, cogitatio, vel Voluntatis. Quæ triplices sunt.*

OEconomica, *ut fouere liberos, pascere, erudire, regere in disciplina.*

Politica, *ut adificare, bellare, dicere sententiam in senatu.*

Ecclesiastica seu Theologica, *omnes Ceremonia, ut Sacramenta, quæ sunt Baptismus & cœna Domini. Sacrificia quæ duplicia, ἱλαστήριον & δὴλοῦσθαι.*

Mixta actio est, quæ partim voluntaria, partim naturalis, *ut peccare. Peccatus enim interdum natura, partim voluntate,*

PROPRIETATES ACTIONIS
due.

Actiioni inest contrarietas, *ut humectatio exsiccationi contraria est, altera alteri.*

Actio suscipit magis & minus, id est, *iam vehemens est, iam remissa, ut iam celeriter scribo, iam tarde, iam eo pedetentim, iam curro.*

DE PRÆDICAMENTO
Passionis. CAP. IX.

Passio est actionis illatio seu effectus ipse. *Ad prædicamentum igitur passionis pertinent omnia, quæ habent significationem patiendi, ut sanari, verberari, doceri. Item sanatio, verberatio, castigatio. Actio enim & passio realiter non differunt, sed ratione tantum, ut castigatio actio & passio est. Actio est, quatenus a præceptore infertur discipulo. Passio est, quatenus a discipulo recipitur.*

Obiiciat quis, *Quæ prædicamentis differunt, realiter differunt. Actiones & passiones prædicamentis differunt. Et realiter differunt.* Assumptionem probo, quia actionis prædicamentum est disiunctum a prædicamento passionis. Respondeo, propositio non est generaliter vera. *Non enim omnia prædicamenta realiter differunt, teste etiam ipso Aristotele cap. 3. Physi.* Ad hoc prædicamentum Aristoteles refert sensus, quod sentire sit pati, visus, auditus, & cæteri sensus sunt

sint passiones, sed meo iudicio hæ sunt mixtæ categoriæ, seu partim actiones, partim passiones. Quatenus visus comprehendit obiectum, actio est, quatenus vero ab obiecto patitur, seu quatenus speciem rei obiectæ intra oculum recipit, passio est.

DE QUANDO PRÆDICAMENTO. CAP. X.

Hoc prædicamentum complectitur omnes voces, quæ sunt temporis notationes, seu quibus in tempore aliquid fieri declaratur, & quibus generis loco dari potest particula infinita, *ut aliquando, nuper, pridem, hyeme, mane, diluculo, meridie, vespere*. Alij malunt hanc categoriam vocare aliquando, seu in tempore. Nam tempus per se consideratum est in quantitate: ita quando erit temporis affectio, secundum quam aliquid fuisse dicitur.

DE PRÆDICAMENTO Vbi. CAP. XI.

Prædicamentum vbi, seu, ut alij malunt, alicubi, est domicilium omnium vocabulorû, quæ significant alicubi esse, *ut domi ruri, Romæ, Marpurgi, in foro*. Huc igitur referuntur omnia, quibus loco generis dari potest particula *alicubi* infinita.

Quid audio, *an igitur tempus & locum his prædicamentis excludis?*

Respondeo, omnino, idq; summa ratione. Cû enim Aristotelis consilium fuerit omnia entia, quæ sunt in rerû natura ad certum domiciliû re-

mittere, in quo acquiescerēt, aliis prædicamentis alia attribuit. His autem duobus dedit notationes temporis & loci, & priori quidem satis expedite omnia vocabula, quæ significant esse in tempore, quibus generis loco attribui potest particula infinita $\pi\acute{o}\tau\epsilon$. Posteriori vero omnia vocabula, quæ significant esse aut versari in loco, quibus generis vice attribui potest particula $\pi\omicron\upsilon$. Iam vero locus ac tēpus, ac quæ sub his continentur, per hæc definiri non possunt. E. alio pertinent, videlicet ad Categoriā quantitatis. Cæterū tribus argumentis probari potest, græca $\pi\acute{o}\tau\epsilon$ & $\pi\omicron\upsilon$ interpretanda esse his particulis *aliquando* & *alicubi* non vero interrogationis *Quando* & *Vbi*, ut Boetius fecit quem Philip. sequitur. *Primum* sumitur ex tono. Nam apud Aristotelem scribitur $\pi\acute{o}\tau\epsilon$, cum interrogatiuum $\pi\omicron\tau\epsilon$ scribi velit. *Secundum* ab auctoritate Dialecticorum, qui hos titulos $\pi\acute{o}\tau\epsilon$ & $\pi\omicron\upsilon$ circumloquuntur his formulis, in tempore, in loco, quæ quid sunt aliud, quam aliquando & alicubi? *Tertium* a communi prædicamentorum natura, quæ est quod in singulis definitionibus genus esse possunt omniū, quæ sub his collocantur. At interrogationes quando & vbi, nullo modo genera esse possunt vllorum vocabulorum. Itaq; non recte vsurpantur pro titulis horum prædicamentorum.

DE PRÆDICAMENTO

Situs. CAP. XII.

Situs significat statum seu positum
corpo-

corporis & partium eius. *Valde vicinum est hoc predicamentum Categoriae Vbi. Nam circumscriptio corporis & locorū eius positio ac situs partium corporis cōiunctus est. Talia sunt accumbere, stare, iacere, supinum esse, capite esse erecto vel inclinato.*

Situs est Naturalis, quem natura ordinavit, *ut caput alio situm est loco, alio crura: vel Voluntarius, qui pendet ab hominum voluntate, ut accumbere.*

DE PRÆDICAMENTO
habitus. CAP. XIII.

Habitus hic significat amictum. *Sed notandum est, non pertinere huc nec materiam nec figuram amictus, sed rationem vestiendi, id est, huc non collocanda sunt, tunica, thorax, calceus, pileus, galea, clypeus, sed calceatum, pileatum, tunicatum, clypeatum, petasatum esse: quemadmodū ad quando & ubi, non referuntur tempus & locus, sed temporeum & locatum esse.*

Hactenus de prædicamentis, quæ complexus est Murmellius his verbis.

*Arbor, sex, seruos feruore refrigerat vstos,
Ruri cras stabo, nec tunicatus ero.*

Item alius hoc disticho.

*Filius Arnolphi stans & calefactus in armis,
In magno campo pugnabat fortiter olim.*

DE POSTPRÆDICAMENTIS.
CAP. XIII.

Postprædicamenta vocant vocabu-

140 M. RODOLPHI GOELENII
lorum aliquot ambiguum enarra-
tionem, quæ doctrinæ prædicamento-
rum subiicitur.

Ea sunt oppositio, prius, simul, mo-
tus, & verbi habere.

DE OPPOSITORVM QVA-
tuor modis.

Sunt enim vel Relata, *pater & filius*: vel
Auerſa, *calor & frigus*; vel Priuantia, *lux & to-
nebra*: vel Contradictoria, *est, & non est*.

DE PRIORIS QVIN-
que modis.

1. Prius secundum tempus: *sic senex iuvene
dicitur prior, in procreatione hominis prius tem-
pore est animatū quam animal, & animal quam
homo*. Et quidem Ramus pronuntiare dubitat,
generalia specialibus in rerū natura esse priora.

2. Prius consecutione nimirum, quod non
confertur ad essentiaē consequentiam, *sic unum
est prius duobus, quia si duo sunt, est unum, non
contra, ubi unum est, duo sunt*. Hoc modo etiam
Ramus ait, generalia sunt priora specialibus, *ut
unum est magis generale & uniuersale, quam duo.
Punctum est magis uniuersale, quam linea; unum
igitur prius est quam duo, & punctum prius quam
linea*.

3. Prius secundum quendam ordinē, *ut in
demonstratiuis sciētis principia sunt priora linea-
rentis. In Grammatica literæ priores syllabis. Syl-
laba priores dictionibus. Sic senatorū alius alio or-
dine*

dine prior. Sic Deus, pater est, id est, persona Deitatis. Huiusmodi consideratio facit absolutionem huius obiectionis. Quae simul sunt natura, ea & in methodo simul sunt, nullumque alio prius est, aut posterius. Species eiusdem generis, ut homo & bestia, sunt natura simul, nec alterum altero prius aut notius est. E. & in methodica tractatione simul sunt, ut proficitur Aristoteles, neque altera species altera est prior aut notior. Respondeo, Est tamen aliqua differentia ordinis, ut in arte speciem hanc illi praeponas. Sic inter duos licentiatos pares aequales, non est quidem prius dignitatis & honoris, sed & tractatus & ordinis: sic cum natura Deus sit aequales filius atque pater, ut filius dicatur secunda persona Deitatis.

4. Prius dicitur, quod est praestabilius & honorabilius, vulgo dicitur prius dignitate, ut prior est consul scriba publico, prior est rex Satrapa. Sic Aristoteles ait, generalia esse honorabilia, quia causam contineant specialium.

5. Quintus & postremus modus prioris, quae mutuo ad se inuicem sequuntur, est quorum vnum alterius quodammodo est causa. Hoc dicitur natura prius, ut vera definitio prior est definito.

Sed hi quinque modi longe rectius ad quatuor reuocantur. Nam secundus ad prius natura pertinet. Prius enim natura est duplex. Alterum Reciprocum, alterum Non reciprocum. Reciprocum, cum mutua est consequutio inter duo. Hic prius illud est, quod alterius causa existit. Sic spiritus sanctus & fides iustificans conuer-

tuntur, in quo enim spiritus sanctus est, in eo etiam est fides, & in quo fides est, ille etiam habet spiritum sanctum, sed fides non est causa spiritus sancti, sed spiritus sanctus fidei. Et si igitur spiritus sanctus non est prior tempore quam fides, ut nec sol prior est sparsione radiorum, tamen natura prior est fide; sic fides & iustificatio tempore simul sunt, sed fides natura prior est iustificatione, quia fides quodammodo causa est iustificationis. Non reciprocum est, cum alterum quidem ad aliud consequitur, sed non contra. Hic prius illud est natura quod consequitur, posterius quod non consequitur.

S I M U L ἄμα.

Duo quælibet sunt simul. 1. καὶ τὸν χρόνον, ut quorum ortus est simul. 2. τῆ φύσεως, ut quæ convertuntur, ita ut alterum alteri non sit causa. Talia sunt relata & correlata ipsorum. Pater enim est filij pater, & filius est patris filius, neq; pater est magis causa filij & filius est patris. Cæterum ut Ramus ait; Relata sunt natura simul dupliciter. Sunt æque nota, nec quicquam in iis notitia prius vel posterius. Quia mutua sunt essentia & mutua sibi causa.

H A B E R E.

Habere multis modis dicitur. Dicitur enim habere, qualitatem, quantitatem, vestem, annulum indigito, pedem, vinum in cantharo, fundum siue domum, mulierem. Ramus hoc postprædicamentum omnium ineptissimum esse ait. Lexicon enim de vocabulorum significationibus
varium

varium & multiplex, & a multis Grammaticis Græce & Latine collectum habemus. Nullus tamen adhuc ineptus fuit, qui tales significatio-
num quifquilias assumeret.

M O T V S.

Motus multifariam dicitur. Est enim motus vel Generatio, vel Corruptio, vel Alteratio, Augmentatio, Diminutio & motus Localis. Sed cum motus reuera idem sit quod actio, etiam species eius ad actionem referendæ sunt.

Hactenus de Inuentione, sequitur doctrina de Dispositione seu iudicio, hoc est, doctrina axiomatis, syllogismi & methodi.

PARTITIONVM DIALECTICARVM

M. RODOLPHI GO-
clenij Professoris Aca-
demici.

LIBER II.

DE DISPOSITIONE.

CAP. I.

DISPOSITIO est altera Dialecticæ pars, quæ res inuentas collocat, vt de iis iudicium fiat. *Hinc $\alpha\epsilon\lambda\lambda\eta\eta$ vulgo dicitur, id est, Indiciaria, vt dicit Taleus.*

Dispositio est Simplex, axiomatis scilicet, vel Composita, syllogismi scilicet & methodi.

Axioma est dispositio argumenti cum argumento, seu termini cum termino, qua aliquid esse, vel non esse iudicatur.

Alias Enuntiatio & Propositio Græce $\alpha\gamma\omega\gamma\alpha\sigma\iota\varsigma$.

Indicii appellationem impugnat Iacobus Schechius in epist. aduersus Ram. itemque Fortunatus Crellius. Sed Ramus genere scilicet pro, specie, iudicium ap-

eii appellatione utitur, metonymicōs pro ipsa dispositione. Disponimus enim ad bene iudicandum scilicet de inuentis. Itaq; hic metonymia est finis pro destinato. Habet pro se Ramus ipsum Cic. & Melanchih. quorū uterq; secutus Stoicos, diuidit Dialecticam in inuentricem & indicatricem.

Axioma est] Philippi definitio tantum vni enunciationum speciei conuenit. Ramus olim sic definiuit. *Enunciatio est dispositio, qua argumentum cum argumento enunciatur.* Hanc Piicator præfert postremæ eiusdem, sed minus recte. Nam enūciatio est, *aut dies est, aut nox est*, & tamen neutra pars enūciationis de altera dicitur & prædicatur. *Si sol ortus est, dies est.* Posterior affirmatur potius cum priore quā de priore. Ideo illa quoque definitio nimis angusta est, id est, cōpetit potius simplici quā compositæ. Sugillat autem in postrema Rami clausulam, non tātum esse (*ut cælum est*) sed etiam hoc est, illud vel tale enunciatione iudicetur. (*ut cælum est supra*). Sed hoc est nodum scilicet in scirpo quarere. Verbo enim esse generaliter utitur, cum ens sit terminus transcendens, & modi essendi sunt multi, *ut homo scilicet ὑπερλιχῶς substanti- lity. Hic homo est asinus scilicet καὶ ποιότητι seu metaphorice. Hic homo est magnus καὶ ποσότητι.* Neq; hæc Aristotelis satis rotunda est; *Propositio est oratio perfecta verum aut falsum declarans.* Affirmatio enim & negatio affectiones sunt enunciationis propriores & cognatiores formæ eius, quam veritas & falsitas materiæ: imo quia affirmatio est partiū enuntiationis propositio. Ne-

gatio vero partium diuisio, videntur dare essentiam enuntiationi, vt ita pro ipsa forma haberi possint. Præterea affirmatio & negatio priores sunt natura, quam veritas & falsitas, vt *subiectum prius est adiuncto*. Nam veritas & falsitas inest affirmationi & negationi tanquam subiecto, hoc est, enuntiatum affirmatum est verum vel falsum. Negatum enuntiatum est verum, vel falsum.

DE PARTIBVS ENUNTIATIONIS. CAP. II.

Partes enuntiationis sunt Antecedens, & Consequens. Vulgo propositionis termini Græce ὅροι, & extrema Græce ἄκρα. *Aristoteles 1. cap. prio. 1.*

Terminus est, in quem propositio resoluitur.

Estq; Ἠγεύμενος, vel Ὑποκείμενος.

Hæ partes vinculo seu copula coniunguntur.

Cum dico, *Cicero est*. Hic Aristotelici vocant est, est secundi adjacentis. *Cicero est mortuus*, hic vocant est, est tertij adjacentis. Hinc eorum regula; *Ab est tertij adjacentis ad est secundi adjacentis valet consecutio, vt si Augustus est Electior, certe erit*. Ramus sic diceret; *Si subiectum cum adiuncto est, profecto subiectum erit*. Vocant etiam est tertij adiecti additamentum ad prædicatum, ἄνωγειν ἡγεύμενος, vt *Deus est iustus*.

Vincu-

Vinculum istud est Verbi, vel Coniunctionis.

Estq; modo Expressum, *ut aqua est humida*: modo Intellectum, *ut aqua humida est*.

Vinculum coniunctionis est, nota coniunctionis Grammatica, vel particula huic æquiualeas, *ut talis, tantus, quantus*. *Talis erat populus, qualis est Sacerdos*.

Aristorelici partes enuntiationis faciūt duas *nomen & verbum*, quod vulgo dicunt *subiectum & prædicatum*, *suppositum & appositum*. Quid hic desiderem, attendite. Primum, verbū non semper tenet locum prædicati, sæpe enim nomen prædicatum est, *ut homo est animans*. Deinde in modificatis, quas vocant modos, modo nomen est, modo verbum, modo aduerbium, *ut Contingit hominem ditescere, contingens homo ditescit, & contingenter est hominem ditescere*. Subiecti & prædicati appellationes rectius simplicium enuntiationum, quam compositarū partibus tribuuntur. Cum enim dico, *cælum est serenum*, prædicatur serenitas de subiecto cælo, cum dico, *si cælum erit serenum, proficiſcar*, consequens enuntiatuſ affirmate cum antecedente.

O B I E C T I O.

Obiiciat aliquis; *ne quidem partitio illa, qua distinguuntur partes enuntiationis vocibus antecedentis & consequentis, bona est, quia & parti-*

tibus *sylogismi conuenit*. Respondeo, aliter accipi voces istas in doctrina syllogistica, aliter in axiomatica. *Itaq; vocabula tantum utriq; doctrinae esse communia, non uero rem ipsam.*

Porro. Terminus est Simplex interdum: interdum uero Multifarius, seu pluribus uocibus, tanquam partibus cōstans. *Hinc obseruatio Philippica; Tam subiecto, quam prædicato additur descriptio seu determinatio aliqua: ut panis cœnae est corpus Christi, quod pro nobis traditur, est determinatio & appendix prædicati, Græceq; uocatur ἐπιπροσθητικὸν ἀπὸ τοῦ ἀποστόλου ad prædicatum. Fides mortua non iustificat; hic mortua est subiecti pars. Mors est mala per se, hic per se est determinatio prædicati.*

Intellectum] *ut hoc fac & uives. Irascimini & nolite peccare. Item, Fide uiris, flebis, thesauris fide, dolebis. Cum dico, Deus est, reuera existit: Copula inest uerbo, ut sensus sit, Deus reuera est ens.*

DE AXIOMATE AFFIRMANTE & NEGANTE. CAP. III.

Axioma est Affirmans, uel Negans. Aristotelici diuidunt affirmantem in Finitam & in Infinitam.

Finitam uocant, quæ certum quippiam enuntiat, *ut heretici sunt astuti.*

Infinitam, quæ incertum & indetermi-

terminatum enuntiat, *ut heretici non sunt astuti.*

Affirmans est, cuius Vinculum affirmatur, *ut Verres est fur, non necessario. Homerus est cecus.*

Negans contra, cuius vinculum negatur, *ut nulla calamitas sola. Verres non est fur necessario. Non si sapiens est, miser est.*

Affirmans etiam sic defini potest, *que assenerat aliquid esse.* Negans contra, *que assenerat aliquid non esse.* Philippus definit affirmantem, *que assenerat aliquid adesse seu inesse subiecto.* Sed hæc definitio conuenit tantum propositioni simplici.

Cæterum in negatiua propositione vinculum negatur modo Explicite, modo Implicite.

Explicite cum particula negans proxime præcedit vinculum seu copulam, *ut Coruus non est albus.*

Implicite cum particula negandi, inest signo, quod additur subiecto, *ut nulla fides fronti.*

Probe hic obseruandū, ne fiat elenchus propositionis affirmatæ, vel negatæ. Particula *ne* negatiua sit conuenienti loco posita, ubi reuera distrahit. Hæc affirmans est, *Odi sapientem qui sibi ipsi non sapit.* Item, *rei non bona consuetudo pessima est.* Hic enim nega-

rio est addita parti, vel determinationi subiecti. Illic vero negatio additur determinationi prædicati. Atq; ita in neutra propositione negatio spargitur in copulam. Hæc est negans, *hic vir non est malus*. Negans item est, *Philosophia, quæ statuit summum bonum esse voluptatem, non est vera*. Affirmans vero est, *Philosophia, quæ voluptatem non statuit summum bonum, est vera*. Hic est affirmatio, quia particula negans non remouet prædicatum a subiecto, nam non est conuenienti loco posita, sed inserta est descriptioni seu determinationi subiecti.

Hinc est enuntiatorum contradictio, quæ est eiusdem axiomatis affirmatio & negatio, *ut ferrum sit pulcrum usu; ferrum non sit pulcrum usu*.

R E G V L A.

Contradicentes propositiones simul veræ esse non possunt. At falsæ esse possunt.

Consectarium affirmationis, & negationis est contradictio, cum vna eademq; res affirmatur simul & negatur. Quidam ex Aristotelicis ita tractant, vt tantum simplicibus propositionibus accidat, sed error hic manifestus est, cum etiam compositæ enuntiationi contradicatur, *ut si fortuna volet, fies de Rhetore consul*.

DE AXIOMATE VERO & falso. CAP. IIII.

Deinde axioma est, verum vel falsum.

Verum est, quod pronuntiat, uti res est: seu est affirmatio cum re consentiens.

Falsum contra.

Utrunq; est, Necessarium, vel Contingens.

Necessarium est, quod aliter se habere non potest. *Aristoteli ἀναγκάσιον.*

Contingens est, quod contingit se aliter habere.

Necessario verum est, quod semper verum est, ut homo est animal. Socrates est homo. Istud affirmatum dicitur ab Aristotele καὶ παντός, id est, de omni vel omnino verum. Corvus est niger, olor est albus.

Necessario falsum est, quod semper falsum est, ut Socrates est leo, homo non est animal. Dicitur etiam impossibile, quia nunquam verum esse potest, Græce καὶ μηδέποτε.

Contingenter falsum est, quod sic falsum est, ut aliquando possit esse verum, ut audentes fortuna iuvat, Cras pluet, Græce ἐπιδέχεται.

Aristotelici plerunq; definiunt veram propositionem, quæ cum re consentit. Intellige, ut consentaneum argumentum consentit cum re quam arguit, ut nix est alba; sic verum enuntiati consentit cum re quam pronuntiat. In subdivisione veri in necessariū & contingens, Ramus offendit in legem reciprocationis, cum verū duntaxat dixit in necessariū & contingens. Affectio enim no-

cessitatis contingenti etiam falso conuenit.

O B I E C T I O.

Sed obiiciat aliquis, video axioma, *verū contingens & falsum contingens, esse unum & idem, cum exempla vero ubiq³ sint eadem, itaq³ distinctionem esse nullam.* Respondeo, *Enuntiatum verum & falsum, contingens subiecto quidem unum sunt, sed non respectu eodem, quia ἄλλοτε, id est, tempore differunt. Hodie enim audentem fortuna inuenat, sed cras inuabit fortasse, hodie non inuit.* Definitio necessario veri Philippica aliquid dicit non omnia. Hæc enim necessaria, *homo non est asinus*, & tamen in ea de specie, neq; genus, neq; differentia, neq; proprium, neq; tota definitio prædicatur. Conuenit igitur Philippica tantum affirmato axioma. Intellige autē in necessario vero non tantū coniungi consentanea, quæ nullo modo a se disiungi possunt, sed etiam dissentanea, quæ nulla ratione coniungi possunt. Idem iudicium esto de impossibili. Apud Philippum etiam conuenit tantum affirmato, cum nimirum iungantur dissentanea. Sed ista etiam impossibilis est, *homo non est animal*, & tamen iunguntur pugnantia aut species disparatæ. Intellige igitur in impossibili connecti ea, quæ naturæ ratio connecti non patitur; aut eā disiungi, quæ nulla vi natura disiungi permittit. Postremo noua hic lis Ramo mouetur a Scribonio in triumpho suo, ubi cōtra, & Aristotelis, & Philippi, & Rami, imo omniū logicorū sententiā disputat, has propositiones, *Paris rapuit Helenā: David percussit Uriam*, non esse contingentes,

gentes, sed necessarias, hoc argumento quod præterita mutari non possint. Sed propositio illa, *Paris rapuit Helenam*, est præterita. E. non potest mutari. Hic ne discentes errore implicentur, sciant necessarium esse tale absolute: vel ex *1. cor. 13. 11.* Necessarium absolute est simpliciter: & sua natura immutabile, *ut Deus est iustus. Triangulum habet tres angulos. Bis quatuor sunt octo.* Adhunc gradum pertinent propositiones de essentia & proprietatibus Dei, *ut Ebr. 6. Fieri non potest ut mentiatur Deus. & 2. Tim. 2. Deus negare seipsum non potest.* Necessarium hypotheticum est, quando opposito aliquo, aliud non potest non consequi, *ut vel Socrates vel Cleon veniet, quia ita scilicet pactum est alterutrum venturum.*

D I V I S I O.

Necessarium conditionale est, necessitate Cōsecutionis, *ut Deus resuscitabit mortuos, eosq; indicabit. Aneas vicit Turnum* vel Contradictionis, *ut tu iam scribis.* Nam decretum Dei motum est necessario verum, & facta præterita immutabilia sunt, & quidlibet quod est, quando est, necessario est. Sed necessitas ex hypothesi non pugnat cum contingencia, & neminem cogit. Reuera igitur & per se contingentes istæ sunt; *Julius vicit Pompeium. Aneas vicit Turnum, tu iam scribis. Contingit enim te scribere, & contingit Aneam vicisse.* Ac consideratur hic, quid necessario insit subiecto, quid mutabiliter, & cuiusmodi sit rerum con-

iunctio seu nexus, aut disiunctio. Quare etsi postquam ita acciderint, mutari non possint, & sint manifeste vera, tamen euentus habet aliã causam, quæ poterat ex natura sua aliter agere. Sic *hec, Paris rapuit Helenam* non quodammodo necessaria est, & tamẽ contingens, quia aliter fieri potuisset, causa euentum gubernans aliter esse potuit, & constat ex iis, quæ coniungi & disiungi absq; villo incommodo possunt. *Virgo hec est Dea* necessitate ex $\nu\alpha\theta\eta\sigma\delta$, quod ponatur esse Dea vel homo, non autem homo sit. Interim & ipsa cõtingens est extra illam $\nu\alpha\theta\eta\sigma\tau\upsilon$, quia potuisset esse spectrum diabolicum.

Aut enim est propositio necessaria propter decretum, aut propter causas in actu positas, quæ non mutantur, cum tamen mutari potuissent, *vt necesse est hæreses esse, quia in multis ingenis magna est petulantia, quæ tamen franare petulantiam possunt*, aut necessaria est, quia contradictoria falsa est.

O B I E C T I O.

At dixeris, *non absurdum est, idem & necessarium esse & contingens*. Respondeo, Non est absurdum diuersarum causarum respectu, vt diuinæ & secundarum, *Iacobi filij Iosephum fratrem vendiderunt necessitate ex $\nu\alpha\theta\eta\sigma\delta$, id est, respectu decreti diuini moti, & contingenter respectu cause secunda contingenter agentis, id est, voluntatis in manu, unde potuerunt non vendere, cum natura apti essent ad contrarium agendum, & venundatum redimere potuissent. Christus mortuus est contingenter, si naturam eius spectes, quia fuit prædictus*
morta-

mortali corpore, Necessario vero; si ad patris ordinationem immutabilem cōscendas. Lapsus est Adam contingēter, quia aliter ex sua natura potuisset agere; Necessario, quia quæ noscitur Deus & prouidet futura, ea necessario eueniunt. Vestis mea dilacerata est contingenter ratione materia, vestis enim scindi potuit aut non scindi. Quod si illa vera ponatur conditionali necessitate, necessaria est. Quia quod est, quando est, necesse est esse, ne fiat implicatio contradictionis. Sic hæc; Quidam homines sunt docti, et si hypothetica necessitate necessaria sit, tamen contingens est, cum non sit necessaria partium connectio. Quid multa? Quando res causa est præteriti, vel præsentis temporis, tum necesse est ipsam esse. Ex hac autem hypothetica necessitate, non potest absoluta inferri necessitas & contingentia negari, cum id, quod causa temporis est, potuerit etiam non esse. Nec vero sequitur illatio Scribonij, David percussit Goliath. Hæc certe manifeste quoq; vera est. E. est necessaria re ipsa. Consequentia enim & contradictio tantam habent vim, ut iis non tantum necellarium, sed etiam contingens, hoc est, quod inconstans & immutabile est per se, persuadeatur dubitātibus. Neque mouet nos ista obiectio, contingens est quod ita verum est, ut aliquando possit esse falsum. At vero hæc, David percussit Goliath, nunquam potest esse falsa. E. non est contingens. Respondeo, ad propositionem, particulam aliquando esse indefiniti temporis & significare præsens, præteritum & futurum, ut intelligas contingens

esse etiam, quod ita verum est, ut aliquando potuerit esse falsum. Alioquin enim non satis distingui posset a necessario $\kappa\tau\ \pi\alpha\nu\tau\acute{o}\varsigma$. Sed vera sententiæ colligamus argumenta. 1. Si hæc, *David percussit Goliath*, non est contingens, erit omnino necessaria. At non hoc. Nam $\kappa\tau\ \pi\alpha\nu\tau\acute{o}\varsigma$ Aristotelis non est, quod aliquando inest, aliquando veronon. E. nec illud. Ut igitur ad huius (*Socrates est homo*) necessitatem summam non tantum requiritur, ut hodie & cras sit homo, sed & heri homo fuerit; sic ad huius, *David percussit Goliath*, necessitatem absolutam requiritur non tantum, quod hodie vel cras verum sit, sed etiam antequam res fieret, necessitatis causam haberet. Breuiter necessarium absolutum est omnium temporum, præsentis, præteriti & futuri. 2. Res diiudicantur tales, vel tales natura sua. Atq; hæc, *David stuprauit Bethsebam*, *Aeneas vicit Turnum* est natura sua contingens. E. recte dicitur. 3. Verum & falsum accidunt enuntiationi propter res, quales enim res, talis tribuitur ei veritas, seu orationes veræ sunt ut res & propter res; sed res hæc contingens, seu habet se contingenter. E. & prædicatio ipsa est contingens. 4. Quales sunt antecedentes causæ, talis est veritas. Euentus causa autem istic fuit libera & contingens. E. & veritas euentus talis. Deniq; cum inter antecedens & consequens est nexus essentialis, dicitur propositio necessaria. E. cum accidentaria fortuita, & mutabilis est coniunctio, dicitur contingens. Hic autem (*Aeneas vicit Turnum*)

nexus

nexum accidentarium quis non videt? Vincere enim & non vicisse extra substantiã sunt *Æneæ*.

Ex his omnibus apparet, contingentiam esse præsentium, præteritorum & futurorum, & necessarium conditionale contingenti non necessario repugnat. Concludo igitur totam disputationem, ac contingens enuntiatum definio aut declaro sic. *Contingens est, cuius veritas non est omnium temporum, cum contingens res sua natura possit esse vel non esse*, hoc aut alio modo haberi, in vtram vis partem fieri, & priusquam fiat impediri. *David cum Bethseba commisit adulterium*, hoc sua natura, origine, & causa non est necessarium, sed reuera contingens & mutabile, id est, aliter haberi poterat. Nam fieri oppositum, antequam euenit, impossibile non fuisset. Verum quod sic euenit non mutatur. Ideoq; necessaria dicitur necessitate conditionali, seu consequenti.

Cæterum meminerint etiam discētes, Aristoteles Triplex facere Contingens.

1. Ὡς ἔστι τὸ πολὺ, seu χεῖρα παντός, id est, vt plurimū contingens, quo res dicuntur plurimum euenire, *vt manuum agilior est dextra*.

2. Ὑποτέρωτερον, seu contingens ex æquo, quo res dicuntur euenire, non vt plurimum. nec raro, sed pro re nata, *vt diuites sunt auari*.

3. Rarum, quo res raro eueniunt, *ut fodiens agrum inuenit thesaurum.*

Atq; hoc est Κατὰ φύσιν, *ut cum causas habet per se, ut sunt rara coniunctiones corporum caelestium.* vel Παρὰ φύσιν cum sit extraordinarium, *ut monstrosi partuum conceptus.*

O B I E C T I O.

Obiectio hictalis esse potest; *Pax non est bellum, propositio καὶ παντός est, quia bellum de pace omni semper negatur. Itaq; καὶ παντός non est astringendum ad affirmantia.* Respondeo, Necessaria affirmantia ab Aristotele dici καὶ παντός κατ' ἐξοχὴν honorario nomine, quia affirmantia cum doceantur, & ars debet constare ex enuntiatis affirmatis, præstant ergo negantibus, quæ dedecent.

DE AXIOMATE HOMOGENEO & HETEROGENEO. CAP. V.

Porro axioma est Homogeneum, vel Heterogeneum. *Philippus vocat essentialem predicationem, itemq; causam. Aristoteles κατ' αὐτὸ.*

Homogeneum est, cum partes inter se sunt essentielles.

Estq; tale Absolute, vel Quodammodo. *Aristoteles vocat κατ' αὐτὸ.*

Heterogeneum contra, cum partes nõ sunt essentielles, ut cum opposita de oppositis negantur, *ut cornus non est albus,*

bus, aper non est ceruus, peccatum non est substantia.

Corpora homogenea sunt, quãdo partes habent eandẽ naturã & appellationẽ cum toto, *ut qualibet pars aqua est aqua, qualibet pars aeris est aer.* Heterogenea sunt, in quibus partes non retinent appellationem totius, *ut corpora animalium sunt heterogenea, id est, sunt ex maxima partium varietate conflata.*

Absolute, ut cum genus de sua specie, forma de suo formato, adiunctum de proprio subiecto dicitur, ut homo est animal, homo est rationalis, homo aptus est ad loquendum. In his consequens ita antecedenti inest, ut ad eius essentiam pertineat, neq; ab eo remoueri sine incommodo eius substantiã possit. Summatim si definitio de definito, vel pars aliqua definitionis prædicatur, axioma est καὶ αὐτὸ. *Quodammodo, ut cum adiunctum inseparabile commune attribuitur, Æthiops est niger, coruus est niger, cygnus est albus. Ebrietas est pernitiõsa corpori. Quærat aliquis, cur non vocas hæc homogeneas absolute. Respondeo, quia nigredo non constituit naturam subiecti sui, ut Æthiõpis.* Ad has igitur differentias scilicet homogeneas absolute, & determinate seu quodammodo referendi sunt, 4 modi dicẽdi per se, quos constituit Aristoteles in *analyt. poster. de quibus vide Dial. Philip. lib. 3. & Ramum in scholis ubi explicat καὶ πάντες, καὶ αὐτὸ & καὶ ὅλα πρὸς τὸν.*

DE AXIOMATE RECIPROCO
 & non reciproco. CAP. VI.

Deniq; axioma est vel Reciprocum, vel non Reciprocum.

Axioma reciprocum est, cuius partes inter se conuertuntur, seu cuius partes retro vicissim commeāt. *Aristoteles vocat κατ' ἀλλήλους, ut ensis est gladius, & gladius est ensis. Homo est animal rationale, & quoddam quod est rationale, est animal. Leo non est lupus, & lupus non est leo. Quadam creatura est spiritus, & quidam spiritus est creatura. Christus est ubiq; & quoddam quod est ubiq;, est Christus. Sceckio quem hic sequor etiam hæc reciproca est, Christus est ubiq;. Aliquid enim quod est ubiq;, Christus est, nec dissentit simul Simon Simonius multo ante Sceckiu, ubi pag. 145. ait, Prædicatio quæ est inter genus & speciem, reciproca censei potest, ut homo est animal, conuersa est, quoddam animal est homo: Indirectum enim prædicatum animal, non accipitur vniuersaliter, sed particulariter, homo est animal scilicet quoddam.*

Reciproco subiicitur κατ' ὅλας τῶντων, quod reciprocū dicitur κατ' ἕξοχην.

Axioma κατ' ὅλας τῶντων, seu vniuersaliter primum est, quod de omni dicitur primo ita, vt nulli insit prius. *Itaq; hic termini sunt æquales, seu pares inter se, & concurrunt omnes necessitatis gradus inter se, vt Deus est æternus & infinitus, κατ' ὅλας τῶντων est, æternitas enim inest Deo, κατ' παντὸς, qui omni personæ & semper: per se κατ' αὐτό, quia essentialiter & definitiue.*

Vni-

Vniuersaliter primo, quia Deus primum est eternitatis & infinitatis subiectū. Item, habere tres angulos duobus rectis aequales, dicitur de duabus rectis ad idem tertia punctum consistentibus. Primum (ut sit linea $\alpha\beta$ ad cuius punctum δ consistent duae rectae $\epsilon\delta$ & $\zeta\delta$ de triangulo posterioris, de unaquaq; specie trianguli postremū. Itaq; hoc enūtiatū, triangulus habet tres angulos duobus rectis pares, est quidem $\kappa\epsilon\theta$ παντός, sed nō $\kappa\epsilon\theta$ ὅλων $\omega\epsilon\theta\tau\omicron\nu$, quia consequens non dicitur primum de isto antecedente, sed de alio, videlicet duabus rectis ad idem punctum tertiae lineae consistentibus. Quare $\kappa\epsilon\theta$ ὅλων $\omega\epsilon\theta\tau\omicron\nu$ est hac, duae rectae ad idem tertia punctum consistentes habent tres angulos duobus rectis pares. Item homo est rationis particeps, propositio est $\kappa\epsilon\theta$ ὅλων $\omega\epsilon\theta\tau\omicron\nu$. Nā rationis participem esse, omni homini per se & primum conuenit. Cato est rationis particeps, non est $\kappa\epsilon\theta$ ὅλων $\omega\epsilon\theta\tau\omicron\nu$. Nam rationis participem esse omni homini per se & primum conuenit. Est enim rationis particeps, non quia Cato, sed quia homo. Itaq; rationis participem esse conuenit Catoni secundo loco, id est, per hominem. Animal sentit $\kappa\epsilon\theta$ ὅλων $\omega\epsilon\theta\tau\omicron\nu$ est. Animal enim facultatis sentiendi primum subiectum est. Homo sentit non est $\kappa\epsilon\theta$ ὅλων $\omega\epsilon\theta\tau\omicron\nu$, quia de homine non dicitur primo sentire, homo enim sentit, non quatenus homo est, sed quatenus est animal.

Reciprocum] *Intellige hic generalia generaliter, specialia specialiter conuerti, ut omnis homo est capax disciplina. Quicquid non est capax disciplina non est homo. Quadam bilis est flaua, & quiddam quod flauum est, bilis est.*

Καθ' ὅλας ἀεὶ τὸν] *Ab Aristotelicis saepe etiam dicitur immediatū, Grace ἀμισον. Sed obseruandum est, non omne immediatū axioma esse καθ' ὅλας ἀεὶ τὸν. Quod ut intelligatur, proponere placet Aristotelem diuisionem propositionis in mediatā & immediatam. Immediata propositio respectu causae est, inter cuius terminos non interiacet alius, qui vel huic vel illi coniunctus propositionem priorem constituere queat. Aristoteles vocat indemonstrabilem, ut homo est rationis capax. Cur enim homo sit capax rationis, nulla causa potest afferri. Quemadmodum etiam, cur sit homo, sed huius, homo est docilis, causa reddi potest, docilis enim est, quia est rationis capax: seu homo est docilis, quia quod rationis capax est, docile est. Immediata, ratione subiecti est, inter cuius extrema nullum subiectum interiacet, quod prius predicato subiecti queat, ut homo est docilis. Quamuis enim hominem esse docilem habeat causam videlicet rationem & mentem, a qua proficiscitur, tamen nullum subiectum reperiri potest, quod prius docilitatem recipiat, quam homo. Mediata, est ubi remotius consequens tribuitur antecedenti, ut Plato est animal. Plato inquam est animal per medium homo. Meminerunt Aristotelici & hic propositionis reduplicatiua, de qua quia acriter in Sceckium & Simonium disputatum est, etiam adolescentes monebimus, ut id obseruent. Interpretes Aristotelis hic multa commentantur de propositione determinata, cui subicitur propositio reduplicatiua, eius nota sunt, quae, quatenus, quia, in quantum, ut Christus quia homo, est passus. Homo quia homo, doctrina capax est, id est,*

docili-

docilitas homini, qua homo, inest. Homo dormit, quia animal. Animal, quia animal vigilat aut dormit. Homo caducus, quatenus est compositus ex materia, hic proprium subiectum denotatur.

DE AXIOMATE SIMPLICI
& composito. CAP. VII.

Propositio Simplex, vulgo categorica est: vel Composita, vulgo hypothetica.

Simplex est, qua vnica sententia enuntiatur, verbiq; vinculo continetur, Græce dicitur ἀπλή.

Partes eius peculiaribus nominibus nominari solent Subiectum, & Prædicatum.

Subiectum est, de quo aliquid dicitur.

Prædicatum, quod de aliquo dicit.

Hypothetica] *uulose vocatur hypothetica. Nam etsi hæc vox conditionalis seu connexæ & disiunctæ conueniat, copulata tamen non conuenit, hic enim nulla est συνθεσις, nulla conditio.*

Aristotelici simplicem diuidunt in puram, & modificatam. Puram vocant, quæ absolute enuntiat sine modo, ut *homo peccat*. Modificatam vocant, cum modus veritatis vel falsitatis exprimitur, ut *homo peccat cōtingenter, hominem esse bestiam impossibile est*. Modificata enuntiat quo modo aliquid sit verū vel falsum. Modum

definiunt expressionem materiæ propositionis, & faciunt quatuor modos. Contingens seu fortuitum, possibile, necessarium, impossibile.

DE AXIOMATE VNIVERSALI & SPECIALI. CAP. VIII.

Propositio simplex aut est Vniuersalis, aut Specialis.

Vniuersalis est, cum commune consequens prædicatur generaliter de communi antecedente.

REGULA CONTRADICTIONIS.

Generalium contradicentium non semper altera est falsa, altera vera, sed cum contingentium, tum non contingentium, vtraque pars falsa esse potest, *vt omne animal est rationale, Nullum animal est rationale. Omnia poma sunt flaua, & nulla poma sunt flaua.*

(:Aristorelici diuidunt in vniuersalem, particularem, indefinitam & singularem, aut enim vniuerse de omnibus, vel nullis, aut ex parte de quibusdam, vel vno enuntiatur. Sed nos particularem & singularem vt species, sub speciali comprehendimus; at indefinitam vniuersali subiicimus. Vocant autem indefinitam, cum subiecto non additum est signum vniuersale, vel particulare, *vt Dialectica est ars*, hæc reuera est vniuersalis. Sæpe tamé tropice indefinita æquipollet particulari; *Aulici sunt impij*. Aristoteles vocat ἀδιόριστοι.)

Generalium contradicentium] Scribonius hic nodum in scirpo quærit, cum ait, plane se ignorare, an recte hoc doceatur a P. Ramo. Sed dubitationi hic prorsus nullus relictus est locus, quod enim huius cōtradictionis generalis nullum vsum esse asserit, in eo fallitur. Ait vsum differendi, aliam contradicendi rationem in generalibus enuntiationibus non admittit, quam hanc specialem, *Omne animal est rationale, non omne animal est rationale*. Verum philosophorum disputationes manifeste eum refutant. Inquiunt philosophi physici; *Omnia corpora sublunaria constant ex quatuor elementis*, Cardanus, *Nulla corpora sublunaria constant ex elementis quatuor*. Veteres philosophi aiunt, *Omne sydus est animatum*, recentiores contradicunt generaliter, *nullum sydus est animatum*. Epicurus ait, *Omniū hominum anima est mortalis*. Christianus vero contradicit, *nullius hominis anima est mortalis*. Præter hunc in differendo vsum generalis contradictionis contra Scribonium vtor 2. argumentis. Contradictio est eiusdem rei alicuius subiectæ affirmatio pariter & negatio, cum tu dicis, *omnia poma sunt flava*, ego vero contra, *Nullum ex his pomum est flavum*, hic eiusdem rei subiectæ, vt pomorum istorum, affirmatio est pariter & negatio. E. hic est contradictio. 2. Si generalis contradictio nulla est, nulla hæc erit quoq; , *Virtus est finis hominis, Virtus non est finis hominis*, Indefinitæ enim hæ sunt æquipollentes vniuersali. Iam vero reuera hæc contradictio est, *Virtus est finis*

hominis, & virtus non est finis hominis, eaq; non est specialis vt sensus sit, Omnis virtus est finis hominis, Non omnis virtus est finis hominis, nulla virtus est finis hominis. E. generalis contradictio non est repudianda. 2 Breuius sic. *Iustitia est virtus, est generalis affirmatiua, huius contradictio iustitia non est virtus, est generalis negatiua.* E. affirmanti generali contradici potest per negationem generalem.

Specialis est, cum prædicatum de quodam subiecto dicitur.

REGVLA IVDICII.

Specialium contradicentium semper altera pars vera altera falsa, *vt Petrus est homo & Petrus non est homo.*

Specialis est Particularis, vel Singularis.

Particularis est, cum commune prædicatum de subiecto dicitur particulariter, *vt quidam homines sunt docti, aliquid est ignoscendum.* Huic contradicuntur, nihil est ignoscendum.

Propria enuntiatio est, cum prædicatum de subiecto singulari dicitur, *vt Cicero est orator, huic simplici contradictioni contradicuntur, Cicero non est Orator.*

Disputatur hic a quibusdam, an contradictio sit λογική, cum vniuersali affirmatæ contradicuntur particulariter affirmatiue, *vt omnia cerasa sunt*

sunt dulcia, quaedam cerasa sunt dulcia. Respondeo, Non est contradictio, nisi per concomitantiam quandam, hæc enim est contradictio, *Omnia cerasa sunt dulcia, Non omnia cerasa sunt dulcia, seu quaedam non sunt dulcia.* Iam si quædam nō sunt dulcia, sequitur hoc quædam tantum esse dulcia. Argumentum contra eiusmodi, &c. Axiomatum contradictio est, quando idem axioma affirmatur & negatur. Cum dico, *omnia cerasa sunt dulcia, quaedam cerasa sunt dulcia,* utrumq; axioma affirmo, non igitur est contradictio. Præterea si illatio seu conclusio spectetur, non pugnant, & eatenus dicuntur subalternæ, *ut omnis homo mendax.* E. etiam quidā. Ad extremum quidam ex Aristotelicis docent subcontrariam oppositionem ita, ut asserant utramq; enuntiationem esse veram, *ut quidam homines sunt pij, quidam non sunt pij.* Non intelligitur utrobiq; idem subiectū; affirmata enim de aliis hominibus, negata de aliis loquitur. E. hic non est contradictio. Tum vero demum contradictio erit, si dicantur quidam homines esse pij, & illi ipsi quidam non esse pij.

DE AXIOMATE COM-
posito. CAP. IX.

Composita propositio est, qua sententia multiplex vinculo coniunctionis enuntiatur. *Vinculo enim coniunctionis affirmato & negato affirmatur & negatur, ut & genus & formam regina pecunia donat,* Contra-

dictio, *Non est genus est formam regina pecunia donat.*

(: Supra dixi, hyporheticam non recte dici, quia ex lege *καθ' ὅλην τὴν ἐξήγησιν* generalia etiam generalibus vocibus sunt explicanda:)

Coniunctionis vinculo] Per coniunctionem non intellige tantum Grammaticam, sed etiam ei æquipollentem, *talis qualis: tanto quanto: tot quot: tam quam; ut si.* Si ita quispiam obiiciat, *banc esse compositam, ubi cadaver, ibi aquila, nec tamen hic ullam esse coniunctionem.* Respondeo, hic notas relationis facere coniunctionem.

Composita est quadruplex, Copulatiua, Conditionalis: Discreta & Disiunctiua.

Copulata est, cuius coniunctio est, copulatiua, *ut cælum est terra peribunt.*

R E G V L A.

Veritas copulatæ pendet ex omnium partium veritate. Falsitas autem ex vna parte falsa, *ut Christus est mortuus est, est reuixit. Deus cum mundo est aternus.* Hæc falsa. Huic generi cognata est enuntiatio relatiua, loci, quantitatis & qualitatis. Loci, *ut ubi dolor, ibi manus.* Quantitatis, *ut tam vitium fugiendum, quam virtus ex petenda.* Qualitatis, *ut qualis est preceptor, talis est discipulus.*

DE AXIOMATE CONNEXO, seu conditionali. CAP. X.

Propositio connexa, seu conditionalis est, cuius

cuius coniunctio est connexiua, seu condicionalis, *ut si natura negat, facit indignatio versum, cuius contradictio, Non si natura negat, facit indignatio versum.*

R E G V L A.

Necessaria conditionalis censetur ex necessaria partium connexione, non semper ex necessaria partium veritate, *ut si anima est corpus, certe mortalis est.* Hæc propositio est necessario vera. Nam etsi partes seorsum sumtæ falsæ sunt, *ut anima hominis est corpus, anima hominis est mortalis,* tamen partium connexio est necessaria. Contingens vero censetur, cum probabilis seu non necessaria partium est connexio, *ut nisi veniat hæc virgo mihi uxor; me interficiam.* Propositioni connexæ affinis est relatiua temporis, qua refertur tempus, *ut Carmina tum melius, cum venerit ipse canemus. Cum Aristoteles sit logicus, est etiam bene differendi peritus.*

Non semper ex partium veritate] Obiiciat aliquis contra; *Integrum sequitur naturam suarum partium; huius enuntiati, si homo est leo, est etiam quadrupes, partes sunt falsæ. E. etiam integrum falsum est.* Respondeo, ad assumptionem. *Partes sunt falsæ scilicet separate, & simpliciter enuntiate, at coniunctæ veræ sunt propter conditionem, & sic integrum verum est ex conditione.*

Connexa] Huc refer propositiones eas, quæ sapiunt Græcissimum ut Cic. lib. de diuin. *Non sunt dii & non significant, id est, non est consentaneum, cum sit Deus, non eum futura significare, seu cum sit Deus, certe significat futura.* Pro Mi-

lone. *Non corpusculum hoc mente regitur, & non regitur mente uniuersum mundi corpus, id est, cum corpus humanum regatur mente, non est verisimile, non regi mente quadam uniuersum mundum, seu si hoc fragile corpus regitur mente aliqua, multo magis mundus uniuersus.*

D E A X I O M A T E D I S -
creto. C A P. X I.

Propositio discreta est, cuius coniunctio est discretiua. Enuntiantur autem sic diuersa, vt Non formosus erat, sed erat facundus Vlysses. Quamquam abest a culpa, tamē suspicionem non caret.

R E G V L A I V D I C I I.

Ad veritatem discretæ non tantum requiritur, vt omnes partes sint veræ, sed etiam vt sint discretæ. Ridiculum enim est consentanea segregare. *Quamquam Plato est homo, tamen non est animal rationale.*

D E A X I O M A T E D I S -
iuncto. C A P. X I I.

Enuntiatio disiuncta est, cuius coniunctio est disiunctiua, vt aut ducas aut dotes, scilicet si non promisisti coniugium compressa.

R E G V L A I V D I C I I.

Ad veritatem disiunctiuae requiritur, vt vna tantum pars sit vera, vt terra est mobilis aut immobilis. Falsa enim disiuncta est, cuius vtraque pars est, vel vera vel falsa, vt Ioannes aut homo est,

est, aut animal. Hic vtraq; pars vera, sed illegitima est enuntiatio, cum ridiculum sit disiungere, quæ natura coniunxit. *Andromache aut est alba, aut nigra,* hic neutrum, nam fusca est.

Necessitas disiunctæ pendere necessaria partium opposicione & disiunctione, non semper ex earum necessaria veritate oritur, *ut hodie maget, vel non ninget,* hic necessario quidē disiungitur, cum nullum sit medium, sed neutrum tamen per se & separatum est necessarium. *Sic homo est bonus vel malus, absolute quidem vera.*

Disiunctiua contra cōtingenter vera est, seu opinabilis, cum disiunctio partium non est necessaria, sed mutabilis & inconstans, *ut aut bibendum aut abeundum.*

A P P E N D I X.

Aristotelici propositionum simplicium tria faciunt accidentia, *oppositionem*, de qua diximus, *conuersionem* & *equipollentiam*. Doctrina conuersionis logica videri potest, sed quæ de æquipollentiis signorum dicuntur, ad lexica pertinent, ut quod idem valet; *Non omnis homo mendax, & quidam homo mendax, nonnulli & aliqui. Nemo non & omnis.* Conuersionis modos tres faciunt, simplicem, per accidens & contrapositionē. Simplex est, in qua manet eadem qualitas & quantitas extremorum. Semper fit in vniuersali negante & speciali affirmante, ut directa enuntiatio est, *nulla creatura est aterna*, huius conuersa est, *nihil quod aeternum est, est creatura*. Fit & in vniuersali affirmata, cum termini sunt pares, id est, æque late patent, *ut omnis ho-*

mo loqui potest & quicquid loqui potest, est homo.
 Conuersio per accidens est, in qua manet eadē partium qualitas, & mutatur quāritas sic dicta, quia noua quantitas accidit propositioni. Fit in vniuersali affirmata, *ut omnis homo est bipes, aliquid quod bipes est, est homo. Omnes ingeniosi sunt melancholici. E. quidam qui sunt melancholici sunt ingeniosi.* Conuersio κατ' ἀντιστοιχίαν est, in qua vtriusq; partis qualitas mutatur, hoc est, vtriq; parti additur particula non. Fit in vniuersali affirmata, *ut omne corpus est in loco quantum & finitum: & quicquid non est in loco nec est quantum, & finitum, corpus esse non potest. Iustus ex fide sua viuit, & qui non ex fide sua viuit, non est iustus. Solus Deus est omnipotens & aternus. Quicquid non est omnipotens & aternum, non est Deus.* Nam propositiones exclusiuae ad vniuersales referuntur.

Haecenus de simplici compositione, dispositio composita sequitur, syllogismi scilicet seu ratiocinationis & methodi seu ordinis.

D E S Y L L O G I S M O.

C A P. XIII.

Syllogismus est dispositio quaestionis cum argumento, talis, ut necesse sit sequi inde conclusionem. *Eodem sensu dicitur argumentatio, quanquam alij argumentationem genus syllogismi faciant.*

Partes syllogismi sunt Antecedens & Consequens.

Ante-

Antecedens est, quæ adhibetur ad arguendam quæstionem, seu conclusionis causa est.

Antecedentis partes sunt duæ, Propositio & Assumptio. *Dicuntur alias sumptiones & præmissæ.*

Propositio est, prima antecedentis pars, quæ, quæstionis consequens, cum argumento disponitur.

Assumptio est secunda antecedentis pars, quæ ex propositione assumitur. *In ea autem argumentum repetitur.*

Consequens est, quæ complectitur partes quæstionis, eamq; concludit, estq; effectum antecedentis.

Συμμοχισμὸς deducitur a συμμοχίζω, quod sonat contrationari. Συμμοχισμὸς igitur est collectio plurimè ad ratiocinandum. Habet igitur syllogismus nomen a ratione qua colligitur; Quo circa genus quod Aristotelici adhibent non est proprium; Syllogismus, inquiunt est oratio, sed sæpe conficitur sine oratione commentatione mentis.

Neceffe] Tanta enim vis est naturalis collocationis, ut etiam necessaria sit, quamvis rebus interdum falsis. Hinc recte dicitur, *ex falsis præmissis sæpe sequitur verum*, seu, *sumptionibus veris positis seu concessis, quamvis per se quidem falsis, vera conclusio sequitur necessitate consequutionis.* Nam in definitione proposita necessitas con-

sequentia seu formæ, nõ necessitas consequentis seu materiæ intelligenda est. Necessitas consequentis seu dispositionis, dicitur in scholis Aristotelicis, cum aliud ex alio necessario sequitur propter materiam & res ipsas. Consequentia autem necessitas est, cum propter formam & illegitimam rerum dispositionem aliud ex alio sequitur, *ut omnis cerasus est homo, Iohannes est cerasus. E. Iohannes est homo.*

Genus syllogismi faciunt] Vulgo argumentationi tanquam species subiiciuntur syllogismus. Enthymema, Inductio, exemplum & Sorites. Sed non sunt hæ reueræ oppositæ species. *Sunt enim Enthymema, Sorites, & ceteri syllogismi ceteræ argumentationis affectiones, ut hyperbole, allegoria, catachresis sunt affectiones troporum.* Enthymema syllogismus est imperfectus, & ita syllogismus potentia seu contractus. Exemplum est Enthymema, cuius argumentum sumitur ab exemplo. Inductio est Enthymema, cuius argumentum sumitur e comparatis, vel partibus collectis. Sorites nihil aliud est quam Enthymematica progressio, seu conglobatio syllogistica, vbi argumentum sumitur ex summarum, & mediarum rerum necessitudine, præsertim causarum & effectuum, generis & speciei. Res autem plures eiusdem generis non mutant genus.

Antecedentis partes sunt due] Vulgo docetur antecedentis partes esse propositionem maiorem & minorem, & tamen propositio maior vulgo ita definitur, vt tantum syllogismo simplici

plici conueniat. Idē iudica de propositione minore. Quare appellationes propositionis maioris & minoris partibus syllogismi compositi non conueniunt. Inquiunt, propositio maior est, quæ continet terminum maiorem, id est, quæstionis prædicatum cum argumento. Verum in syllogismo composito seu hypothetico propositio & maiorem & minorem terminum, id est, quæstionis & subiectum & prædicatum continet. Propositio, *inquiunt*, minor est, quæ continet cum argumento terminum minorem, id est, subiectum. Verum si compositus sit syllogismus, assumptio tamen argumentum continet, *ut si homo est, animal est, Atqui homo est. E. animal est.*

Quæ assumitur ex propositione] Scilicet omnino, vt in syllogismo composito, vel ex parte, vt in simplici syllogismo. In hoc enim tantum medius terminus ex propositione assumitur.

Consequens complectitur] Quidam disputant conclusionem non esse partem syllogismi hoc argumento. *Effectum non est pars rei. Conclusio est effectum syllogismi. E. Conclusio non est pars syllogismi.* Respondeo, Neganda est assumptio. Nam conclusio effectum est tantum præmissarum, non syllogismi. Syllogismus totum est integrum, eius membrum posterius est conclusio.

Accidunt syllogismo tria. 1. Ἐλλειψίς defectus, tunc dicitur Enthymema. 2. Redundantia & coaceruatio, tunc

dicitur *προσυλλογισμὸς*. 3. Sorites, ordinis inuersio, tum dicitur inuersus seu partibus traiectus.

Enthymema syllogismus est mutilatus, cui aliqua pars deest. *Premissarum quæpiam omittitur, vel quia per se manifesta est, vel quia infirma.*

Prosyllogismus est, probatio addita syllogismi partibus. *Nam syllogismi partes interdum approbantur, confirmantur & amplificantur.*

Sorites est nihil aliud, quam syllogismi complures Enthymematici, in vnum quasi aceruum congesti, ita vt semper consequens præmissæ præcedentis, sit antecedens consequentis. Vnde cōclusio infertur, in qua consequens vltimæ præmissæ attribuitur antecedenti primæ præmissæ, *vt qui præsciti sunt, sunt & predestinati, qui predestinati sunt, sunt etiam vocati, qui sunt vocati & iustificati sunt, qui sunt iustificati, sunt etiam glorificati. E. qui præsciti, sunt etiam glorificati. Minimum autem Sorites constat tribus præmissis.*

Syllogismus inuersus est, cum partium ordo confunditur, *vt cum conclusio primo loco ponitur & assumptio.*

Enthymema est syllogismus mutilatus] Quidā docent, Enthymema esse, cum deest maior, vel
minor

minor propositio. Verum illi non integre definiunt, sæpe enim conclusio reticetur apud auctores, ut quæ propter præmissas ita sit evidens, ut ea nihil opus videatur, & conclusio est quæstio, quæstio autem non semper repetitur. Nimis anguste quoque definiunt Aristotelici & Cic. Illi aiunt esse syllogismum imperfectum ex iconibus, id est, probabilibus & signis. Hic vero ait, esse syllogismum imperfectum ex contrariis, ut *Deus est verax; Igitur non est mendax.* Peccatur hic dupliciter, quia in descriptione Enthymematis non est facienda mentio materiæ. Deinde quia materia seu argumentum Enthymematis ex quolibet loco Dialectico sumi potest. Cæterum in simplici syllogismo propositio deest, cum consequentis & antecedentis subiectum est idem, ut *Ioannes pallet. E. agrotat.* Assumptio vero omittitur, cum diuersum est, ut *homo est animal. E. Cato est animal.*

Sorites] a *σώρος* aceruus. Est autem Sorites syllogismus numero præmissarum auctus, in quo consequens primæ præmissæ fit antecedens tertiæ, & sic deinceps, donec tandem in conclusione primum antecedens, id est, subiectum coniungatur cum postremo consequente, ut *omne bonum est laudabile. Omne laudabile est honestum. Omne honestum est pulcrum. E. omne bonum est pulcrum.* Quæri potest an hic Sorites sit, *omne bonum est laudabile, omne laudabile est honestum. E. omne bonum est honestum.* Respondeo, Sorites non est, sed syllogismus, in quo ordo partium est mutatus. Propositio enim est

transposita in locum assumptionis, & naturalis ordo est talis. *Omne laudabile est honestum. Omne bonum est laudabile. E. omne bonum est honestum.*

DE SYLLOGISMO SIMPLICI
& composito. CAP. XIII.

Syllogismus est categoricus seu Simplex : vel Compositus seu hypotheticus.

Simplex est, qui constat enuntiatis simplicibus, quæstione cum argumento simpliciter disposita: vel etiam connexis loco simplicium positis, vel vim simplicium habentibus, *ut si quicumque laudabile est, honestum est, si quicumque iustum est, laudabile est. E. si quicumque iustum est, honestum est. Propositio equipollet huic; Omne laudabile est honestum. In eo, cum argumento quæstionis consequens disponitur in propositione, antecedens in assumptione.*

Hic partes vocantur propositio Maior, propositio Minor, termini, e quibus fiunt, maior, minor & medius.

Maior propositio est, quæ ex maiore & medio termino constat.

Maior autem terminus est, quæstionis prædicatum, medius quæstionis probatio.

Propositio minor est, quæ ex minore & medio constat.

Minor autem terminus est, subiectum quæstionis, *ut in superiori exemplo maior terminus est laudabile, minor iustum. Medium honestum, quia nunquam fit membrum conclusionis.*

Lex generalis erit, medium concludere nescit.

DE SYLLOGISMO GENERALI & speciali. CAP. XV.

Porro syllogismus simplex est, Generalis vel Specialis.

Generalis est, cuius conclusio est talis.

Specialis est, vel Particularis, vel Proprius.

Particularis est, cuius conclusio est particularis, seu qui constat ex altera generali, altera particulari.

Particulari subiicio expositivum, qui ex singularibus concludit indefinitam, æquipollentem particulari, de quo infra.

Proprius est, cuius conclusio est propria, *ut Catilina fuit improbus, Catilina fuit nobilis. Et quidam nobiles sunt impj. Ramo vero proprius. Hic appellat a causa, ille ab effectu.*

DE FORMIS SYLLOGISMORUM simplicium, seu figuris & modis, ut vocant. CAP. XVI.

Figuræ syllogismorum ab Aristoteles constituuntur tres ex triplici consideratione mediij.

Medium enim disponitur, vel Diuersis locis, & fit prima figura, vel Vno loco, & fit secūda & tertia figura. Secunda quidem, cum in vtraque præmissarum est prædicatum; Tertia cum vtrobiq; est subiectum. Sed tertia ordine naturæ prima est, Secunda medium locum recte obtinet, Prima est vltima.

Iodocus Willichius præter necessitatem addit quartā figuram, cuius affert tale exemplū,

Omnis homo est animal,

Omne animal sentit,

E. Omnis homo sentit.

Hic medius terminus, ait Willichius, est prædicatum propositionis maioris, & subiectum minoris. Itaq; quarta hæc figura est opposita primæ, in qua medium est subiectum propositionis maioris & prædicatū minoris. Sed prorsus otiosa est quarta figura, imo in rerum natura non est. Nam exemplum allatum congruit ad 1. figuram, quia partium ibi est transpositio, hoc est, propositio maior traicitur in locū minoris. Traiectio autem partium non constituit nouam formam syllogismorum. 2. Ramus syllogismum diuidit in contractū & explicatum. Contractum vocat, cum quæstioni particulari specia-

speciale exemplum subiicitur, ut *quædam in A sunt fœminina, ut Musa*, inde potest fieri plenus syllogismus tertiæ figuræ Aristotelicæ. *Musa est generis fœminini, Musa desinit in A. E quædam in A sunt generis fœminini*. Explicatos vocat syllogismos primæ & secundæ figuræ Aristotelis. Sed diuisionem Rami probare nō possumus, cum istiusmodi contractio non sit actu syllogismus, nec dispositio syllogistica, sed tantum materia syllogismi, quæ deinceps disponi potest, tum plene tum imperfecte, id est, *ὀρθὸν ἀποκρίσις*. Syllogismus enim dicitur a dispositione, cum dico, *quædam in A sunt generis fœminini, nihil dispono*. 3. Porro, Valla non recte reiicit syllogismos tertiæ figuræ hoc argumento, quod nullum explicatæ ratiocinationis exemplum in promptu sit. Nam etsi verum sit syllogismos tertiæ figuræ plenos, esse raros, & admodum infrequentes, tamen apud Cic. in Tusc. 5. & secundo de finibus integra exempla existare videntur, quæ eiusmodi fere sunt. *Vir bonus est laudabilis. Vir bonus est beatus. E. vir beatus est laudabilis*. Item, *sapiens semper beatus est. Sapiens autem aliquando est in dolore*. Non igitur, *dolor tollit prorsus beatitudinem, & per consequens dolor non est summum malum*. 4. Ad extremum, vulgus putat esse syllogismum tertiæ figuræ, qui existat in Euangelio, *Deus est Deus virorum. Deus est Deus Abrahe. E. Abraha viuit*. Verum si attentius rem consideres, est in prima figura non tertia, & congruit ad modum quem vocant Darrij. Sensus enim hic est; *Quorumcumq; Deus se*

profitetur Deum esse, illi viuunt; Deus se profitetur esse Deum. Abra. E. Abra viuunt. Et toto hi cœlo errant, qui in proposito syllogismo medium terminum esse putant, Deus. Quæstio enim Abra viuunt, non potest concludi hoc medio falso, quia Deus est. Sed hoc modo potest concludi, quia Deus se profitetur esse Deum eius.

Regula generales de syllogismis categoricis.

1. Ex puris particularibus & negatiuis nihil sequitur necessario, iuxta versum; *Partibus ex puris sequitur nihil atq; negatis.*

2. Conclusio sequitur partem debiliorem, & deteriorem, *id est, si alterutra præmissa particularis sit, conclusio quoq; talis erit, si negans, negata erit conclusio.*

Errat igitur Sarcerius, qui in syllogismo expositorio ex duabus singularib. colligit vniuersalē, *ut Abraham duxit uxore, Abraham erat pius. E. omnes, qui sunt pij, ducere uxorem possunt.* Sed hic difficilimus nodus est excutiendus in syllogismo expositorio. Propositio communis, quæ fit conclusio, exponitur per singulares; seu ex duabus propriis infertur conclusio indefinita, æquipollens particulari, *ut Phalaridis exitus fuit tristis. Phalaris fuit Tyrannus. E. tyrannorum exitus sunt tristes.* At quomodo quæso ex duabus singularibus concludi potest indefinite, cum cōclusio sequatur partem ignobiliorem; ignobilior autem sit singularis quam particularis, vel indefinita. Dico igitur per se & ex lege dispositionis, non inferri posse ex singularibus parti-

particularem, sed singularem. Ratio est, quia infirmius & deterius, firmitus & præstantius producere non potest, nec effectum præstantius est sua causa. Quare sic colligo lege logica; *Hæc persona est Deus, hæc persona est homo. E. quidam homo est Deus, ut conclusio æquipolleat singulæri.* Non vero. *E. quidam homines sunt Diæ.* At inquis valet tamen. *Irus est pauper. Irus est homo. E. quidam homines sunt pauperes.* Respondeo, Valet quidem, sed non vi præmissarum, sed propter aliud, videlicet naturæ dispensationem. Cum dico, *hæc res urit, hæc res est ignis. E. ignis urit.* Valet quidem collectio, non lege syllogistica, sed lege naturæ, qua agit vno eodémq; modo.

D E I. F I G U R A A R I-
stotelica.

Prima figura est, cum medium in propositione subiicitur, in assumptione vero prædicatur. *Huius syllogismi dicuntur ab Aristotelicis perfecti, quod maxime sint naturales.*

Aristotelici syllogismum duplicem faciunt Perfectum & Imperfectum. Perfectum vocât, qui nullo alio indiget, quo necessitas eius fiat evidentior, ut prima figura. Imperfectus est, qui aut vno aut pluribus indiget, ut eius necessitas appareat, ut secunda & tertia figura syllogismi, qui reducuntur ad primam.

Obiiciat aliquis, omnes syllogismos cuiuscunq; sint figura, necessario concludere, itaq; esse perfectos. Respondeo, quosdam syllogismos dici perfe-

ctos ratione priuationis euentiæ, qua ad nos, non vero necessitatis ipsius, quæ consequentiæ est. Imperfecti dicuntur, qui perfectione indigent, non vt fiant necessarij, sed vt necessitas eorum conspicua fiat.

Prima figura est, talis dispositio terminorum, in qua medius terminus est subiectum in maiore, & prædicatum in minore.

Modi eius sunt tum Proprij, tum Communes.

Communes sunt quatuor, Barbara, Celarent, (*prima*) Darij, Ferioq;. *Vbi A significat uniuersalem affirmatiuam, E uniuersalem negatiuam, I particularem affirmatiuam, O particularem negantem.*

Modus est legitima enuntiatorum in syllogismo secundum qualitatem & quantitatem conformatio.

Barbara primus modus est, *cum omnes partes sunt generales affirmantes. Celarent, cum propositio & complexio, id est, conclusio sunt generales & negantes. Assumptio generalis & affirmans.*

Darij *cum sola propositio generalis est, partes antecedentes sunt affirmantes. Ferio, cum sola propositio generalis est, & sola assumptio affirmans. Exempla vide in Philippo.*

Modi proprij duo sunt.

Primus de quæstione propria & affirmante.

Secundus de quæstione propria & negante.

Primus habet partes antecedentes similes quæstioni.

Secundus partes antecedentes habet proprias, & solam assumptionem affirmantem.

Exemplum prioris proprij.

Christus est filius Dei

Iesus est Christus

E. Iesus est filius Dei.

Exemplum secundi.

Eliàs non est Christus

Ioannes autem est Eliàs

Ioannes igitur non est Christus.

In conformatione prima figura dua sunt obseruanda regula.

1. In prima figura propositio semper sit vniuersalis, vel certe habeat vim vniuersalis; seu sit *ἕν παντός*. Quapropter nõ valet, *Peccata sunt in sanctis, Adulterium est peccatum. E. est in sanctis*. Non valet, quia in prima figura maior sit vniuersalis. *Hinc Aristotelici dicunt, syllogismum primæ figuræ oportere congruere ad principium seu regulam dici de omni, & dici de nullo*. Vocant autem dici de omni, quãdo nihil sub subiecto sumi potest, de quo alterum, hoc est, *predicatum* non etiam dicatur, hoc est, *predicetur*. Dici de nullo, quando nihil potest sumi sub subiecto de

quo prædicatum, quod de subiecto remouetur, non etiam remoueat.

11. Minor non sit negata in prima figura. Hinc non valet, *Iudeis præceptum est sanctificare Sabbatum. Nos non sumus Iudæi. E. non tenemur sanctificare Sabbatum. Virginitas est bona. Matrimonium non est virginitas. E. Matrimonium non est bonum.*

Exceptio.

Si maior propositio conuertibilis fuerit, nihil impedit hæc regula, *ut omnes credentes saluantur. Turcæ non credunt. E. non saluantur. Qui ex Deo est, verbum Dei audit, Iudæi non sunt ex Deo. E. Iudæi non audiunt verbum Dei.* Sic cõuerfa maiore propositione. *Quot quot saluãtur, credunt, Qui verbũ Dei audiunt sunt ex Deo.*

Notatio.

Proprij modi] Aristotelici syllogismos proprios e dialectica exterminant his argumentis. 1. *Syllogismus, nullus est syllogismus sine enuntiatione* καὶ παντὸς *Aristotel. 1. prior. cap. 24. Singularis enuntiation non est* καὶ παντὸς. *E. non potest syllogismus constare ex puris singularibus.* Respondeo, Negãda est assumptio, quia hæc propositio, *Socrates est homo, est eque* καὶ παντὸς *atq; ista, homo est animal.* Socrates enim semper & ubiq; homo est. 2. *Præcepta debent esse catholica. De propriis rebus catholica præcepta esse nequeunt. E. propriis syllogismis in dialectica non est locus.* Respondeo, Neganda est assumptio. Nã definitiones speciei specialissimæ, id est, indiuidui & proprii seu singularis enuntiati sunt catholicæ, semperque

que ac necessario veræ. 3. *Præcepta logica sunt de rebus vniuersalibus, singularia & propria non sunt vniuersalia, singularia enim sunt sensilia, vniuersalia vero intelligibilia. E. de singulari seu proprio syllogismo logicum præceptum nullum. Respondeo, Propositio non est generaliter vera. Nam theoremata logica debent omnibus omnino rebus conuenire, cum vsus logicæ ad quælibet se extendat. Non igitur illa theoremata tantum vniuersalibus, sed præcipue singularibus rebus differendis inferuiunt. 4. Syllogismi, quorum conclusio sensu nota est, & quidem notior præmissis sunt inepti ac fatui: Argumentum enim definitur esse quod non cuiuslibet, sed dubia rei fidem facit. In propriis syllogismis conclusio sensu nota est, ut quis est, qui nesciat Pompeium non esse Iulium. E. proprii syllogismi sunt inepti & fatui. Respondeo, minor non est generaliter vera. Nam quæstio dubia est, qua fit conclusio. Ioannes Baptistas non est Messias, hæc notior præmissis non est. Itaque recte concluditur Messias tollit peccata mundi. Ioannes Baptistas non tollit peccata mundi. E. non est Messias. Lira est stella fixa. Hæc fax non est stella fixa. E. hæc fax non est lira. Sic non satis nota est sensu Ioannes non est Christus. Sic itaq; concluditur. Christus non est vox clamantis in deserto. Ioannes autem est talis vox. E. Ioannes non est Christus.*

D E I I. F I G V R A.

Secunda figura est, talis dispositio terminorum, vt argumentum sit prædicatum in maiore & minore.

Modi communes sunt, Cefare, Camestres, Fefino, Baroco fecundæ.

Regula.

1. In fecunda figura maior eft vniuerfalis, non particularis.
2. Conclufio femper negans nunquam affirmans eft.

Exceptio.

Ex puris tamen affirmatis in fecunda aliquid fequitur, cum propositio eft terminorū cōuertibilem, ut *Deus eft aternus, Chriftus eft aternus, Chriftus igitur eft Deus.* Ad primam figuram fic reducitur. *Quicquid aternum eft, Deus eft. Chriftus eft aternus. Chriftus igitur eft Deus.*

Terminorum conuertibilem] Videlicet cum maior non tantum eft vniuerfalis, fed etiam reciproca, ut *credentes faluantur, infantes faluantur, ergo credunt. Verus Deus eft creator cœli & terra. Chriftus creauit cœlum & terram. Est igitur verus Deus.*

Exempla modorum communium pete ex Philippo & Ramo.

Modi proprii duo funt.

1. Cuius fola affumptio eft affirmans, ut *Chriftus non fecit pactum cum diabolo. At Simon magus inuit pactum cum diabolo, Simon magus igitur non eft Chriftus.*

2. Cuius fola propositio eft affirmans, ut *Chriftus eft Saluator mundi. Ioannes*

Bapti-

Baptista non est Saluator mundi. Ioannes Baptista igitur non est Christus.

D E I I I. F I G V R A.

Tertia figura talis est dispositio terminorum, in qua medius terminus vtrique extremorum subiicitur, id est, est subiectum in maiore & minore.

Regula.

1. In tertia figura minor semper est affirmans.
2. Conclusio semper est specialis seu particularis.

Exceptio.

In tertia figura, cum assumptio est reciproca, & propositio vniuersalis, concludi etiam potest vniuersaliter, *ut omne respirans est animal. Omne respirans habet pulmonem. E. quicquid habet pulmonem, est animal.*

Modi communes sex sunt. Exempla vide in Philippo.

Modi proprii sunt duo.

Affirmatus. *Hec virgo est mater Domini. Hec virgo est Maria. Maria igitur est mater Domini.*

Negatus. *Hec stella non scintillat. Hec stella est Venus. Venus igitur non scintillat.* Ad tertiam figuram referunt syllogismum expostorium.

N O T A.

Aristotelici hic tradunt doctrinam reductionis.

nis, quæ quia non habet magnum vsum a nobis prætermittitur. Vocât autem reductionem reuersionem syllogismi secundæ & tertiæ figuræ in primam. Faciuntq; eam duplicem *ostensiuam & ad impossibile*. Ostensiuam dicitur, *quod euidentius ostendat consequentiam secundæ & tertiæ figuræ*. Reductio ad impossibile fit, *assumptione contradictoria conclusionis syllogismi imperfecti, cuius præmissam tanquam veram concessit aduersarius, sed conclusionem concedere non vult, atq; ita aduersarius eo redigitur, ut vel renocet vel concedat*. Sed hæc reductio non est, nisi argumentum a contradicentibus. In reductione ostensiuam consonantes S. & M. considerantur. S. significat conuersionem simplicem. B. inuersionem per accidens, M. metathesin, id est, propositionis transpositionem. Considerantur etiam literæ initiales. C. monet reducendum esse ad Celarent, D ad Darij, F ad Ferio, B. ad Barbara, *ut Nulli vere credentes damnantur. Omnes impœnitentes damnantur. E. Nulli impœnitentes sunt credentes*. Hic consequentia constans & perspicua est, ut mihi non videatur opus reductione. Sed quia Aristotelici ita volût, reducitur sic hic syllogismus, qui est in Cæsare secundæ figuræ ad Celarent primæ figuræ, propositione tantum simpliciter conuerſa, quod monet litera S. *Nulli damnantur, qui sunt vere credentes. Omnes impœnitentes damnantur. E. Nulli impœnitentes sunt vere credentes*. Syllogismus est in Darapti; *Omnis homo est mortalis. Omnis homo est substantia. E. quædam substantia est mortalis*. Reductio ad pri-

ad primæ figuræ modum Darij, minore per accidens conuersa, quod monet litera P. *Omnia homo est mortalis. Quaedam substantia est homo. E. quedam substantia est mortalis.*

Ego cur his reductionibus non sint onerandi adolescentes, moueor etiam hac ratione, quod conclusio reducti syllogismi sæpe non ualet, sed alia, & ita quæstio proposita non manet. Idq; fit, cum utédum est transpositione & conuersione simul, *ut quidam homo est literatus. Omnis homo est animal. E. quoddam animal est literatum.* Syllogismus hic est in tertia figura, in modo Disamis, *Si reuideris ad Darij modum sic. Omnis homo est animal, quidam literatus est homo. E. quoddam literatum est animal.*

D E C O N N E X O S Y L
logismo. CAP. XVII.

Syllogismus compositus est, ubi tota quæstio, altera pars propositionis compositæ, argumentum est in reliqua parte. *Intellige propositionem argumentum cum tota quæstione proponere, assumptionem repetere argumentum, conclusionem repetere quæstionem.*

Estq; Conditionalis seu connexus: vel Diliunctus. (*Nam si propositio sit relata refertur argumentatio ad syllogismum connexum: si sit copulativa negans refertur ad disiunctum.*)

Connexus syllogismus est, syllogismus compositus, cuius propositio est

connexa, vel huic æquipollens.

Eius sunt duo modi constantes.

1. Assumit antecedens & concludit consequens. | *Cic. paradox. tert. Si virtutes pares sunt inter se, paria etiam esse vitia necesse est, Sed primū verum, Verum igitur & secundum.*

2. Tollit consequens, ut tollat antecedens, ut si per legem iustitia, Christus frustra mortuus est. Sed non est frustra mortuus. Non igitur per legem iustitia. Sic concludit Paul. Gal. 2.

Interdum cum propositio est reciproca, assumitur etiam consequens affirmative, ut concludatur antecedens, ut si equus est, hinnit, at qui hinnit. E. equus est.

Syllogismus disiunctus, est syllogismus compositus, cuius propositio est disiunctiva.

Modos habet duos.

1. Tollit vnum & reliquū concludit, ut aut per gratiam homines eliguntur aut propter merita, sed propter gratiam, Non igitur propter merita.

2. Assumit affirmative vnum & reliquum tollit. Paul. Rom. 3. Aut fide aut operibus aut utroque servamur. At fide, Non igitur ceteris. Huc refer etiam copulatis negatis propositionibus conclusos syllogismos, quæ scilicet sunt immediatæ, ideoque disiunctarum affirmantium vim habent, ut non & gratia & meritum causa est electionis. Sed gratia est, non igitur meritū. Hac propositio æquipollet isti, aut gratia aut meritū est causa electionis.

Quærat

Quærat aliquis, cur valeat consequutio hæc, *Non & vivit & mortua est. Sed vivit. E. non est mortua.* Item, *non & prudens est & stultus, stultus autem est. E. non prudens.* Cur autem non valeat ista consecutio. *Non & viride & album est. Sed album non est. E. viride?* Respondeo, quia in primis duabus syllogismis propositio cõstat e contrariis immediatis, & sensus est, *aut vivit aut mortua est, aut prudens est aut stultus.* In posteriore vero propositio constat ex disparatis, id est, oppositis medium habentibus, quæ non æquipollet huic, *aut viride est, aut album.* Cæterum Philosophus & alij faciunt tertium etiam genus, videlicet syllogismũ copulativum, tum affirmantem tum negantem. Affirmantis afferunt talia exempla, *Deus est immortalis, & homo est mortalis. E. Deus est immortalis.* Item, *Iustus est Deus & vindex scelerum.* Atqui hoc totum verum est. *E. Deus est iustus.* Sed hi, quod bona ipsorum pace dixerim, videtur ἀδολοχεῖν & πωτολογεῖν, & tradere regulam sine exemplis. Eiusmodi enim syllogismus apud nullum bonum auctorem exstat. Quid quod res accuratius cõsideretur? qui illis videntur copulati, si pro syllogismis habendi sunt, certe sunt connexi hæc ratione; Si totum, verum quælibet eius pars vera erit. Sed hæc tota, *Deus est iustus & vindex scelerum,* vera est. E. etiam hæc pars vera erit, *Deus est iustus.*

DE SYLLOGISMO DIALE-

ctico demonstrativo & sophistico.

CAP. XVIII.

N

Postremo ratione materiæ, ab Aristoteleis syllogismus diuiditur, in Dialecticum seu topicum seu probabilem: Demonstratiuum $\Sigma\pi\omicron\delta\epsilon\iota\kappa\tau\iota\kappa\omicron\nu$, & Sophisticum.

Demonstratio est syllogismus $\theta\pi\sigma\eta\mu\omicron\nu\iota\kappa\omicron\varsigma$, id est, faciens scire, vel simpliciter: vel quodammodo, constans ex enuntiatis certo necessarioq; veris, & conclusione notioribus, alioquin est petitio principij.

Estq; duplex demonstratio.

Vna dicitur Primaria & $\delta\iota\omicron\pi\iota$, id est, propter quid, item $\acute{\alpha}\pi\lambda\omega\varsigma$ simpliciter: seu $\kappa\upsilon\epsilon\lambda\omicron\varsigma$ proprie.

Altera est Secundaria seu $\theta\pi$.

Demonstratio $\delta\iota\omicron\pi\iota$ est, quæ ex primis & immediatis propositionibus constat, hoc est, $\kappa\alpha\theta\omicron\lambda\upsilon\tau\omicron\varsigma \tau\omicron\upsilon\tau\omega\tau\omicron\nu$, seu quæ effectum per primam & simpliciter proximam causam demonstrat.

Primis] Quæ non per alia, sed per se fidei habent, *ut omne rationale est docile, omnis homo est rationalis. E. est docilis.* Hic syllogismus est demonstratiuus simpliciter, quia proprium suum adiunctum primo suo subiecto per primam causam, quæ forma subiecti est, inesse monstratur. *Quicquid in partes diuisibile est, id*
loco

loco circumscriptum est, Omne quantum in partes divisibile est. E. Omne quantum est loco circumscriptum. Eiusmodi demonstratio simpliciter dictam scientiam gignit.

Demonstratio ὄτι est, quæ vel causam ex effectu, vel effectum ex causa remota concludit. Hæc gignit scientiam secundariam. *Quod non scintillat, illud prope est. Planctæ nō scintillant, igitur prope sunt.* Hæc demonstratio est ex effectu. *Quicquid respirat, est animal. Nullus paries est animal. Nullus igitur paries respirat. Pulmones sunt proxima respirationis causa, animal remota. Quod sentit appetit, homo sentit. E. homo appetit. Non sentit homo primo, sed animal primo sentit, quia animal proximum subiectum est sensus, homo vero remotum.*

Syllogismus Dialecticus est, syllogismus ex probabilibus constans. Hic gignit opinionem veram.

Probabilia ἐνδοξα sunt, quæ videntur omnibus aut pluribus aut sapientibus vera esse, *ut qualis est causa, tale est effectum, seminis natura est elementaris. E. quod ex semine fit, elementare est; Omnis stella est perpetua Cometa non est perpetuus. E. non est stella.* Dicitur dialecticus, quod beneficio Dialecticæ homines ingeniosi tales syllogismos multos conficiant.

Sophisticus φαινόμενος alias, est, qui constat ex propositionibus veri qui-

dem speciem habentibus, sed interim falsis, dicitur etiam ἐλεγκτικός contentiosus. Hic gignit errorem & elenchos.

Huc referunt Aristotelici doctrinam de fallaciis seu elenchis & locis sophisticis. *Quicumq; credunt seruantur. Dæmones credunt. E. seruantur.* Respondeo, est elenchus ὁμωνυμίας. Est enim ambiguitas in vocabulo fidei: dæmones credunt, scilicet historice.

D E M E T H O D O.

CAP. XIX.

Methodus est multarū variarumq; enuntiationum artificiosa seu secundum differentiam antecessionis & cōclusionis dispositio.

Estq; duplex, altera Naturalis: altera Prudentiæ seu iudicij, quæ quasi illius est ἀνωμαλία.

Methodus naturalis est, quæ progreditur a summis per media ad infima, id est, quæ progreditur ab vniuersalibus ad singularia & sensilia, a natura notioribus ad ignotiora.

Vsus eius est perspicue & aperte docere.

Estq; naturalis duplex, Vniuersalis: vel Particularis.

Vniuer-

Vniuersalis est longioris alicuius disputationis, vel artis ordinandæ, vel conformandæ.

Particularis est, via monstrans certam rationem tractandi, & explicandi membrum aliquod integri alicuius corporis.

Partes præcipuæ sunt Definitio, & Distributio. *Dico præcipua, quia interdum etiam accedit syllogismus, ut in Arithmetica, Geometria, Physica & Ethica.*

Partium ordo talis est. Definitio generalissima, quæ generalissimum finem artis continet, prima erit. Distributio sequetur, & quidem prior locus tribuetur partitioni, posterior diuisioni. Porro partes ipsæ & species eodem ordine sunt rursus tractandæ & definiendæ, quo distributæ fuerunt, & transitionum vinculis colligandæ sunt. Exemplum. *In Grammatica primo loco statuetur definitio artis, partitio erit secundo loco. Tum definito adhibebitur etymologia. Adiungentur item vocis partes in literis & syllabis. Litera doctrina prior erit doctrina syllaba. Litera natura prior & magis vniuersalis est, quam syllaba. Siquidem, teste Aristotele, vniuersalia sunt communia, quæ pluribus insunt, iam litera inest & syllabæ & dictioni & orationi, & sic deinceps. Sic in dialectica argumentum est magis vniuersale, quam enuntiatum. Argumentum enim pars est enuntiatum. Doctrina igitur argumenti prior erit, quam enuntiatum. In Geometria punctum est magis uni-*

uersale quam linea, linea quam superficies, superficies quam corpus, prius igitur agendum de linea, quam superficie. Aristoteles compositorum Physicam, primum definit quid sit Φύσις. Postea eam in simplicem & compositam diuidit. Simplicem spectat in cœlo & 4. elementis. Compositam in brutis & animatis rebus. Sic orator quoties perspicue & aperte rem docere vult, summam quandam causam proponit in partes, si multiplex ea sit, deinde diuidit ac deinceps explicat. Hinc veteres Rhetores partes orationis faciunt exordium, narrationem, propositionem, disputationem & perorationem. Ex quibus partibus aliæ sunt Principes, aliæ Minus principes. Principes sunt propositio, qua statim controuersia definitur, eaque est prima. Distributio seu partitio eam sequetur. Disputatio, qua singula distributæ partes definiuntur & disputantur. Hæc proxima est. Estq; vel Confirmatio vel Confutatio. Confirmatio est nostræ sententiæ approbatio. Refutatio est, qua contraria sententiæ refutatur & refellitur. Minus principes sunt, exordium, quod propositioni præmittitur. Narratio unde questio primum orta est. Peroratio, qua repetit argumenta ac mouet animos, atq; sic orationem totam concludit.

Methodo particulari quæstio aliqua simplex ab Aristotelicis sic tractatur. Priusquam rei definitio quæritur, respiciendum est, an sit res, vt an sint angeli, Deinde notatione, vi vocis & definitione natura. Causæ & effecta. Si opus est subiecta & adiuncta.

Pugnan-

Pugnancia. Aristoteles contentus est quatuor quæstionibus, ad quas loci thematis simplicis a Philippo, traditi reuocari possunt. 1. *ansit*, 2. *quid sit*, 3. *quale sit*, 4. *cur sit*.

Hactenus de methodo perfecta & absoluta, nunc de methodo prudentiæ.

Methodus prudentiæ est naturalis methodi quædam anomalia atq; imperfectio, est enim ordinis alicuius inuersio, vel partis alicuius methodicæ omissio & occultatio, vel membri cuiusdam redundantia certo consilio facta. Itaq; hic locum aliquando habent ὑπερλογία, qua consequentia antecedentibus proponuntur, ὑπεψις, cum oratio in re proposita est digressio a materia. Usus huius peruersæ methodi est, delectare potius, fallere, promouere, vincere, quam docere, ut in questione composita seu coniuncta, si dubia est, interdum utimur argumētis quibuslibet, eaq; pro iudicio nostro collocamus. Oratores certo consilio firmissima argumenta primo & ultimo loco collocant, reliqua medio. Et sic legitima totius artis logica præcepta exposita sunt, in quibus differēdi virtus consistit. Differendi virtutibus contraria sunt vitia, quæ et si pars artis non sint, tamen virtutes oppositione sua illustrant. Aduersa enim teste Aristotele e regione posita maxime apparent. Quare doctrinam de fallaciis breuiter subiungemus.

DE FALLACIIS.

Fallacia est fallens, & decipiens ra-

tiocinatio. Cic. vocat fallacem conclusiunculam, alias dicitur Captio, ἔσ σοφισμῶν Græcis. Σοφιστοὶ sunt, qui maxime olim studebant, ut incautos suis argutus caperent ἔ sophisticated ex professo docebant. Sophistice est teste Aristotele, φαινομένη σοφία apparens ἔ fucata sapientia.

Estq; teste Aristotele, in Verbis: vel Rebus. Illa ὧδ' ἐλ' λέξιν, id est, intra dictionem: Hæc ἔξω τῆς λέξεως, extra dictionem appellatur. Græce ἔλεγχος.

Elenchus generaliter & specialiter accipitur. Vox generaliter accepta significat *ratiocinationem*, qua aliquid efficitur, quod ei, quod propositum est, sit contrarium, a verbo ἐλέγω arguo seu conuincio. Hic vero accipitur specialiter pro captiosa deprehensione, ut intelligatur *Sophisticus*, Cic. vocat fallaces conclusiunculas.

Elenchus circa dictionem] Hic quæri potest an distinctio sit logica. Respondeo, per distinctiōnem. Præcipere de distinctiōne dictionis ambiguae est logici, sed vocis ambiguitatem explicare est lexicæ.

Elenchus ὁμωνυμίας, est elenchus κατ' αὐτὸ. ὁμωνύμα sunt vocabula πολύσημα, id est, qua habent multas significationes, ut quod quis emit, poterit dicere iure suū, Carmina Paulus emit. E. recitat sua carmina Paulus. Respondeo, distinguo significationem sui propter ambiguitatem. Aliud est suum emitione seu proprietate & possessione, aliud suum ποιή-

¶, id est, compositione & efficientia.

Elenchus metaphoræ est, cum tropus parit ambiguitatem. *Obscuri enim & duri tropi sunt alieni a re, qua perspicue est proponenda & tractanda.*

Elenchus expositionis introducit, quatuor terminos.

Est autem talis elenchus, cum termini non recte subsumuntur aut exponuntur & ita fiunt 4, *ut homo est auctor peccati. Deus est auctor hominis. E. Deus est auctor peccati.* Respondeo, in assumptione peccatur contra legem *κατ' αὐτὸ*, seu est fallacia expositionis terminorum, seu sunt quatuor termini, seu non recte subsumitur, subsumendum enim erat, *Deus est homo.* Terminos 4 demonstro. 1. *homo.* 2. *Deus.* 3. *auctor peccati.* 4. *auctor hominis.* Aliud exemplū. *Dextra Dei est ubiq; & infinita. Humanitas Christi confedit ad dextram Dei patris. E. Humanitas Christi est ubiq; & infinita.* Elenchus est expositionis. Itaq; solvendus est hic syllogismus per aptam terminorū expositionem seu negationē rectæ subsumtionis, qua ipsa ostenduntur quatuor termini. Talis debebat esse assumptio. *Humanitas Christi est dextra Dei,* quod falsum est, quatuor termini hi sunt, 1. *dextra Dei,* 2. *esse ubiq;* 3. *humanitas.* 4. *considerare ad dextrā Dei.*

Elenchus petitionis principij est, cum ipsa quæstio affertur, pro argumento quæstionis, ut habeo thema,

homo est animal, quod cupis a me probari. Ego probo, quia *est animal*, tu respondebis, *committis elenchum petitionis principij, seu nihil arguis propter τὸν τὸν τε*, id est, *idemtitatē seu cuculi cantum*. Ac petere aliquis principium dicitur, cum id assumit, quod erat concludendum, seu, cum id pro confesso habeatur, quod est totius disputationis principium & caput, *ut orandum est pro mortuis*, quia est *ignis purgationis*.

Elenchi redundantiae exemplum. Si dico, *homo est sentiens animal rationale*. Dico est elenchus nugationis, sentiens enim redundat, quia sentiens comprehenditur sub animali.

D E E L E N C H O causa.

Elenchus efficientis fit, cum id, quod assumitur pro argumento, aut non est verum efficiens, aut non sufficiens, *ut hic adolescens habet magnam copiam librorum. E. repente euadet doctus. Mulier haec non habuit telum. E. non interfecit eum. Deus non habuit ministros. E. non potuit adificare mundum.*

Elenchus materiae est, cum pro vera materia sumitur supposititia, *ut in adulterinis nummis pro auro cuprum. In syllogismo enuntiatio falsa pro vera*. Item, cum ex eo, quod adfit materia, materiatum statim concludis esse. *Non valet igitur, habet fari-*

farinam. E. habet panē. Perperam igitur colligitur, cum materia est transiens, id est, cum non durat, *ut non habet farinam. E. non habet panem.*

Elenchus formæ fit, cum pro vera forma sumitur falsa, vel accidentaria. Huc pertinent ἀνακόλυστα ἢ ἀσυλλόγιστα, quæ speciem quidem habent syllogismi legitimi, sed tamen a vera eius forma recedunt. *Mortale est falsa forma anime, quia hominis anima est immortalis.* Huc pertinent fallaciæ consequentis.

Elenchus finium est, cum pro usu abusus, pro vero fine falsus finis ostenditur, *ut ducere uxorem propter pecuniam.* A fine aberrante & accidenti non valet consequutio.

Elenchus effectorum est, cum vitiosa effecta falsa & impropria assumuntur, *ut Pharisei crebro ieiunant & orant prolixè. E. sunt sancti.* Elenchus est factorum, quæ non a sanctitate profecta sunt, sed ab ambitione. *Hi damnant cultus mortuorum & adorationem panis. E. sunt heretici.* Elenchus factorum est. Hæc enim facta non sunt tantum hæreticorum, sed omnium recte sapientium & sentientium.

Elenchus subiectorum est, cum id, quod non subiicitur, subiectum arbitratur. *Hunc committunt, qui poetas enarrandi scientiam Grammatica vendicant, cum nullum*

in Grammatica tradatur praeceptum de poetarum sententiis interpretandis. Hūc committunt pontificij, cum sic arguunt, *Homo non est iustus sola notitia. Fides nihil aliud est quam in mente notitia. E. nemo est iustus sola fide.* In assumptione est elenchus subiecti, quia fides non tantum est lux in mente, sed etiam assensio, fiducia, motus spiritus sancti in voluntate & corde, quod in Christi obedientia acquiescit.

Elenchus adiuncti est, cum fallimur conclusione adiuncti non proprij, nec necessarij, aut cum alioqui accidentia male iunguntur. *Hic habet cultrum. E. est cocus. Si mel est, flavus rei inest color, sed flavus rei inest color. E. mel est.* Non valet illatio, *Flavus enim color est commune adiunctum mellis & fellis. Vulcanus claudicat, & est ingeniosus. E. Vulcani ingenium claudicat. Male iunguntur accidentia corporis & animi.* Huc pertinet etiam hic syllogismus; *Quam carnem heri emeris, edisti, Tu heri crudam carnem emisti. E. crudam carnem edisti.*

Elenchus oppositorum. Hic primus elenchus est disparatorum, cum ex vnius negatione, alterius affirmationem concludis, *ut haec arbor non est pinus. E. est Iuniperus.* Fit & fallacia cum confunduntur disparata, *ut cum fit confusio Grammatica & Rhetorice.*

Elenchus relatorum fit, cum rela-
cum

tum confunditur cum correlato, id quod fit in crimine incestus, item cum relata consentanea adhibentur pro dissentaneis relatis, *ut hic est pater. E. hic est filius.* Sic debet inferri. E. habet filium. Et si enim relata habeant mutuam affectionem, vtrumq; tamen in eandem rem conuenire non potest.

In Genere. Elenchus oppositorum fit, cum pro oppositis habentur, quæ vere non sunt opposita; seu cum opposita dicuntur non de eodem, non secundum idem, non ad idem, non eodem modo, non eodem tempore, *ut cum dico, aliud animal intelligit, aliud non intelligit, Non sunt vere opposita, si non dicuntur de eodem. Sic homo est mortalis, & est immortalis, & opposita non sunt, si dicuntur secundum idem, homo mortalis est corpore, immortalis anima.*

Fit & elenchus oppositorum, cum oppositio fit secundum aliquod commune, id est, secundum genus seu communia accidentia, *ut Pater est doctus. E. filius non est doctus.* Non valet consequentia, quia opposita ex differentiis quibus dissident, censenda sunt. Sic autem valet, *Pater genuit. E. filius est genitus.*

Comparationum elenchus est contra τὸ παντός. Fitq; cum adhibentur, ut

paria, quæ sunt imparia, ut maiora quæ sunt minora, ut minora quæ sunt maiora, deniq; ut similia quæ sunt dissimilia, Aristoteles vocat τὸ ἀπλῶς μὴ ἀπλῶς ut mala opera damnant. E. bona saluant. Est elenchus parium. bona enim & mala opera in comparatione sunt inæqualia, mala enim opera integre pugnant cum lege Dei, bona vero quodammodo bona sunt, id est, non perfecta. Sic elenchi imparium committuntur, cum ita infertur. *Fides hominem iustificat. E. multo magis dilectio. Puerorum animi dociles sunt & flecti possunt. E. multo magis matura virorum ætas virtutis & artium studiis erudienda est.*

Ad elenchum similium hoc pertinet, ut senes seueri sunt & graues, ita iuuentuti debet inesse seueritas. Non est simile, quia propria est iuuentuti letitia & incunditas.

Ad elenchum dissimilium pertinet hoc, sicut visus exstinguitur, ita etiam intellectus. Item, iudex non potest absolvere, nisi cognita causa. E. non potest pastor annuntiare remissionem peccatorum, nisi scelerum enuntiatio & enumeratio præcedat. Respondeo, dissimile esse opus iudicis & ministri.

Elenchus coniugatorum fit, cum ambiguitas est in coniugatis, ut honores iam venduntur auro. E. nunc sunt aurea secula. Cambyfes agit iuste. E. est iustus. Non sequitur ait Aristoteles, cum res iusta agi ab iniusto possit, & una

Et una actio non faciat habitum, una hirundo non adducat ver.

Elenchus notationis fit, cum falsa adducitur nominis interpretatio, *ut cum causa dicitur quasi causa, vulpes quasi volipes, lepus quasi lenipes.*

Huc pertinet fallacia figuræ dictionis. Fit & ὁ ἁλογομοῖς, cum nomen est angustius, vel generalius notatione, *ut hac ars dicitur Grammatica. E. tantum docet rationem scribendi vel literarum.* Respondeo, esse appellationem synecdochicam. *Secunda pars matheseos dicitur Geometria. E. tantum docet rationem metiendi terram.* Hic respondeo, nomen est angustius notatione, cum subiectum Geometriæ sit omnis res mensurabilis.

Elenchus distributionis est, quando aut non est reciprocatio inter partes & totum (*ut si quid desit, vel redundat*) aut partes cum toto non consentiunt, *ut animantium aliud est terrestre, aliud aereum, aliud cœleste.* Tertium membrum redundat. *Hac virgo est candida, est longa, est recta. E. est tota formosa.* Elenchus est distributionis, quia ex imperfecta partium inductione totum concluditur.

Elenchus definitionis committitur, cum definitio est falsa, obscura, minus reciproca, id est, cum aut ali-

quid redundat aut deest. Redundantiæ exemplum est. *Homo est ens animal rationale.* Defectus exemplum est, *homo est animal bipes,* & contra $\kappa\epsilon\theta' \acute{\omicron}\lambda\epsilon \alpha\pi\epsilon\tilde{\iota}\tau\omicron\nu.$

Elenchus testimonij in errore, mendacijs & periurijs quotidianis latissime diffunditur, *ubi homines magis mouentur auctoritate & testimonio, quam ratione & veritate.* Quibus redarguendis excogitari debet vel certe perpendi testium ignorantia, improbitas, malevolentia. Non enim ut Aristoteles inquit, *quia affirmatum vel negatum sit in isto vel isto, &c. Ideo erat.*

Sola tamé vere diuina testimonia nunquam fallunt.

Elenchus enuntiatorum est, cum affirmata seu negata generalis sumitur pro speciali, simplex pro composita, non opposita pro opposita vel contra. *Tunc peccatur contra legem* $\kappa\epsilon \pi\alpha\nu\tau\acute{\omicron}\varsigma.$

Elenchus syllogismi simplicis fit ex omnibus particularibus, & ex puris negatiuis.

Hinc versus, *Partibus ex puris sequitur nihil atq; negatis.* Aristoteles vocat fallaciam consequentis $\pi\alpha\rho\acute{\alpha} \tau\acute{o} \epsilon\pi\acute{o}\rho\theta\epsilon\omicron\nu,$ id est, *ex consequenti.* Plato $\acute{\alpha}\sigma\upsilon\lambda\lambda\acute{o}\gamma\iota\sigma\mu\omicron\nu$ (cum syllogismus est in nullo modo & nulla figura, est fallacia consequentis.) Item cum ex omnibus affirmatis in secunda figura concluditur. Item cum in secunda figura propositio est

tio est

tio est particularis, item in tertia figura assumptio est negata, *ut Omne animal sentit. Aliquod animal non est homo. E. aliquis homo non sentit. Omnis stella lucet. Omnis Cometa lucet. E. Cometa est stella.* Respondeo, *ex puris affirmatis in secunda figura nihil sequitur.*

Elenchus compositi syllogismi fit, cum afferuntur modi ἀσυλλογισμοί, id est, cum non recte assumitur aut tollitur, *ut Si arbor, equus esset, viveret. Sed arbor equus non est. Arbor igitur non vivit. Homo non est leo est & equus. Sed non est equus. E. est leo.* Hic respondebis fallaciam esse consequentis, velle elenchū dispositionis syllogisticæ, quia forma syllogisticorum modorum hic desideratur.

Elenchus methodi committitur, cum explicatio ab obscurioribus progreditur, a singularibus ad vniuersalia, a posterioribus ad priora, vel cum partes non prosequimur eodem ordine, quo propositæ fuerunt.

Cæterū Aristot. etiam mentionē facit ignorantis Elenchi, fallaciæ secundū plures interrogationes, & Elenchi a dicto secundū quid ad dictum simpliciter, e contra καὶ πάντως. Denique fallaciam accidentis ex his primam referetis ad Elenchum enuntiationis oppositæ, secundā referetis ad Elenchū enuntiationis cōiunctæ seu παρασυλλογισμῶν, fallaciam connexionis & disiun-

ctiois. Nam fallacia secundū plures interrogaciones ad vnam est, cum ad plura sophisticè interrogata vna affertur responsio. Potest etiam referri ad Elenchum subiecti, cum plures propositiones miscentur in vnum chaos. Tertiam scilicet τὸ ἀπλῶς μὴ ἀπλῶς referetis interdum ad Elenchum comparatorum, interdum ad Elenchum integri & membrorum, vt cum concludimus a parte simpliciter ad totum, contra πάντος. Quartam παρὰ τὸ συμβεβηκὸς ascribetis Elencho causarum & adiunctorum.

FINIS LIBRI SECVNDI.

Δόξα θεῶν μόνων, ὅς ὁ γύμνασιον δώματα καίει,
 Δόξα θεῶν ἑῶν, πνύματα δόξα θεῶν.

APPEN-

APPENDIX M. RODOL-
PHI GOELENII AD PAR-
tiones Dialecticas, de ratione
disputandi.

V S v s Logicæ cernitur in Analyfi & Ge-
nefi.

Analysis est *ratio retexendi scripta iam cõpo-
fita, ut quãdo Psalmus in suas partes resolvitur,*
Genesis est *ratio componendi scripta.*

Ad vtramq; pertinet Disputatio.

Disputatio est *sententiarum de re aliqua col-
latio, a duobus instituta, altero affirmantem, altero
negantem partem tuente, ad inquirendam vel con-
firmandam veritatem.*

Eius causæ efficientes, materia, forma & finis
cognoscendæ sunt.

Causæ efficientes disputationis sunt duæ,
Opponens & Respondens.

Quibus interdû aliquis *Moderator* accedit.

Materia disputationis est *θεσις*, seu ἀφορισμός
ad disputandum propositus.

Θέσις tum conueniens esse debet, tum utilis.

Conueniens erit dupliciter,

Primum si sit dubia, de euidēter enim certis
quid attinet disputare, *ut bis bina sunt quatuor.*

Deinde si sit possibilis cognitu. Temerarium
enim est disputare de iis, quæ comprehendī nō
possunt.

Utilis erit,

Primo si sit necessaria.

Deinde si sit cognitione digna.

Forma disputationis est modus, quo peragēda est disputatio,

Eaq; complectitur Opponentis & Respondentis officia.

Vtriusq; officia quædam sunt Communia, quædam Propria.

Communia vtriusq; officia sunt quædã Ethica, quædam Logica.

Ethica sunt, Primum, *mentem liberã ab omni præiudicio afferre*: Secundo *fugere omnem sophisticam*, *afferre amorem veritatis*, *modestã Ethicam usurpare*, *patienter expectare*, *dum alter orationem absoluat*, *vitare contumelias*, *conuicia*, *calumnias*, *ante adeptam victoriam non triumphare*, *Sycophantico risu abstinere*, *veritati inuenta & demonstrata locum dare*.

Logica sunt, Primum *ante omnia de statu controuersie constituere*. Nam *infeliciter disputat & aerem ferit*, *qui ad statum cause non attendit*. Secundo *probe & suam & aduersarij sententiam & vtriusq; argumenta habere perspecta*. Tertio *legitimis principiis uti*. Disputari enim non potest, nisi prius *conueniatur in aliquo communi principio ab utraq; parte disputantiũ concesso*, unde *argumenta ducantur*, & *ex quo iudicetur*. Quarto *Logice disputare*, id est *breuitate & perspicue*. Quinto *nõ mutare statum*, id est, *non recedere a questione initio proposita*. Sexto *non permutare personam*, id est, *opponens non debet induere personam respondentis*, *nec respondens debet obiicere*. Septimo *suam sententiã etiam aduersarij sui testimonio confirmare*.

Propria officia sunt Opponētis, Primũ *contra*

ἤτοι controuersam obiectiones syllogistice proponere, sic ut obiectionū conclusiones contradicant thesi ad disputandū proposita. Secundo probare τὸ κενὸν ῥῆμα, hoc est, dubiā præmissam in syllogismo. Probatio autem sumenda est ex illa disciplina, cui res disputabilis est subiecta. Tertio repetere breuiter summam datæ solutionis, & ad eam excipere, atq; tamdiu instare, donec abunde sit satisfactum. Instare autem non est aliam obiectionem adferre, sed resistere allatæ responsioni, ostendendo quid in ea desideretur, & si nimis generalis sit, opponere speciem, de qua non sit vera responsio. Quarto mouere respondentem suam probantem, ut amissa suæ sententiæ probatione intempestiue suscepta ad argumentum obiectum respondeat. Vti hic potest opponens his formulis, De tua probatione, quam modo attulisti non respondeo, quia meum est in præsentī opponere. Item, Hoc non est argumento propositō respondere, sed potius eludere. Ego cum respondentis vices obiero, locum elucidabo; quem mihi regeris. Quare tuū est nunc ad opposita respondere. Quinto pro argumentis non afferre suorum aduersariorum sententias exagritandi causa mutilate, & calumniose hinc inde excerptas: quod sæpe faciunt sophiste, ut Antagonistam a questione proposita abducant. Sexto cerebri sui commentū calumniose aduersario suo non adscribere, id est, non impingere aduersario suo, & imputare errores, quos non docet & defendit. Deniq; non confingere sibi monstrum, cum quo pugnet, & frustra aerem feriat.

Hactenus fuerunt officia Opponentis propria.

Sequuntur Respondentis Propria. *Primo* assumere seu repetere obiectionē; *Secundo* eandem vel concedere, vel confutare.

Concedenda est obiectio si legitime sit con-
clata, & præterea perspicua & vera.

Confutanda veto est, si in ea vitium aliquod
infit.

Vitium vel in Forma, vel in Materia est, vel in
Vtraq;.

Si in forma est vitium, respondetur vel Ne-
gatione consequentiæ, vel Comparatione cum
simili exemplo vitioso.

Vitium in materia vel in Verbis est, vel in
Rebus.

Vitium in verbis vel Obscuritas est, vel Am-
biguitas.

Ad obscurum respondetur, vel Interpreta-
tione obscuri, vel Confessione ignorantia.

Ad ambiguum respondetur Distinctione
ambigui.

Si ambiguitas oriatur ex homonymia vocis
alicuius, respondetur distinctione significatio-
num vocis illius.

Si in amphibolia, id est, orationis ambigui-
tate, respondetur distinctione diuersorum sen-
sum.

Vitium in rebus Duplex esse potest,

Vel contra Veritatem tantum;

Vel simul contra bonos Mores.

Si sit contra veritatem tantum, tum respon-
detur vel Directe ad rem, vel Non directe.

Directe quidem vel Inficiatione præmissæ
falsæ,

falsæ, vel dando Instantiam contra præmissam non vniuersaliter veram, vel Retorsione argumenti in aduersarium, vel Deductione ad aduersa.

Non directe respondetur vel Oppositione fortioris argumenti (*ut si defendenti infusionem anima a Deo opponas fortius pro traduce*) vel Oppositione æque difficilis obiectionis, ad quam si aduersarius responderit, nos quoq; ad eius obiectionem responsuros esse nos pollicemur, vel Translatione oneris respondendi in alium. *Exempli gratia in Presidem.*

Vitium, quod est simul contra bonos mores, Vel committitur studio exercendi se, ad discendas refutationes aduersariis opponendas, & tum respondendum ad eam, Vel oritur ex improba malitia aduersarij, & pertinet ad ignominiam Dei, *ut si quis serio & pugnaciter*, vel licet non serio, tamen non in ioco nec decenter disputer, non esse Deum, non esse vitam æternam, & tum vtendum est responsione ad personam, & Vel prudenter monendus aduersarius, quod non sit fastalia inquirere nec expediat, Vel ingeniose abducendus est a quæstione, si sit potentior seu dignitate superior, vel prorsus tacendum, ne multum contradicendo furor aduersarij augeatur, Vel respondendum per comparisonem similis quæstionis, quam pij omnes detestentur.

Tertio *si in obiectione præmissarum aliqua sit dubia, sic, ut non liqueat certo, verane an falsa sit, tum respondens eam iubeat probare, deinde respondeat ad probationem, & ostendat, quod vitium ab*

opponente sit commissum. Si probatio ex falsis vel alienis principiis est sumta, monendus est opponens, ut afferat probationem ex veris & Germanis principiis, ut si aliquis velit suam thesin probare ex pontificiis traditionibus, tum reuocabis eum ad sacram scripturam.

Quarto respondentis officium est, *Testimonia ad probandam dubiam premissam allata expendere, an id dicatur in illis, quod in dubia premissa continetur, an vero aliud. Solent enim sophistæ testimonia citare, quæ ad rem nihil faciunt.*

Quinto data responsione ad propositionem & assumptionem ostendere, quod ex præmissis aliud sequatur, quam aduersarius colligit.

Sexto, non probare sua tum, cum aduersarij argumentum est refutandum.

Septimo, prudentiã adhibere: Nempe si quid calumniose & deprauate opponens obiiciat e suorum aduersariorum scriptis, cogendus est monstrare locum, ut exquiratur an recte proferat illorum sententiã, quo solide & recte ei responderi possit. Si quid calumniose & deprauate obiecit & citauit, a calumnia vindicandũ. Sin autem illorum Doctorũ quispiam incommode & periculose locutus est aut scripsit, non est magnopere de priuata eius defensione laborandum, siquidem nihil ad nos pertinet, si alij errent, quorum errorem nos non tuemur.

Octauo, *testimonium inimici contra inimicum non admittere*, quia tale testimonium est merito suspectum, siquidem ex maleuolo animo solet proficisci. Sic nemo recipere debet testimoniũ hære-

hæreticorum contra nos, quia illi sunt nostri hostes iurati, & plurima nobis per calumniam impingunt hæretica dogmata, quæ nos nunquam docuimus nec defendimus.

Nono, *non sinere se abduci a questione proposita.* Nam Sophistæ incautum antagonistam sic solent fallere, vel cum prorsus aliena miscēt, vel cum priuatas quorundam Doctorem opiniones afferunt, vt ita a quæstione principali disputatio abducatur ad altercationē de personis.

Decimo, *reuocare opponentem ad questionem principalem, si opponens vel decipiendi vel rixandi causa proferat quorundam Doctorem dicta perperam & calumniose citata. Aduersarium suis ipsius verbis, seu ipsius testimonio refutare. Probationi præmissa dubia diligenter attendere, ne aduersarius assumptionem probet, quando propositio erat probanda.* Solent enim Sophistæ in syllogismis præsertim connexis probationem assumptionis afferre, cum propositionis esset afferenda probatio, vt, *Si caro Christi vere est cibus, manducatur capernaitice, At prius est, Ergo & posterius.* Probatio propositionis, *quia Christus dicit Ioan. 6. c. Caro mea vere est cibus.* Respondetur, *Atqui hac probatio non probat propositionem sed assumptionem.*

Patres vel Philosophi contra nostram sententiam obiecti non sunt reiiciendi cum contemptu, sed simpliciter patribus scriptura, & Philosophis argumenta artificialia vel testimoniorum, sensus & experientiæ obiicienda sunt, Exempli causa, Inquis, *Nonnulli ex Patribus hoc sic*

P *expofue-*

exposuerunt, Respondetur, At cum reclamet sacra scriptura, quideorū auctoritas aduersus Christum prætenditur. Item, nos patrum non serui sumus, sed filii, quando ex auctoritate diuina nobis aliquid præscribūt, tanquam parentibus obtemperamus. Si quid contra cœlestis doctrinæ vocem præcipiunt, non illis, sed Deo auscultandum esse dicimus. Sic si contra rationes tuas firmas obiicitur auctoritas Aristotelis, Responde, Ego sum nullius addictus iurare in verba Magistri; Ego non sum mancipium & seruus abiectissimus Aristotelis.

Haëtenus de forma Disputationis. Restat finis.

Finis Disputationis non tantum est exercitatio, qua tyrones verum tueri, falsum refellere discant, sed etiam inuentio veritatis eiusdemue confirmatio. Quæ inuēta constabilitate acquiescendum est; Alioquin nimium altercando veritas amittitur, non eruitur sed obruitur.

F I N I S.

010.6.11.3342

Ob. G. II, 3372-3374

